

Effigies Authoris.

Effigies Authoris.

227 e1

D E

Fide & Officiis
CHRISTIANORUM

LIBER Posthumus.

Authore THOMA BURNETIO, S. T. P.

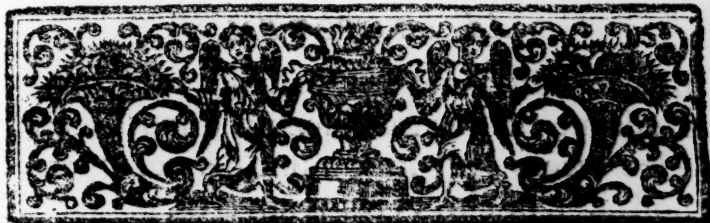

L O N D I N I :

Typis S. A. Impensis J. Hooke, ad
Insigne Iridis-Auratæ, in vico vulgò
dicto *Fleet-Street*. M.DCC.XXVII.

✓

LECTORI

Humano & erudito

EDITOR

SALUTEM, &c.

UPER literatis se obtrusit editio furtiva & clanculùm surrepta hujus libri, quem nunc damus; necnon alterius ei gemelli *de statu mortuorum & resurgentium* inscripti. Uterque Autorem habuit Virum clarissimum, *Thomam Burnetium*, S. T. P. quo quidem primùm *Collegium Christi* apud *Cantabrigienses* socio, deinceps vero *ÆDES CARTHUSIANA* in hâc urbe (duodecim ferme abhinc annos) suo gloriata est *PRÆFECTO*. Sed de ipso non opus est pluribus; cum is ex scriptis immortalibus jamdudum literato orbi satis innotuerit. De *gemino* hoc ejus fœtu, ut aiunt, *posthumo*, deque

opellæ nostræ ratione paucula sunt præfanda, ne cui mirum videatur, quod Liber, adeo recens vulgatus, nunc denuo, opera nostrâ, tam citò typis renovetur.

APPARUIT, adhibito Autoris archetypo (quod jamdiu *Editorem* penes est) eos qui Editionem istam fraudulentam comparârunt, multa & gravia errâsse: cujus adeò facti notitiam aliquam tibi, lector benevole, faciendam duximus.

REM igitur totam sic habeto. Horum librorum non nisi unum alterumve ab ipso Autore extitisse exemplar, ipsius jussu, dum in vivis erat, impressum, idque propriis tantùm usibus destinatum. Hic enim Autori mos fuit, in iis quæ Latinè scripserat, ut cogitata sua, antequam in publicum emittere statueret, prius typis privatim mandaret: eaque in codice uno aut altero (neque enim plura è prelo exire patiebatur) sic impresso domi apud se servaret: eo nimirum consilio, ut quæ antè currente, ut aiunt calamo commentatus fuerat, eadem postea otiosius ipse secum recoleret, vel etiam (si opus videretur) cum amicis facilius communicaret. Libro autem impresso, quam primum è prelo exierat singulis foliis folium purum intexere consuevit; quò scilicet, siquid ipsi postea accuratius, vel siquid fortè ex aliis novum & inobservatum legenti occurreret; id commodiùs vacante

vacante paginâ ex adverso annotaret. Hinc Autor librum suum passim auxit, multâque ad marginem sunt adscripta; quæ magnâ ex parte editores nuperi, nullo adhibito discrimine in ipsum textum, locis etiam interdum alienis, minus congruè intruserunt. Hæc ita se habere, de propriâ notitiâ ex ipsius autographi chartarumque originalium fide, testari potest *Editor*, cui cum doctissimo autore diuturna intercessit amicitia, cuique post obitum ipsius, omnium quæ in scriptis reliquerat cura & custodia à fratre & hærede defuncti fuerat demandata.

EQUIDEM persuasum habeo Autori neutiquam in animo fuisse, ut hosce libros publici juris faceret. Ejus rei conjecturam probabilem ex multis indiciis capere licet. Neque enim aut in ipso autographo, aut in Schedis quas *speciminis* causâ prelum primas fudit, *nomen* ejus inscriptum est: Nec capitum *indicem* (id quod in reliquis consueverat) apposuit. Quare hunc quidem nos, in gratiam tuam, Lector, de nostro adjicere in Calce libri non sumus gravati. Quid, quod ipse, postquam casu inaudierat hujusce libri exemplar quoddam surreptitium foris emanasse, continuò bibliopolæ suo in mandatis dedit, ut quovis pretio redimeret? Quod & factum est. Libro autem allato statim comparuit è chartulis, quas vocant, *probatoriis*

esse confectum: Ipsum vero Autographum semper apud Autorem remanserat: è cuius scriniis, post mortem ejus, *utrumque* ad nos devenit.

QUIBUS vero rationibus impulsus Autor libros istos apud se prefferit, nec evulgandos censuerit, nobis non adeo liquet. Fortassis in eâ erat sententiâ se *satis multa* jam antea vulgâsse, & (quemadmodum ipse Editori semel, datâ occasione, dixit) "*plura quàm ipsi expedi- erat.*"

ILLUD certè nobis, ex diutinâ quam cum illo habuimus consuetudine, satis exploratum & cognitum, eum in istis quæ præsentî libro complexus est, nusquam *mutâsse sententiam*; nè quis forte suspicetur, ideo non edidisse, quia alia postea senserit.

CASU accidit, ut alter ille, cuius supra meminimus, *de statu mortuorum & resurgentium* libellus eâdem, quâ hic, usus fuerit fortunâ, & similem sortitus exitum. Nam ejus quoque exemplar quoddam ex eo, quod in usum suum excuderat Autor, clam in alienas manus pervenerat: Unde post ejus exequias, factum est, ut inter libros quosdam publicè venales, *hic* quoque proftaret. Hinc vir doctus, librariæ supellectilis imprimis studiosus, & in arte suâ planè Coriphæus, pretio mercatus, sibimet ipsi paravit.

ravit. Eo autem perlecto tantopere delectatus est, ut aliquot ejusdem exemplaria *in usum paucissimorum* (quod profitetur ipse) suis sumtibus, pulchrè ac luculenter in formâ, quæ dicitur, quartâ procudi fecerit: interpositâ tamen certâ obtestatione, quæ cautionis vicem obtineat, quò scilicet obstringatur fides ejus, cuicunque liber concedatur, nè in vulgus exire, aut ulterius manare sinat. Hæc cautio initio libri præfixa est: Et *hanc* etiam homines isti, qui eandem tam aperte nuper violârunt libro recudendo, in editione suâ exhibere non erubuerunt.

Post hæc vir quidam nobilis, nec minus ingenio clarus, cum comperisset horum librorum utrumque apud me esse, commodato accipere voluit. Acceptis autem, tantam ex eorum lectione percepit voluptatem, ut à me petere dignatus sit, uti ipsi quoque liceret paucula hujusce libri *De Fide & Officiis Christianorum* exemplaria in amicorum usum procudere, eodem modo, atque iisdem conditionibus, cum quibus vir modo memoratus alterum illum *de statu mortuorum & resurgentium* libellum imprimi fecerat.

DEIN cum eodem ornatissimo viro, postea sermonem conferens dictus vir nobilis, impertivit ei librum *de statu mortuorum & resurgentium* ex ipso archetypo *Burnetiano*, quod à me acceperat; in quo (uti
jam

jam antè exposuimus) erant complura ab ipso Autore, tam in Chartulis unicuique paginæ interpositis, quàm ad libri impressi marginem, manu addita & notata.

HÆC cùm viro sagacissimo ac literarum amanti non levia viderentur; laudabili etiam Autoris memoriæ honestæque famæ consulendi studio, aliquot insuper exemplaria (præter ea quæ modo memoravimus) dicti libri *de statu mortuorum & resurgentium* denuo typis refingi iussit; in quibus complexus est & ea, quæ dixi ab Autore postremùm profluxisse. Veruntamen ita res tulit, ut quem hisce exscribendis vir doctus præfecerat, is officio suo malè functus sit. Nam cùm ex istis quædam, ut videtur, memoriæ tantùm inservirent, & loca apud alios Autores consimilis argumenti, vel aliquo modo huc pertinentia indicarent, nonnulla etiam compendiosè essent scripta; hæc non semper rectè assequens aut secernens exscriptor ille, omnia simul textui ingerebat, nonnunquam etiam loco non suo, quippe cùm nulla inductionis nota præiret, quæ illum manu duceret: unde orationis *Burnetianæ* filum ac seriem non semel conturbavit. Idem quoque præfenti libro quem nunc edimus, (tametsi huic quidem minùs frequenter) acciderat: Adeo per omnia fato consimili, & quasi pari passu ambo processere.

ATQUE

ATQUE hæcenus quidem *gemini* hujusce scripti historiolum quandam contexere conati sumus.

SED hæc utcunque ita se haberent, tamen quamdiu intra privatos parietes constiterunt, & pauculorum doctorum virorum in scriniis asservata, etiam sacramento honoris imposito, remansere; *Editor* nihil sibi laborandum putavit, nec Autoris nomen aut existimationem in grave aliquod discrimen adduci censebat. Verum enimvero, sic tandem res cecidit, ut ex pauculis istis, quæ in privatos usus impressa fuerant, horum librorum exemplaribus, unum aut alterum ad rei librariæ mangones postremum delatum fuerit; qui, quæstui suo unicè studentes, cujus uberrimam jam occasionem se nactos esse arbitrabantur, dignissimi autem Autoris famæ, quam scriptis meritò acquisierat, celeberrimæ nullâ ratione habitâ, editionem isthanc quam antè dixi, furtivam ac surreptitiam contra jus fasque procurarunt: *Editionem*, non minùs fœde, quam inique confectam, quippe innumeris scatentem mendis, & in quâ vitia omnia, superiùs memorata, non retenta modo, verum etiam aucta atque in pejus detorta.

HÆC editio cum nullo modo revocari jam posset, quo minùs fieret publica, sed libri sic indignis tractati modis ad cujuscunque

cunque generis lectores essent perventuri; visum est *præsenti Editori* (eò etiam impellentibus & cohortantibus amicis) celeberrimi Autoris famæ sic melius consultum iri, si utriusque operis nova, & accurata, & juxta ipsius exemplar, integra editio refingeretur.

ITAQUE quod ad *præsentem* librum attinet, id pro certo habeat lector hunc ad ipsum *Burnetii* archetypum ad amussim esse expressum. *Alter* autem *de statu mortuorum & resurgentium* (in quo etiam plura depravata sunt quam in hoc) propediem (annuente Deo) sequetur, simili restitutus curâ. Quò vero certiùs constet quo quidque modo (neque enim omnia quis pari elaborat studio) ab Autore relictum fuerit, istis, quæ codici primitus impresso postea adscripta manu, certum indicium seu distinctionis notula apponitur hoc modo, (“) Hujusmodi autem additamenta omnia (nisi sicubi fortassis aliud sententia postulet) è textu in marginem inferiorem amovemus; quò magis ad exemplar Autoris exactè conformentur omnia.

PROBABILE sane est doctissimum *Burnetium* alterum præterea librum in hoc argumento meditaturn fuisse. Nam in Chartulis ejus reperiuntur tria adjecta capita quæ sic numerantur, X^{mum}, XI^{mum},

&

& XII^{mum}, singula autem notata sunt titulis sequentibus, viz. *Caput*

X. *De religione Romano-Pontificiâ; imprimis de dogmate Transsubstantiationis.*

XI. *De Inquisitione Romano-Pontificiâ.*

XII. *De aliis dogmatis Ecclesiæ Romano-Pontificiæ, & de celebratâ suâ Infallibilitate.*

QUIBUS omnibus adjiciuntur præterea *Duo Dialogi de rebus Judaicis*. Cuncta hæc ipso Autoris calamo luculenter exarata habentur, & meâ quidem sententiâ tanto viro neutiquam sunt indigna. Sed quoniam præsentî libro, prout ipse typis exire voluit, appositum est suum *FINIS*, mihi sane, qui Editoris tantum vice fungor, ulterius progredi religio est; præsertim cum ipse probè noverim Autorem, libris posthumis edendis semper inimicum fuisse.

UNICUM restat, de quo te, Lector benevole, monendum censemus; nempe, inter Autoris MSS. occurrere *Præfationem* satis amplam, (quippe nonnisi viginti novem paginis in folio absolvitur) quam huic libro præmitti ipsum voluisse credibile est. Nam integrum opus, quemadmodum ipse Autor inscripsit, hunc præ se fert titulum. "TRACTATUS
" DE

“ DE CLARIS ET OBSCURIS IN DOC-
 “ TRINA CHRISTIANA.” Tum sequi-
 tur “ PARS PRIOR, *in quâ agitur de*
 “ *iis quæ spectant ad vitam hodie-*
 “ *nam; sive,* DE FIDE ET OFFICIIS
 “ CHRISTIANORUM.” Quæ verba satis
 indicant eum POSTERIOREM quoque *par-*
tem in animo habuisse. Tum demum
 immediatè sequitur PRÆFATIO (quam
 dixi) *ad Lectorem.* Lectori igitur for-
 sitan in votis fuerit scire quid *præfatio*
 ista contineat: cui desiderio honesto ac
 laudabili, quoniam penitus explere non
 licet, (nè forte voluntati defuncti fraus
 fiat) tamen ut aliquatenus gratificemur,
 partem aliquam dictæ præfationis huic
 nostræ subungere non gravabimur.

Autoris Præfatio ad Lectorem.

“ **Q** Vanquam per Universi spatia, no-
 “ bis immensa, innumeri sint mun-
 “ di nostro præclariores, innumeri cæ-
 “ lorum & Terrarum ordines: & in
 “ singulis sese exerat & exerceat Pro-
 “ videntia Divina, suamque cuique
 “ æconomiam, tam sacram quàm natu-
 “ ralem adaptet: nostrum tamen inte-
 “ rest maximè, quid domi, & intra fi-
 “ nes nostros agatur diligentius inspicere;
 “ re; dein cætera Dei opera, & mag-
 “ ni Mundi, tam intellectualis quàm
 “ corporei,

“ corporei, apparatus, ordinem & pul-
 “ chritudinem, quantum licet in hac
 “ rerum caligine, circumspicere & con-
 “ templari.

“ Quum verò Telluris nostræ Theo-
 “ riam, magnâ ex parte naturalem,
 “ pro virili explicuissem, insidebat ani-
 “ mo desiderium alteram partem, nempe
 “ Religionis nostræ statum & Theoriam
 “ exponere. Sed quid dixi Theoriam?
 “ Facile sensi primo aggressu huic ope-
 “ ri impares esse vires mortales, multo
 “ magis minusculas meas. Hanc Theo-
 “ riam ipsi Angeli introspicere cupiunt,
 “ hoc mysterium, hanc œconomiam ad-
 “ mirabilem: in consiliis & propositis
 “ divinis ante jacta mundi fundamenta
 “ dispositam & delineatam. Proinde
 “ nequid fastûs habere videretur istius-
 “ modi Titulus, placuit magis tracta-
 “ tulum hunc inscribere, De Doctrina
 “ Christiana. Et cum in hac Doctrinâ
 “ quædam sint obscuriuscula, nec plenè
 “ revelata, mihi visum est id minimè
 “ dissimulare, nec ignorantiam meam
 “ abscondere. Adeoque testatus sum u-
 “ trumque in ipso limine, modestius in-
 “ scripto tractatu, De claris & obscuris
 “ in Doctrina Christiana.

“ Hoc peccâsse mihi videntur pleri-
 “ que Theologi, quod in exponendis sa-
 “ cris literis & doctrinâ Christianâ non
 “ satis

“ facis distinxerint à Claris obscura,
 “ nec à vulgaribus arcana. Quædam
 “ summarie & subobscurè revelantur,
 “ alia plenè & perspicuè; Hæc distin-
 “ guenda sunt, & fatendum liberè ubi
 “ hæret aqua, ubi deficit lumen. Qui
 “ verò nullum non nodum solvere præ-
 “ tendunt sataguntque, inani gloriolæ
 “ litare mihi videntur magis quàm ve-
 “ ritati; & obscura claris confundendo,
 “ istorum umbrâ & admistione aliorum
 “ claritatem obfuscant. Ea etiam quæ
 “ more humano & ad captum vulgi tra-
 “ dita sunt, non sunt crasse explanan-
 “ da: ne, dùm vulgo favere studemus,
 “ offendiculo simus sapientibus.

“ Monendum prætereà cum loquimur
 “ de obscuris in Doctrinâ Christianâ,
 “ non partem ipsius Practicam sed The-
 “ oreticam intelligimus. Præcepta de
 “ moribus instituendis & viri Christia-
 “ ni officiis clara sunt & manifesta.
 “ Pars etiam Ritualis (pauci sunt
 “ enim & simplices ritus Christiani)
 “ satis explicitè declaratur. Denique
 “ quod spectat ad partem Dogmaticam,
 “ neque hæc est obscura quoad ea dog-
 “ mata quæ sunt ad salutem necessaria.
 “ De cæteris quidem secundariis agi-
 “ tantur controversiæ, etiam inter vi-
 “ ros probos piosque. Sed illis impræ-
 “ sentiarum præteritis, ea potissimùm
 “ obscura

“ *obscura dicimus quæ ad Theoriam*
 “ *Providentiæ divinæ circa res humanas*
 “ *pertinent & ab oraculis sacris eò ap-*
 “ *plicantur. Hæc sunt μυστήρια, &*
 “ *sensim revelantur, secundum œco-*
 “ *nomiæ cujusque mensuram & ordi-*
 “ *nem.*

“ *Mysterium adventûs Messiae erat*
 “ *olim apud Judæos mysterium καὶ*
 “ *ἐξοχὸν, necdum esse desit apud illos.*
 “ *Nobis autem dudum innotuit per E-*
 “ *vangelium, per incarnationem Chris-*
 “ *ti, ejusdem mortem, resurrectionem,*
 “ *ascensionem, datamque ei omnem po-*
 “ *testatem in cælo & in terrâ. Mul-*
 “ *ta tamen supersunt circa Messiam*
 “ *& ipsius Regnum diligentius inqui-*
 “ *renda. Notandum enim Mysterium*
 “ *Messiae omnia sæcula hujusce Orbis*
 “ *sublunaris, rerumque humanarum*
 “ *status & vicissitudines omnes complec-*
 “ *ti, à principio ad finem. Est ille*
 “ *Alpha & Omega, primus & ulti-*
 “ *mus. A jactis mundi fundamentis in-*
 “ *terfuit præfuitque rebus humani ge-*
 “ *neris, & venturus est secundo ad*
 “ *resuscitandos mortuos, & Judicium*
 “ *universale: quod sequitur subinde*
 “ *rerum consummatio, & traditio Reg-*
 “ *ni in manus Patris. Ita totum am-*
 “ *bitum Providentiæ includit, singu-*
 “ *lasque*

“ *lasque partes permeat & pervadit*
 “ *Messias.*

DE Electione & Rejectione Judæorum proximè tractat Autor: nec non de Scriptis Prophetis pluribus differit; quatenus illa rerum futurarum feriem & ministerium divinum in mundi regimine patefacere videntur. Dein sciscitatur & inquit, quibus Rectoribus, sub DEO OPTIMO MAXIMO mundi committatur imperium, & quam notitiam istarum rerum nobis indulserit Deus; & de Mundi Regimine tractat, eâ in parte quæ ad ipsius Rectores spectat: ad Christum Regem, & inferioris ordinis rectores, Angelos nempe bonos aut malos. Quæcunque vero dixit de his rebus obscuris non decreta voluit ut rata & fixa, sed ab aliis accuratiùs examinanda in medio reliquit. Id unum præ cæteris multis illi certum videtur, *Messiam* præextitisse suæ incarnationi: Sed ante carnem assumptam aut statim ab eâdem depositâ*; Quo loco, quo statu extiterit Christus; quas partes egerit, quale ministerium; obscurum illi videtur & inexplicabile. Ad claudendam denique hanc præfationem in verbis insequentibus progreditur Autor.

“ *Sub*

* Triduum mortis intelligit.

“ Sub ingressu hujusce dissertationis,
 “ Providentiæ divinæ circa res huma-
 “ nas œconomiam, à Myſterio Meſſiæ, per
 “ omnes ipſius partes, & periodos, quàm
 “ maximè pendere diximus. Hoc ipſum
 “ eſt illa πολυποίκιλος σοφία τῆς Θεῆς, Multi-
 “ formis Dei ſapientia, per varias diſ-
 “ penſationes, Modos, Methodosque re-
 “ gendi Gentem Humanam, ſenſim &
 “ præſinitis temporibus declaranda. La-
 “ tuit hoc Myſterium aliquâ ex parte,
 “ non Prophetas modò, verùm etiam ip-
 “ ſos Angelos, Ephes. iii. 10. 1 Pet. i.
 “ 11, 12. Et reticentur non rarò, cum
 “ de rebus ipſis conſtat, temporum arti-
 “ culi & momenta, iis exequendis deſti-
 “ nata, ut de ſecundo adventu Chriſti
 “ manifeſtum eſt, Mar. iii. 32. Act. i.
 “ 6, 7.

“ Rectè dicitur, Sapientium conſilia
 “ ſunt occulta, Dei inſcrutabilia. Ne-
 “ que certò divinare poſſumus, ante opus
 “ exactum, ad quam metam tendant. Fi-
 “ nes Actionum operumque ſunt primum
 “ in intentione Agentis, ab aliis verò
 “ cognoscuntur ultimò: Finibus autem
 “ ignotis quid futurum ſit, aut quò col-
 “ limet quod factum fuerit, non facile
 “ eſt dijudicare aut diſcernere. Gloria
 “ Dei atque ſalus humani Generis, Pro-
 “ videntiæ divinæ habentur rationes &
 “ fines: Et rectè quidem. Et in pro-

“ curandâ hominum Viam indicat Evan-
 “ gelium. Viam quidem expeditam &
 “ apertam, quantum ad Officium cujus-
 “ que, mores & vitæ regulam. Sed in
 “ administrandâ hâc OËconomiâ in sa-
 “ lutem humanæ gentis institutâ, obscu-
 “ riora sunt Providentiæ vestigia & oc-
 “ cultiores viæ. Bonis malè, malis be-
 “ nè, omnibus omnia eveniunt. In sta-
 “ tu Civili Tyrannos impunè grassari cer-
 “ nimus; eorumque sævitiam in popu-
 “ los innocuos, cum subditos, tum alie-
 “ nos, inultam & incastigatam. Bello-
 “ rum furores, hominumque strages quo-
 “ tidie ante oculos versantur: Imperi-
 “ orum, Regnorum, Rerum publicarum
 “ everisiones. Denique Motus & reci-
 “ precationes Providentiæ, quorum mi-
 “ nûs quàm reciprocantis Oceani ratio-
 “ nem reddere possumus.

“ In statu Sacrorum contemplando per-
 “ inde hæremus attoniti; dum Paganif-
 “ mum aspicimus, cum suis Idolis fic-
 “ tisque numinibus, regnantem adhuc per
 “ magnos multosque populos & terra-
 “ rum tractus, Orientem versus & Oc-
 “ cidentem. Medias terræ partes sub
 “ Mahometis imposturis atque gravi ju-
 “ go laborantes. Denique in Orbe Chris-
 “ tiano Antichristi tyrannidem fraude-
 “ que observamus, Ipsiusque vi & arte
 “ purissimam Evangelii fidem cultumque,
 “ quod

“ quod dolemus maximè, temeratos &
 “ fœdis maculis obductos. Quid super-
 “ est integrum & incorruptum? In hoc,
 “ quem nos incolimus, Globo, Ipsius Con-
 “ ditor, Deus Optimus Maximus, par-
 “ tes minimas habere videtur.

“ Hæc & hujusmodi, ut hodie expli-
 “ catu difficilia, in Dei Gloriam, re-
 “ rum omnium finem ultimum, cessura
 “ tandem asserimus: at flexuosis & oc-
 “ cultis Semitis, quibus investigandis,
 “ adhibitâ quâcunque indagine natura-
 “ li, & sacrarum literarum ope, impar
 “ est ingenium humanum. Causa est, ni
 “ fallor, quod cùm varia sint Providen-
 “ tiæ Systemata, pro singulis Mundis sin-
 “ gula, quæ referuntur alia ad alia, &
 “ conjuncta constituunt Universale Pro-
 “ videntie Systema; Hæc si distrac-
 “ tim & sepea'im considerentur, est qui-
 “ dem perfectum quodlibet in suo genere,
 “ non autem absolutè sed relative. Quem-
 “ admodum in Corpore humano, si mem-
 “ brum aliquod aut viscus separatim à
 “ cæteris inspicias, parum habet pulchri-
 “ tudinis aut decòris; at conjunctim
 “ cum reliquo corpore, ratione sitûs, fi-
 “ guræ, usûs & virtutis, toti construc-
 “ tioni aptissimè accommodatur. Ita in
 “ magno Universi corpore, Deus Bone,
 “ quàm magno, quàm immenso, & mul-
 “ tifariis membris composito! Non hu-

Vid. Theor.
 Tell. l. 2.
 c. ult.

2 Tim. ii.
20.

“ *jus aut illius Systematis Singularis, at*
 “ *totius molis Mundanæ, & OEconomia*
 “ *Totius habenda est ratio. Neque pu-*
 “ *tandum est singulos Mundos, esse æque*
 “ *perfectos, æque nobiles & præstantes :*
 “ *In magna domo, inquit Apostolus, non*
 “ *tantum sunt vasa aurea & argentea,*
 “ *sed etiam lignea & testacea. Nec so-*
 “ *lùm in supellectile est diversitas, quin-*
 “ *etiam in modo administrationis, alia*
 “ *atque alia, pro ratione familiae, adhi-*
 “ *betur OEconomia. Infinita est Dei*
 “ *familia & progenies, in Cælis, in Ter-*
 “ *ris : Et dispescitur in diversos Mun-*
 “ *dos, velut in tot Colonias, per uni-*
 “ *versum Imperii sui ambitum. Harum*
 “ *quidem Coloniarum alia aliis fœliciori*
 “ *gaudent sede, &, sub eodem Imperato-*
 “ *re summo, diverso regimine legibusque*
 “ *ordinatè gubernantur : Quâ Methodo*
 “ *universim expansa est Dei gloria, re-*
 “ *rum omnium, ut diximus, Finis ul-*
 “ *timus.*

“ *Sed quò ferimur, Quid agimus ?*
 “ *Quis Mensus est pugillo Mare, aut*
 “ *Cœlos Spithamâ ? Quis Deo fuit è*
 “ *consiliis ? Tenuitatis nostræ conscii, in-*
 “ *finitam Dei potentiam & Sapientiam*
 “ *adorantes, exclamemus cum Apostolo*
 “ *Ω Βάθος : O profundas divitias, tum sa-*
 “ *pientiæ, tum cognitionis Dei ! Quàm*
 “ *in*

“ inſcrutabilia ſunt ejus judicia & ejus
“ viæ impervestigabiles ! Rom. xi. 33.

“ *Tandem Oranda eſt venia à bene-*
“ *volo lectore, quod prolixiori uſus ſim*
“ *præſatione. Quam eo animo inſtitui,*

“ *non ut Providentiæ aut ſacris literis*
“ *tenebras offunderem, ſed ad retunden-*

“ *dam eorum Interpretum arrogantiam,*
“ *qui ingenio ſuo & eruditioni nihil non*

“ *pervium ducunt, nihil incompertum &*
“ *inexplicabile. Satiſ mihi videtur, in*

“ *Revelatione nobis datâ, Quæ ſint cla-*
“ *ra, Quæ Obſcura : plenè patefacta, aut*

“ *ex partè, invicem diſtinguere : & ubi*
“ *deſicit lumen, ubi hæret aqua, fateri*

“ *ingenuè : ne ultra facultates ſapere,*
“ *aut ſapientes haberi, velle videamur.*

“ *Nihil vetat intereâ, quo minus in e-*
“ *ruendâ veritate tum divinâ, tum na-*

“ *turali quiſque ſuas experiatur vires :*
“ *modò ſententiæ ſuæ rationes exponat*

“ *eâ quâ decet Modeſtiâ & Moderati-*
“ *one ; Et ſacro Canone pro fidei mo-*

“ *rumque regulâ ſemper habito, ſarta*
“ *tecta conſerventur Religionis Chriſti-*

“ *anæ fundamenta. Denique cum his*
“ *ducibus ad ne plus ultra perventum*

“ *ſuerit, contrahenda ſunt vela ; memo-*
“ *res verborum Prophetæ Moſis, Deut.*

“ *xxix. 29. Quæ occulta ſunt, penes Je-*
“ *hovam Deum noſtrum ſunto : at quæ*

“ *revelata, nobis noſtriſque uſque in ſæ-*
“ *culum*

“culum revelata sunt, ut faciamus
“omnia verba hujus Legis. *His Ego*
“*libenter acquiesco, nec aliud in trac-*
“*tatu subsequenti mihi propositum est,*
“*quàm Doctrinæ Christianæ summam*
“*simpliciter & inornatè exponere.*”

HÆC Clarissimus Autor, quæ tibi, erudite Lector, denegare non sustinui. Tu fruire, & huic nostro justitiæ Æquitatisque tuendæ studio fave.

Londini ex Hospitio Lincolnienfi
Mense Junio A. D. 1727.

F. W.

INDEX

INDEX

Rerum præcipuarum quæ in hoc
Libro continentur.

C A P. I.

<i>Introductio brevis,</i>	Pag. 1
<i>Partitio operis,</i>	2
<i>Philosophi objecerunt Christianis,</i>	
1. <i>Credulitatem,</i>	2
2. <i>Imbecillitatem,</i>	4
<i>Refellitur hæc objectio,</i>	ib. & seq.

C A P.

C A P. II.

<i>De Religione Naturali, Quid sit?</i>	Pag. 8	13
<i>Esse Immutabilem,</i>		10
<i>Et Universalem,</i>		ib.
<i>Unde derivetur,</i>		12
<i>Quid vera Pietas?</i>		13
<i>Religio naturalis non sine Cultu,</i>	13, & seq.	
<i>Religio instituta duabus constat partibus; Com-</i> <i>muni & Propria,</i>		16
<i>Decalogum fundatum in Lege Naturæ,</i>		17
<i>Origo Legis Ritualis Judæorum,</i>		17
<i>Dissoluta a Christo non vero Moralis, &c.</i>	20, 21	
<i>Corruptio Religionis naturalis apud Ethnicos,</i>		23, 32.
<i>Circa Deum,</i>	24, & seq.	
<i>Et Cultum ejus,</i>		26
<i>Reliquiæ Religionis naturalis, apud illos,</i>		27
<i>Religio Mahometis,</i>		29

C A P. III.

<i>Religio Judæica, Quâ Autoritate instituta,</i>	33
<i>Miracula a Mose edita,</i>	34
<i>Natura Religionis Mosaicæ qualis,</i>	37
<i>Mosis Elogium,</i>	39
	Status

INDEX.

27

<i>Status Religionis ante Mosem,</i>	Pag. 43
<i>Mosaica institutio preparatoria ad Christianam,</i>	45

C A P. IV.

<i>Religio Christiana, ejus indoles,</i>	47
<i>Imperfectio Philosophiæ Ethnicæ,</i>	49
<i>De Autoritate Christi supra Philosophos,</i>	50
<i>In quibus Lex ejus superat Legem Mosaicam,</i>	51
<i>Objectiones in eandem refelluntur,</i>	52
<i>præsertim de Abolitione Legis Mosaicæ,</i>	53
<i>Jesum Christum cœlitus esse missum,</i>	53, & seq.
<i>Testimonia de Nativitate Christi,</i>	53
<i>Angelorum,</i>	54, & seq.
<i>Stellæ miræ,</i>	57
<i>Simeonis & Annæ,</i>	ib.
<i>De Baptismo ejus,</i>	58
<i>Miracula ejus,</i>	61
<i>Et Prophetiæ,</i>	62
<i>præsertim de Excidio Hierosolymitano,</i>	ib.
<i>Et Descensu Spiritus Sancti,</i>	ib.
<i>Quare a Judæis agnitus Propheta,</i>	64
<i>Et Mors,</i>	ib.
<i>Resurrectio,</i>	

<i>Resurrectio,</i>	Pag. 65
<i>Ascensio,</i>	ib.
<i>Vis Evangelii in Animos hominum,</i>	66
<i>Unde</i>	67
<i>Status Mundi cum venerit Christus,</i>	68
<i>Religionis Judaicæ & Gentium,</i>	68, & seq.
<i>Dæmonum mirum Imperium,</i>	70

CAP. V.

<i>De Cultu Dei apud Christianos,</i>	72
<i>Et Ritibus, Qui, Pauci,</i>	77
<i>Simplices, Innocui, Utiles,</i>	ib.
<i>nec magice operativi,</i>	
<i>De Baptismo,</i>	78
<i>De Cœna Dei,</i>	79
<i>De Cæremoniis additis,</i>	81
<i>Sacramenta non Efficacia Opere Operato,</i>	84
<i>Nulla Regeneratio ante Rationis usum,</i>	ib.
<i>Apud Gentiles, ritus magici,</i>	87
<i>Varia Initiationes apud Gentiles,</i>	90
<i>& Judæos,</i>	ib.
<i>& Christianos,</i>	91

I N D E X.

29

C A P. VI.

<i>De Morum Regula apud Christianos,</i>	Pag. 95, & 96
<i>De moribus Christianorum Regula nimium oppositis,</i>	ib.
<i>De præceptis Christi,</i>	98
<i>respectu verborum,</i>	99
<i>& factorum,</i>	100
<i>Regula aurea. Mat.</i>	101
<i>Contra vindictam,</i>	102
<i>De Temperantia,</i>	103
<i>Et Contemptu Mundi,</i>	104
<i>De Fortitudine,</i>	105
<i>Christi Exemplum,</i>	106
<i>De Humilitate,</i>	108
<i>De Præceptis Christi, respectu Cogitationum,</i>	110
<i>De Sanctione Evangelii,</i>	114

C A P. VII.

<i>De Dogmatis Christianis primariis,</i>	116
<i>Qualis Fides requisita a Judæis & Gentibus,</i>	
<i>cum primum promulgaretur Evangelium,</i>	117
<i>A Judæis Jesum esse Messiam,</i>	118
<i>De</i>	

I N D E X.

<i>De Christi Divinitate,</i>	Pag. 119
<i>Quare parcius ejus Dietatis meminerint Apostoli in Concionibus,</i>	127
<i>Testimonia Johannis & Pauli de Christi Divinitate,</i>	129, & seq.
<i>De Christi Incarnatione,</i>	135
<i>De Spiritus sancti Divinitate,</i>	137

C A P. VIII.

<i>Dogmata Christiana secundaria,</i>	139
<i>De Peccato Originali,</i>	141
<i>De Satisfactione Christi,</i>	151
<i>De Justificatione,</i>	153
<i>Antinomii,</i>	157
<i>De Imputatione Justitiæ Christi,</i>	160
<i>De Libero Arbitrio & Gratiâ,</i>	162, & seq.
<i>De Decretis Divinis,</i>	166
<i>De Præscientia Divina,</i>	168

C A P. IX.

<i>De Ecclesia Christiana, Ejus Origo, Pag. 178, & seq.</i>	
<i>De Regimine hujusce Ecclesiæ,</i>	182
<i>Ordinatio Ministrorum in sacris,</i>	183
<i>Jus conscribendi Canones in rebus Ecclesiasticis,</i>	185
<i>& Instituenti Ritus sacros in Adiaphoris,</i>	186
<i>De Disciplina Ecclesiastica & Censuris,</i>	ib.
<i>Jus Legandi & solvendi, retinendi & remittendi Peccata,</i>	186
<i>De remittendis peccatis per sententiam sacerdotis Confessarii,</i>	187, & seq.
<i>Censuris obnoxii sunt Flagitiosi schismatici Hæretici,</i>	196
<i>Qui vulgo habentur Schismatici,</i>	197
<i>Hæresi, Quid?</i>	198
<i>Hæresis distinguitur a Schismate,</i>	200
<i>De Lapsorum pœnitentium Castigationibus,</i>	201
<i>Qui dicuntur Contumaces,</i>	202
<i>De Statu Ecclesiæ Christianæ,</i>	203, & seq.
<i>Ecclesia, Quid?</i>	208
<i>De Ecclesiæ Constitutione,</i>	208, & seq.

Fura

<i>Jura Ecclesiae triplicis sunt ordinis,</i>	Pag. 210
<i>Divina socia & Politica,</i>	ib.
<i>Perire non posse funditus Ecclesiam Christianam,</i>	211
<i>De Concilio Generali & Synodis,</i>	212, & seq

D E

Fide & Officiis CHRISTIANORUM.

C A P. I.

Argumentum & Ratio Operis.

DOCTRINAM Christianam in Canone Scripturæ contineri, five in Libris Sacris Judæorum & Christianorum supponimus; neque id agitur impræsentiarum, (quod ab aliis præclare præstitum est) ut eorundem Librorum authoritatem vindicemus. Doctrinam autem in sacris illis tabulis descriptam ita explicare conabimur, ut quæritantibus appareat, Religionem Christianam esse OEconomiam Deo dignam, & humano generi salutarem; nihilque superfit obstaculi (modò animorum vitia
B excipias)

excipias) quo minùs hanc Religionem, ut cœleste donum & institutum, præ cæteris omnibus amplectamur, atque firmâ fide & effectû ipsius obsequamur præceptis & documentis.

QUÆ proindè propius spectant ad hanc dissertationem ea sunt quæ sequuntur. Ut delucidè doceamus pro virili quam viam salutis præscripserit Religio Christiana, & quo Duce: Quæ præcepta dederit, vitæ & morum regulas: Quæ insuper auxilia promiserit ad virtutem & pietatem contendentibus. Prætereà, qualem Dei cultum ritûsque sacros instituerit. Porro quibus constet dogmatis Fides Christiana, quærendum: Quæ nova proponat aut mystica circa naturam divinam, humanam, aut mundum externum. Denique de præmiis & pœnis vitæ futuræ, quid statuât: Qualem polliceatur felicitatem suis discipulis; quid mali minetur incredulis & immorigeris. In his explicandis, aliisque affinibus, versabitur hæc dissertatio.

INTER alia quæ Christianis olim objecere Philosophi, duo erant maxima: Primum erat *Credulitas*, seu fides temeraria, in recipiendâ suâ Religione, & eadem pertinaciter asserendâ: Dein alterum, ipsius religionis imbecillitas & impotentia ad restaurandum & perficiendam, ac, ut itâ dicam, beatificandam Animam

Animam humanam. Ad prius quod spectat, *Celsus* apud *Origenem* populum L. 1. Christianum generaliter comparat *vulgo*, qui credulitate suâ facilè decipiuntur a præstigiatoribus : Nec eos pati velle ait, ut sua fides ad examen revocetur. *Φησὶ δὲ τινὰς μὴδὲ βελομένους διδόναι ἢ λαμβάνειν λόγον περὶ ὧν πισεύουσι, &c.* Quosdam ex his, de Christianis loquitur, *ne velle quidem rationem fidei suæ vel reddere vel accipere dicet.* Usurparéque illud dictum, *nè EXAMINA, SED CREDE, ET FIDES TUA SERVABIT TE.* Dicere etiam solitos, *mala res est mundana sapientia, bona verò stultitia.* Pudet audire hæc opprobria in Christianos effusa, temerè licèt, ut spero, & invidiosè. Siqui sunt qui hoc modo torpere & otari amant in suâ religione, & tantùm non obdormiscere, in eos incidunt hæc spicula, pungant & expergefaciant. Nos utique vigiles esse volumus animoque parato ad tuendam provinciam. Nullum fugimus examen Fidei nostræ, nec eam à quoquam recipi petimus, nisi peracto prius examine; sive id instituant per monumenta Prophetica, sive ex historiâ rerum à Christo & Apostolis gestarum, sive ab ipsius doctrinæ naturâ & indole. Nullum argumenti genus, nullum locum excipimus, unde elici possit veritas, aut elucescere.

S. August.
de C. D.
l. x. c. 32.
vid. etiam
c. 11.

Quod pertinet ad alterum nobis à Philosophis objectum, est quidem commune Christianis cum Judæis, Ethnicisve quibuscunque qui formam aliquam religionis, cultumque Dei aut Deorum observabant. Scilicet *Porphyrus*, vir eruditus & acutus inter Græcos, de religionibus quibuscunque humano generi hætenus propositis, hanc ausus est ferre sententiam, *Nondum receptam esse unam quandam sectam quæ universalem viam Animæ contineat liberandæ*. Nempe liberandæ à suis sordibus, & ad primævam suam felicitatem & perfectionem restituendæ. Id enim voluit *Porphyrus*, necdum ait ad suam notitiam pervenisse, ex ullâ Philosophicâ disciplinâ, aut religione publicâ, hujusmodi viam salutis universalem.

Quæ desideravit *Porphyrus* in omni aliâ religione, putâ vitam æternam, & quæ eò ducat viam certam, ea nobis promisit & exhibuit Dux & Legislator noster, Christus. *Ego sum*, inquit, *via, veritas & vita*, *Joh. xiv. 6.* Dixitque sibi datam esse *omnem potestatem in Cælo & in Terrâ*, (*Mat. xxviii. 18.*) Nec tantum in Cælo & in Terrâ, sed etiam *inferorum & mortis ei commissas esse Claves*, *Apoc. i. 18.* Dein hanc plenitudinem potestatis jûsque in vitam æternam quod verbis sibi asseruit Christus, opere ipso demon-

demonstravit multis modis. Primò miraculis præstantibus & multifariis, mortuis etiam ad vitam revocatis. Postea, suâ ipsius Resurrectione & Ascensione; & post ascensionem, effusione Spiritûs Sancti, in arrhabonem & præsentionem quandam ejusdem vitæ & hæreditatis æternæ. Sed hæc fusiùs sunt explicanda cum de autoritate Legislatoris agitur.

Interea, En finem ultimum & desideratissimum, vitam æternam, beatam immortalitatem, reditum Animæ ad cælum, in patriam, ad statum Angelorum & Filiorum Dei: Ità vitam æternam explicuit Christus, ita intelligunt Philosophi. ^{Luc. xx. 36.}

Dein si quæras quibusnam daturus sit Christus hanc vitam sempiternam, quas ferat condiciones, quâ viâ eatur ad cælum, respondet ipse, *Joh. xi. 25. Ego sum Resurrectio & Vita, & qui credit in me habebit vitam æternam, & suscitabo ipsum in ultimo die.* Hoc est, qui fidem legemque meam amplectitur, abjectâ omni ei oppositâ, sive Gentium sive Judæorum, hoc ei præmium dabo, hanc mercedem, se, finita hac vitâ, compotem fore immortalitatis & beatitudinis perennis. Idem sæpius repetit Christus, oblatâ occasione, in aliis sermonibus & colloquiis, *Joh. iii. 15. c. vi. 40. c. x. 28. c. xvii. 2, 3.*

His itidem consentientem in omnibus experimur doctrinam Apostolorum, pri-

Rom. i.
16.

Act. iv.
12.

morum Evangelii præconum. Potentiam simul & propensam Christi voluntatem ad procurandam salutem humani generis, vimque illius institutionis præ cæteris omnibus ubique prædicant & testantur. *Non me pudet Evangelii Christi*, inquit Paulus, *siquidem est potentia Dei ad salutem cuiusvis credenti, Judæo primum, tum etiam Græco.* Nec est, inquit Petrus, *in alio quoquam salus: nec enim aliud nomen est sub cælo, quod datum sit inter homines per quod oporteat nos salvari.* Hunc etiam *Σειν σωτήρ* iidem testes asserunt, & velle & posse Animum nostrum in participationem naturæ divinæ, corpūsque in participationem formæ divinæ evehere, (2 Pet. i. 4. Phil. iii. 21.) Quibus præmiis, quā gloriā, nihil patitur illustrius natura humana: nihil cupit præclarius ambitiosa philosophia. Sed de his plenius in sequentibus.

HÆC ad *Porphyrium*. Sed liberandæ & emancipandæ Animæ à servitute huiusce Corporis, purgandæque at vitam, quam anhelamus, cœlestem recipiendam, impares esse dicit omnes ritus, omnemque religionem Judæorum aut Gentium: id libenter agnoscimus & unā affirmamus, Rom. i. Heb. x. Sed non expectanda est integra & absoluta emancipatio ante solutum hoc Corpus, mudūque inferiorem, quo circumvolvimur, innovatum,

vatum, *Rom.* viii. 19, 20, 21, 22, 23. *Eph.* i. 13, 14. Interea Christianis præcipitur in hâc vitâ iterum, iterumque, puritas animi & corporis, quoad fieri potest, nec nisi puris sanctisque promittitur salus æterna (*Heb.* xii. 14.) memoratâ ubique sanctitate, ut ejusdem obtinendæ conditione necessariâ. Denique, ad hanc puritatem acquirendam acuuntur & adjuvantur facultates animæ omni modo, per Legem puram, cultum purum, exemplum purissimum: Denique per Sancti Spiritûs influxum, vimque promissorum de vitâ æternâ consequendâ, *1 Cor.* xv. 58. & *2 Cor.* vii. 1. *Heb.* xii. 1, 2.

ITA comparata est, ut vides, Religio Christiana, ut quæ in cæteris deficiunt & desiderantur ad plenitudinem & perfectionem, ea sint integra atque suis numeris expleta in hâc institutione: Sive finem propositum respicias, sive media & instrumenta ad eum assequendum maxime idonea. Id unum superest, ut deinceps ostendamus, Hæc esse constituta ab autoritate divinâ & ab eâdem confirmata, ut effectui suo destitui nequeant, nec metus sit spem nostram & expectationem frustratum iri. Id quod, spero, ab insequentis operis ordine & argumentis constabit.

HÆC in genere præfati sumus ad Philosophos. Quæ prætereà à Judæis, antiquo Dei populo, objiciuntur, circa Messiam nostrum, Legemque novam, ea sub finem hujusce scripti tractabimus; ut cuilibet adversario fidei nostræ, sive Græco sive Judæo, modò suæ infidelitati rationes aliquas obtendat, responsum fiat æquum & amicum. Hoc modo Religionis nostræ tuebimur honorem, ubi palàm fecerimus nihil nos metuere aut metuentum esse ab ipsius hostibus in quovis certamine honesto; modò ex parte nostrâ, bonæ causæ nec animus desit, nec consilium. Hæc breviter præfati ad opus ipsum progrediamur.

C A P. II.

De Religione Naturali, universali & immutabili. Dein de Religione institutâ, & ipsius fundamento generali in singulis OEconomis.

OMNIS Religio vera, sive divinitus sive humanitus instituta, suas habet radices in *Religione Naturali*; Hæc igitur primò est consideranda. Religio autem naturalis in eo posita est præcipuè, ut agnoscamus *Deum unum Summum,*

mum, rerum omnium Authorem & Rectorem; Dein rerum discrimina, secundum rationes veri & falsi, boni & mali, turpis & honesti, iusti & iniusti. Denique, quatenus, ab his arguitur, præmiorum & pœnarum futuram distributionem. His fundamentis innititur religio prima, atque ei superstructæ sunt Religiones secundariæ: quæ dici solent œconomix, dispensationes, Leges aut Institutiones sacræ. Hæ verò œconomix & instituta multimodis variantur pro ratione temporum, locorum & gentium. Dein alia atque alia sunt secundum rerum intellectualium ordines mundosque multiplices, in quibus varias induunt formas & habitus. Quemadmodum enim in Copore animali sunt quædam stamina, ad vitam & sensum necessaria, sinè quibus natura animalis constitui aut consistere non potest: licet interim variæ sint formæ & figuræ istorum corporum, superadditis organis aptisque partibus, pro ratione variâ quadrupedum, volucrum, piscium, reptilium, & reliquorum omnium quæ vitâ & sensu fruuntur: Ita variæ sunt Religionum formæ, facies, & constructiones, pro vario rerum statu & ordine, secundum providentiam & consilium sapientissimi Rectoris & Opificis: participant autem omnes, plus minùs, eandem naturam intimam, eundem succum,

cum, finè quo nullam habituræ essent vim divinam aut vitalem. Nullum est ædificium absque fundamento, nec arbor aut frutex absque radice: Neque magis finè his feminibus & principiis originariis ulla nasci potest aut consistere religio.

Ad hæc consequens est, vel potius intertextum, universalem & immutabilem esse hanc, de quâ loquimur, Religionem Naturalem: id quod de nullâ religione institutâ dici potest. Universalem enim dico sensu latissimo, quoad omnia tempora, terras, populósque: Nec in hac Terrâ tantum, sed etiam in cæteris, quotquot sunt habitabiles per totum universi ambitum. Sicut enim colores sunt varii in variis corporibus pro ratione materiæ subjectæ, Lux autem eadem est quæ singulis substernitur, & à diversis corporibus diversas habet modificationes: Ita religio naturalis in se eadem ubique, variè modificatur in diversis œconomiis, ac velut intermixtis umbris diversò pingitur & repræsentatur. Neque æquum est credere, ut antea monuimus, hanc varietatem locum habere tantum apud nos missellos & in hoc Orbe exiguo, sed quaquâ patent universi latifundia, ubicunque habitant animalia rationis & religionis capacia, elucet hæc varietas, & nova pulchritudo, & πολυποίκιλος σοφία.

ILLUD

CAP. II. *Christianorum.*

11

ILLUD prætereà notandum : Quo præstantiores sunt naturæ intelligentes & sublimioris ordinis, eo puriorem esse & magis defæcatam religionem quæ apud ipsas exercetur ; ut cum cælum versùs ascenditur è terrâ, quò altiùs evades, eo lux erit liquidior, & puriorem hauries æthera : Deorsum autem dejectis oculis crassius & turbidius videtur lumen, umbris hic illic, & nebulis, & fumis interspersis. Pariter in naturis superioribus, quò propriùs acceditur per varios transeundo rerum gradus ad summum Numen, eò magis sicco & casto lumine, mente, & veritate in singulis colitur Deus, virtutisque & pietatis peraguntur officia. In inferioribus autem umbrosior est religionis forma, affectibus humanis, aut incolarum quorumcunque indoli & infirmitati magis accommodata.

DISTINXERUNT olim sapientes Religionem in *Vulgarem & Philosophicam* : & inter Romanos doctissimus *Varro*, *Vulgarem* illam iterum dispertivit in *Poeticam & Politicam*. Hæc quidem non malè sejunxit & discrevit alia ab aliis in Religione Ethnica, ut erat impura & permixta ; atque alia apud vulgus, apud sapientes alia. Nos autem quæcunque sunt fabulosa aut artibus politicis excogitata, à religione naturali rejicimus. Id tamen, quod rectè notavit idem Author,

non

Aug. de
C. D. l.
vi. c. 5.

non diffiteor, multa vera esse quæ vulgò scire non sit utile: & si qua nudè proposita finem suum non essent assecutura, in iis licet ad commune iudicium popularemque intelligentiam stylum demittere.

DIXIMUS præterea Religionem naturalem esse *Æternam & immutabilem*: ut patet exinde quòd radicata sit in naturâ divinâ, quæ est æterna & immutabilis. Est in Deo, ut in suo fonte & primâ origine, veritas, bonitas, iustitia, sanctitas, omnis denique rectitudo: Et ab his perfectionibus, naturæ divinæ æstimanda & metienda est perfectio omnis creaturæ rationalis. Eò enim quævis est perfectior, quòd proprius accedit ad hoc exemplar & archetypum, & quòd perfectior eò beatior. Quapropter & natura rei, & officii ratio, & propriæ felicitatis innata sitis, eò nos impellunt omnia, ut veritatem, iustitiam, bonitatem, cæterasque Dei perfectiones imitabiles colamus & pro virili parte exerceamus. Quumque harum perfectionum regula sit immutabilis & inflexilis Dei naturâ, ut antea diximus, erit pariter, quæ huic regulæ congruit & respondet religio naturalis, in hac parte fixa, immobilis & immutabilis.

HÆC de religione naturali secundum innata rerum discrimina, boni & mali, turpis & honesti, in vitâ & moribus instituendis semper observanda, dicta fun-

to. Pars altera religionis naturalis versatur circa cultum Dei, & pietatem summo Numini debitam. Est autem vera pietas Adoratio Dei secundum dignitatem & perfectionem suæ naturæ. Estque vel solius animi, in meditatione & contemplatione posita, &, quæ indè nascuntur, aspirationibus ad Deum cum affectu & ardore; quæ dicitur pietas interna. Vel est etiam externa, quæ corpore unà peragitur, precibus & laudibus ad Deum effusis, cum omni apparatu honesto cultûs exterioris. Neque enim hic pingas velim Religionem naturalem penitus nudam, sinè omni cultu, instar fœtûs recens editi, aut Telluris hybernæ suis floribus & frugibus spoliata: His solet redundare potius religio naturalis & ad superstitionem vergere, ut aliquid amputandum sit plerumque ad luxuriam cohibendam. Abscindantur velim hæc omnia superflua & superstitiosa: manebit nihilominus cultus exterior, atque illi ritus sacri, & pietatis instituta sana quæ in ipsâ naturâ fundantur. Qualia sunt laudes & hymni in conventibus publicis, preces & supplicationes solennes: Etiam confessiones peccatorum & deprecationes: Fidei in Deum, rerum omnium Rectorem, formulæ & professiones statæ & ordinariæ. Hæc omnia locum habent in religione naturali. Præterea Dies festi
sacris

facris obeundis dicati: Conciones ad populum, ad virtutem, pietatem, resipiscientiam & reformationem hortationes. Denique, quæcumque faciunt vel ad avertendam Dei iram, vel impetranda beneficia, vel ad salutem publicam aut privatam, secundum optimum naturæ lumen, ea sunt inferenda aut adoptanda in religionem naturalem.

Non est adeò sterile naturæ solum, ut neque herbas neque fructus ferat. Et qui religionem naturalem instar corporis aridi, exanguis & exucci depingunt, nec Dei nec humani generis consulunt dignitati. Quâ religione placuit Deo Enochus? Quâ scalâ ascendit in cælum? Non est, crede mihi, languens & enervis illa virtus quâ quis vivus in cælum evehitur. Quâ lege præter illam conscientiae naturalis vitam instituit, mores rexit * Noachus, cum habitus est justus & perfectus in conspectu Dei? Quid dicam de Abele? Qui in mundo recens nato secundus tertiusve erat ab Adamo, multis ante Mosem sæculis. Ille tamen *justus* dicitur à Christo, & inter viros sanctos numeratur, *Matth.* xxiii. 35. Denique quâ fide Abrahamus & reliqui

Partes

* Tertull. advers. Jud. c. 2. p. 184. Unde Noe *justus inventus si non &c.* adde Notam Pamelii ex Origene, ibid. Vid. & de coron. Militis, c. 6.

Patres ante latam Legem Mosâicam Deo fuerunt accepti? Lex nobiscum nata obtinuit usque à natalibus mundi: Lex scripta non nisi duo post millennia à mundo condito: necdum gentis humanæ partem maximam attigit aut illuminavit; Hóne omnes credemus æternum periisse, aut perituros esse? *Hos, inquam, qui legem externam non habentes, sibi ipsis fu-* Rom. ii. 14, 15.
ere Lex, ostenderuntque vim legis scriptam in cordibus suis, unà testimonium reddente ipsorum conscientia, & cogitationibus sese mutuò accusantibus aut etiam defendentibus. Te prætereà testor, Nobilem Arabem, Dei servum, Jobum; Dei servum appello, erat enim, Deo teste, *Integer & rectus, timens Dei & recedens à malo.* Quas virtutes heroicas exercuit, referente Historiâ Sacrà! Quam vim & constantiam animi! Quæ præclara documenta reliquit, verbis factisque! Plures non memoro satis notos, ex hac aut illâ gente & ætate.* Nec credendum est, hos eximios viros sibi solis fapuisse: Celebrârunt, in suâ quisque familiâ, tribu, ditione, cultum aliquem divinum,

* Οἱ μέγα λόγους εὐώσαντες, &c. Justin. Apol. 2. p. 83. De in Dial. cum Tryph. in p. 263. Ἐπεὶ οἱ τὰ καθεύου, καὶ φύσει, καὶ ἀνύμνητα καλὰ ἐποίησαν, εὐάρεστοί εἰσι τῷ Θεῷ. *Nam qui ea fecerunt, quæ universim, & naturâ & perpetuò pulchra sunt, Deo benè placent.*

vinum, purum, castum, Deo gratum, sibi & suis salutiferum. Tales cultores quærimus, cultumque similem, in eâ, de quâ hîc agitur, religione naturali, sincera & incorruptâ. Sed ad Religionem institutam transeamus.

RELIGIO instituta qualiscunque duabus constat partibus, communi & propriâ. Id quod participat cum religione naturali, Commune appello: & quod habet novum & huic superadditum, institutione aliquâ divinâ aut humanâ, id proprium & peculiare nuncupo. Hoc religionis Corpus, illud Anima dici potest. Pietas enim & probitas naturales sunt veluti nervi & fibræ omnis religionis genuinæ; vel instar sanguinis in corpore, qui per totum diffunditur, secumque vehit & vitam & vires & sanitatem, singulisque partibus nutriendis succum idoneum. Proinde semper in Religione divinitus institutâ, adeoque verâ, pars naturalis est superior, & dominatur alteri quoties sese interfecant, atque ita impediunt ut alterutra sit intermittenda. Hoc in œkonomiâ Judaicâ & Christianâ, à Deo constitutis, manifestò patet: In Ethnicâ parciùs, at inter eximios viros apud gentes prælata fuit pariter ritibus & institutis omnibus sanctitas naturalis, & virtus interna, ut infrâ patebit. Sed operæ pretium erit has Leges sacras cujuscunque ordinis

ordinis cum naturali paucis conferre ut in singulis quem locum teneat illa videamus.

QUOAD Legem Judaicam, imprimis notum est Decalogum esse partem ipsius principalem: Eúmque fundari, maximá ex parte, in lege naturæ: in officiis putà quæ Deo & hominibus ex æquo, recto & honesto, præstare tenemur. Hanc erga Deum reverentiam, & erga homines benevolentiam, duo Legis præcepta maxima vocat Christus, (*Mat.* xxii. 37, 38, 39, 40.) Quin & exinde pendere ait Legem & Prophetas. Neque aliter statuerunt è Judæis sapientiores. Aiunt quidam Doctores Hebræi id primum fuisse consilium propositúmque Mo-

Vid. Jer.
vii. 22, 23.

sis, ut ex unico Decalogo, sive decem præceptorum tabulis legem constitueret Israëlitis: Sed cùm redux è monte vidisset ingenium populi ad Idololatriam propensissimi, utpote qui tantillo tempore suæ moræ *Aureum vitulum* sibi confecerat, & in Deum Israelis erexerat: His, inquam, visis, mutavit sententiam Moses, atque secum statuit, huic populo opus esse Religione negotiosâ, quæ jugiter teneat animos occupatos atque rebus suis sacris distentos, ne ex otio & affectibus superstitiosis in idololatriam deflectant. Hinc legi suæ puræ & simplici multitudinem rituum adjunxit utilium

C

quidem

Antiq.
Jud. l. 16.
c. 10.

quidem in hunc finem, sed aliàs in onus & gravanem ; ita tamen adjunxit, ut sub his umbris semper integra & illæsa maneret justitia naturalis & immutabilis. Flavius Josephus, vir harum rerum consultissimus, cum decreta Cæsaris & Præfidum Romanorum in gratiam data gentis Judaicæ exposuisset, in suæ Legis defensionem hæc subjungit, "Εθεσι μὲν γὰρ ἑδὲν ἐστὶ γένος, ὁ τοῖς αὐτοῖς ἀεὶ χρῆται κατὰ πόλεις, ἐσθ' ὅπη πολλῆς ἐγσινομένης τῆς διαφορᾶς, τὸ δίκαιόν δὲ πᾶσιν ἀνθρώποις ὁμοίως ἐπιτηδεύει, λυσιτελέσαστον δὲν, ἑλλησὶν τε καὶ βαρβαροῖς· ὅτι πλείστον οἱ παρ' ἡμῖν νόμοι λόγον ἔχοντες, ἅπασιν ἡμᾶς εἰ καθαρῶς ἐμμένοιμεν αὐτοῖς, ἑυνὲς καὶ εἰλῆες ἀπεργάζονται· διὸ καὶ ταῦτα παρ' ἐκείνων ἡμῖν ἐπαιτητέον, καὶ δέον ἕκ ἐν τῇ διαφορᾷ τῶν ἐπιτηδευμάτων ὁρᾶσθαι τὸ ἀλλότριον ἀλλ' ἐν τῷ πρὸς καλοκαταβίαν ἐπιτηδεύειν ἔχεν· τὸτο γὰρ κοινὸν ἅπασιν, καὶ μόνον ἱκανὸν διασώζειν τὸν τῶν ἀνθρώπων βίον. *Moribus quidem nulla gens iisdem utitur perpetuò, sed oppidatim ferè in his fit mutatio aut deferentia : Justitia autem omnibus hominibus ex æquo competit, res utilissima tam Græcis quàm Barbaris, cujus maxima in nostris legibus habetur ratio, nosque omnibus, modò eas inviolatas servemus, charos ac amicos potest reddere. Quamobrem rogatos omnes volumus, ut non tam nos ob diversum vitæ genus horreant, quàm complectantur ob veræ virtutis studia. Hæc enim communis est omnibus*

omnibus, & sine hac non potest humana vita consistere. Rectè distinxit id quod singulare est in hac aut illâ Religione sive lege sacrorum, ab eo quod commune est omnibus. Hoc τὸ δίκαιον & τὸ καλὸν ἀγαθόν appellat, quod ubique est observandum. Idem sentiunt omnes cordatiores Judæi de hoc delectu & discrimine rerum in Lege suâ constitutarum.

PROPHETÆ * prætereà, qui Mosem sequebantur, idem rerum sive jussarum in Lege, sive prohibitarum discrimen tradiderunt & inculcârunt. Majoris ubique æstimant pretii & valoris justitiam, probitatem, misericordiam, aliâsque dignitatis innatæ virtutes, quàm sacrificia & victimas, aut ritus quoscunque, à Deo licèt institutos. Multum versantur, ut notum est, in hoc argumento Prophetæ, & cum magnâ verborum vi & copiâ: Deumque introducunt quandoque indignanter & cum fastidio rejicientem hæc quasi superflua aut præ cæteris nihili facienda. Vide quæ Propheta *David*, quæ *Isaias*, *Jeremiah*, *Hoseas* & *Micah* hac de re differunt: & cum Judæis superstitiosis, quasi injurias Legi factas vehementer expostulant, *Psalms*. l. *Isa.* i. II,
C 2 Ec.

* Vide Maimon. Mor. Nev. p. 3. cap. 32. Non aliud Gentēs prudentiores. Lactant. lib. vi. c. 8. p. 525.

Eccl. Jer. vi. 20. Hof. vi. 6. Mich. vi. 6, Eccl.

Mat. xxiii.
23. & xii.
7. Luc. xi.
39. 40. 41.
Mat. v.
23. 24.

DENIQUE, ut olim Prophetæ, ita Christus, Legis Mosaicæ supremus Expositor, hanc distinctionem rerum, magis minuscule sacrarum, neglectam aut malè custoditam Judæis sæpius objecit & exprobravit. Quæ in se & semper bona sunt τὰ βαρύτερα τῶ νόμου appellat, *Legis graviora capita*, quæ præponderant aliis omnibus, innocuis licet & Lege externâ & temporaria constitutis. Quumque ritualibus suis inhærent Judæi posthabitis his primariis, idque sub religionis prætextu, hypocritis eos arguit Christus, malumque iis & tristes iras denunciat, irritum Dei verbum facientibus. Ita comparata erat Lex Judaica respectu naturalis; de Christiana jam dicendum.

Mat. xxiii.
14. Mar.
vii. 11, 12.
13.

DIXIT Christus se venisse non ad dissolvendam Legem Mosaicam, sed ad implendam. Mat. v. 17. Quomodo verò implevit? Quam Legem non dissolvit? Legem Ritualement penitus dissolvit & abolevit: Teste Apostolo ad Ephesios (c. ii. 15.) & alibi sæpius. τὸν νόμον τῶν ἐντολῶν ἐν δόγματι καταργήσας, *Legem præceptorum in ritibus abolens*. Quinetiam res ipsa loquitur, exolevit & evanuit Lex Judaica inter Christianos, aliter non essent Christiani ut à Judæis distincti. Sed evanuit ut fugiunt umbræ ad lucem

Solis. Utcunque quæres, quid demum non dissolverit Christus? Quam partem conservârit? Dico, partem ipsius moralem, naturalem, æternam: adeoque præstantiorem & principalem, quæ ex mente Legis & Legislitoris erat instar totius. Cætera typica & adumbrata explevit quidem, & explendo delevit: sed partem hanc diviniorem adeò non extinxit, ut eandem stabilierit, promoverit perfecteritque. Ita loquitur de Evangelio Apostolus, cum ipsius materiam finemque explicat, *Tit. ii. 11, 12, 13. Illuxit gratia illa Dei salutaris omnibus, erudiens nos, ut abnegatâ impietate & mundanis cupiditatibus, temperanter, & justè, & piè vivamus in præsentî sæculo. Expectantes beatam illam spem & illustrem illum adventum gloriæ magni illius Dei, ac servatoris nostri, Jesu Christi. Qui dedit semetipsum nobis ut redimeret nos ab omni iniquitate, & purificaret sibiipso populum peculiarem, accensum studio bonorum operum.* Hic scopus, hic fructus Evangelii.

JUBET nos Christus ut ad perfectionem aspiremus: ut Deum imitemur, tam Mat. v. 48. bonitate quàm sanctitate & puritate. 1 Joh. iii. 3. JUBET nos inspicere ipsum fontem lucidum Boni, Pulchri, Justi sanctique, ut divinæ imagini conformes simus, divinæ naturæ participes. Hic est nostræ,

omnisque veræ religionis apex: Nihil dici potest aut cogitari sublimius quàm assimilatio ad primum & archetypum Bonum, Deum Optimum Maximum, infinite perfectum. Præterea, tam Christus quàm Apostoli pietatem externam, ritusque omnes parvi faciunt præ mentis interiori habitu, & renovatione animi ad imaginem Dei & primævam rectitudinem. Plurima sunt, ubique sparsa in Canone Christiano, perspicuè tradita ut neminem latere possint, hujusmodi monita & præcepta. Denique, hæc omnia summam & per ἐπιλογισμὸν recolligit Apostolus ad

Cap. iv. 8. Philippenses, his verbis, *Quæcunque sunt vera, quæcunque veneranda, quæcunque justa*, (sive ex lege naturæ, sive gentium, sive nostrâ) *quæcunque sancta* aut pura, *quæcunque amabilia, quæcunque bonæ famæ* & nominis apud omnes; *Si qua virtus*, vel quod in censu virtutum apud probos habetur; *si qua laus*, aut laude dignum & sapientum approbatione, *hæc cogitate*; Hæc animo recolite, & in his vos exercete. Hæc recapitulatio Apostolica, sub variis titulis & nominibus omnes complectitur veritatis & perfectionis æternæ rationes, quas humano pectori iniecit natura, & consensus universalis prudentum stabilivit. Atque ex horum omnium studio & exercitio viri Christiani officium constituitur.

HACTENUS de religione Judaicâ & Christianâ, quas in naturali fundatas vidimus. Superest Religio Gentilis, quæ quidem dici solet *naturalis*, quòd nullam habeat adjunctam Revelationem aut institutionem divinam: sed reverà alienissima est ab illâ religione naturali, cujus aliqualem dedimus ideam in superiori capite. Distinguendum igitur inter religionem naturalem puram & impuram: puram nudâque descripsimus, ut finè ornatu, ita finè maculis. Sed multis modis impura est illa religio quæ olim obtinuit apud gentes, & etiamnum obtinet aliquatenus: tot vitiis obducta & ritibus insanis, ut in eâ suffocari videantur tam pietatis quàm virtutis femina. Sed ut hæc æquo jure expendantur, statum ipsius, si placet, paulisper inspiciamus, sive in pessimis, sive mediocribus erroribus. Primò quoad Numen vel Numina quæ coluerunt: Dein quoad cultum & ritus: Denique quoad mores & vitæ futuræ notitias.

JAM receptum esse videtur apud eruditos, Gentes inter tot sua Numina, unum ut summum & altissimum coluisse. Neque aliter fieri potuit, si rem cum ratione perpendas. Innumeros enim Deos, singulos supremos, concipere non licet: quòd si ordines aliquos constituas, inferiores & superiores, ad summum ordinem

Plat. in
Epinom.
m. p. 984.
de Leg.
l. 4.

tandem perveniendum est. Nec in eo ordine fas est plures fingere inter se æquales: Plura enim infinite perfecta, & per se existentia, consistere non possunt, secundum mentis nostræ dictamina. Sed Gentibus utcunque id vertitur vitio, quod præter hunc summum Deum, alios inferiores colerent. Nec apud vulgus tantum id in usu erat, sed à Philosophis etiam & sapientibus approbatum. Ἀθανάτους μὲν πρῶτα θεοὺς, ἔπειτα dicunt Pythagorei, nec aliter Platonici, cæterique. Nobis quidem Christianis, ut olim Judæis, vetitum est quicquam colere præter summum Deum: iis autem qui solo gaudebant naturæ lumine non habitum est nefas, debito honore & veneratione prosequi singulos rerum intellectualium ordines, pro suo quemque gradu, statione & dignitate; Dispari autem modo & affectu, ratione semper habitâ ad Deum summum, omnium auctorem & moderatorem. Hoc, inquam, non vetat naturæ lumen. Nihilominus cum nihil iis certò constaret de Numinibus illis intermediis, tutius fuisset soli Deo Optimo Maximo sacra facere, vota nuncupare & preces fundere, quàm à Diis ignotis auxilium petere, & in auras spargere voces inanes.

At dices, forsân, Dii gentium non erant prorsus ignoti, Solem, Lunam, & Sidera cœli adorabant, numina aspectabilia

lia & notissima. Rectè quidem notissima, quatenus prægrandia & gloriosa corpora, sed quòd Numina essent & adoratione digna, illud haud compertum habuere ipsi illi cultores. Credebant utique & persuasum habebant quomodo-cunque, stellis inesse suas Mentès, Animasve, aut intelligentias: illustres sinè dubio & quodammodo divinas. Experiebantur etiam cœli dona quotidiana, amicam lucem & beneficos Solis radios, quibus vigent & animantur hæc inferiora. Neque aliter se posse putabant aut tantam majestatem dignè revereri, aut gratias referre pro tantis beneficiis, quàm colendo, Deorum ritu, hæc cœlestia Luminaria.

Hæc speciem habent excusationis qualiscunque, non autem legitimæ defensionis robur. Levibus conjecturis non innitendum est in rebus quibuscunque gravioribus, & in sacris præcipuè nihil temerè tentandum, nè incidamus in Idolatriam aut vitiosam *ἰδωλοθρησκείαν*. Ut-cunque non tam gravis fuisset gentium error, si nihil præter exercitum Cœli & Deos suos immortales coluissent. Sed homines mortuos, & animalia bruta: nec bruta tantum, sed vilia & fœda in Deorum censum adscripsere. *Mutârunt*, ut inquit S. Paulus, *gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum*

drupedum, & reptilium. Ut homines mortales & caducos, vitâ defunctos, in numerum Deorum, efferebant, ita positâ omni verecundiâ, Animantia, resque inanimæ instar Numinum venerari gentes nonnullas non pudebat: Confusis rerum naturis in opprobrium Divinitatis & in dedecus rationis humanæ.

SED præter hæc monstra Deorum & hos Deos minuscuros, Diis suis majoribus tam fœda, quàm absurda imputare non erubuerunt: turbantes ex utraque parte rerum ordinem, elevando res viles in loca cœlestium, & deprimendo naturas cœlestes ad indignitatem & vitia inferiorum. Mares & fœminas, (animalium instar) Deos Deasque & sexuum discrimina inter sua Numina constituere: & concubitus & adulteria, aut quæcunque lasciviosi homines pecudésve perpetrant, sinè pudore ad cœlicolas transtulerunt. Ita cœlum & terram miscentes, cum infimis summa & summis infima, hanc rerum naturam & Dei providentiam in Chaos quoddam reduxerunt.

ET quemadmodum Deos sibi fingebant Gentes minimè divinos, ita in iisdem colendis sacra minimè sacra instituerunt. Paria paribus, ritus scilicet aut turpes, aut cruentos, aut viles & futes. Adeò cæcutit circa res divinas in hujusce vitæ caligine, saltem vulgus hominum, tantisque

tisque erroribus est obnoxium. Neque tamen naturæ humanæ hoc penitus imputandum. Hujusmodi enim erroribus ferendis, fovendis augendisque apud Gentes, malos interfuisse Genios, & non parum operæ contribuiffe, nihil quicquam dubito.

His autem quibuscunque non obstantibus, in Theologiâ Gentili, & nonnunquam in moribus Ethnicorum vis Legis naturalis eluxit. Turpis & honesti, æqui & iniqui fida discrimina. Id testatur S. Paulus ad Romanos: *Quum Gentes, inquit, quæ legem non habent, naturâ quæ legis sunt faciant: Isti legem non habentes, sibiipsis sunt Lex. Ut qui ostendant opus legis scriptum in cordibus suis, unâ testimonium reddente ipsorum conscientia, & cogitationibus sese mutuò accusantibus aut etiam defendentibus.* En radicem pietatis & virtutis, conscientiam naturalem: non extinctam quidem prorsus inter Gentes, sed à superstitioso & impuro cultu, quem malus Dæmon invexerat, apud plures pernitiū corruptam: inter nonnullos autem cordatiores, quos minùs inficere solet cultus externus, aliquatenus vigentem. Et quemadmodum Judæi, additamentis, aut in parte legis secundariâ hærentes, quum vim ipsius scopūque præcipuum obscurâssent, & quasi obtudissent, moniti sunt à Prophetis de momentis maximis & primariis

mariis Legis, præ quibus sordent cætera: Ita Philosophi, & quandoque Poëtæ philosophantes admonuere Gentes, multa licet in Templis acta fuerint cum pompâ, & à vulgo magni habita, Diis placere maximè animum purum, æqui bonique tenacem.

Compositum jus fasque animi, sanctosque recessus

Mentis, & incoctum generoso pectus honesto,

Hæc cedò ut admoveam templis, & farre litabo.

Nec minùs alii Ethnicorum vates, velut afflatu, divino exciti, his similia profuderunt effata. Dein in philosophorum scriptis, nobiliorum classium, nihil frequentius occurrit quàm hujusmodi monita & præclara documenta. Sed in his legendis ne quid tædii sit seorsim nonnulla velut in * specimen & prælibationem apponemus.

H A C-

* *Porphyrus* hoc argumentum multis prosequitur, l. 2. περί εποχ. & perorans tandem sic statuit. Θεοῖς δὲ ἀρίστη μὲν καὶ ἀρχὴ νῆς καθαρὸς καὶ ψυχὴ ἀπαθής. Diis autem acceptissima initiatio aut libatio mens pura, atque Anima perturbationis m. p. 78. experts. Dixerat antea non minùs rectè, Δεῖ ἄρα συναφθέν- τας καὶ ὁμοιωθέντας αὐτῶ τῶν αὐτῶν ἀναγωγῶν θυσίαν ἱερὰν προ- σαγαγεῖν τῷ Θεῷ. — ἐν ἀπαθεί ἄρα τῆς ψυχῆς τῷδε θεῷ θω- ρία ἢ θυσία αὕτη τελεῖται. Oportet igitur ei conjunctos & affi- milatos,

HACTENUS de religione Judaicâ, Christianâ, & Ethnicâ. De Mahometanâ non opus esse videtur ut quicquam adjiciamus ;

milatos, suorum mores & vitam, veluti pium sacrificium Deo exhibere. Hoc autem sacrificium in contemplatione Dei, ab Animâ affectibus liberâ perficitur. Idem alias repetit & inculcat sæpius. Hierocles ad Aur. Carm. idem argumentum tractat sub initio, ubi inter alia hæc habet, ἡ τῶν προσφερομένων πολυτέλεια· τιμὴ εἰς θεὸν ὃ γίνεσθαι, εἰ μὴ μετὰ τῷ ἐνθὲς φρονήματι προσάγοιτο. δῶρα γὰρ ἢ θυηπολῖαι ἀφρόνων, πυρὸς τροφή, ἢ ἀναθήματα ἱεροσύλοις χορηγία. Τὸ δὲ ἐνθεον φρόνημα διαρκῶς ἡδρασμένον συνάπτει θεῷ, — ὁ προηγμένος ἱερεὶον ἑαυτὸν προσάγων, ἢ ἄγαλμα θεῶν τεκλαίνων τῶν ἑαυτῷ ψυχὴν, ἢ ναὸν εἰς ὑποδοχὴν τῷ θεῷ φόβῳ τὸν ἑαυτῷ παρὰ σκευάων νῦν, &c. Oblationum sumptuosa profusio honori Deo non cedit, nisi mente Deo plenâ offeratur. Dona siquidem & Hostia stultorum hominum nihil aliud sunt quàm ignis pabulum: & donaria, sacrilegorum opes. At divinus animus bene stabilitus, conjungit atque unit Deo.—Is qui sese imprimis victimam offerens suumque animum simulacrum divinum vel Dei sedem faciens, mentem quoque suam ad divini luminis susceptionem Deo ipsi Templum construit & preparat. Hæc quæ tantopere accedunt ad doctrinam Christianam, tam verbis quàm sententiâ, productiora licet, non piguit adscribere. Rectè dixit Marcus Antoninus (τῶν εἰς ἑαυτ. l. 10.) ὃ κολακεύεσθαι θέλει ὁ θεός, ἀλλ' ἐξομοῖσθαι ἑαυτῷ πάντα τὰ λογικά. Non ipsi adulari, sed ei similes fieri vult Deus omnes naturas rationales. Illam utique ὁμοίωσιν θεῷ, Deo conformitatem aut assimilationem celebrant ubique Philosophi, ut religionis apicem. Apud præfatum Hieroclem hoc sæpius occurrit, idque secundum Platonem: Is enim monet in Theateto, Tum demum exitum fore miseriis mortalium, cum ad Deos fugerint & Diis se assimilaverint, φυγὴ δὲ, inquit Ille, ὁμοίωσις θεῷ κατὰ τὸ δυνατόν. ὁμοίωσις δὲ δίκαιον ἢ ὅσιον γενέσθαι μετὰ φρονήσεως. Fuga autem est, ut Deo, quàm proximè fieri poterit, assimilemur atque conformemur: Deo autem nos assimilât justitia & sanctitas cum sapientiâ conjuncta. Cum aliis quæ sequuntur hic & alibi apud Platonem cognatæ indolis. Denique præmia & pœnas constituunt justis & injustis, aiuntque virtutem esse viam ad veram sempiternamque felicitatem, vitium ad infelicitatem. Sed de his fatis,

adjiciamus; quum notum sit, nihil habere egregii illos sectatores Mahometis (Impositoris voluptuarii & armati) præterquam quòd unum Deum colant & justitiam naturalem. Colunt, inquam, justitiam naturalem, vel colendam prædicant, & ipsius cultores haberi volunt. Cætera eorum dogmata Judaïsmum sapiunt & Epicureïsmum, cum absurdis & insulsis narratiunculis interspersis. Quòd unicum Numen venerentur Mahometani & sacra omnia Paganica, aut Pagano-Christiana respuant & abhorreant, illud laude dignum est. Quùmque Mosëm Christumque pro veris Prophetis habeant à Deo missis, necesse est commune cum iis fundamentum pietatis & religionis amplectentur. Quod in utrâque œconomiâ non aliud esse ostendimus, quàm æternas boni & mali, turpis & honesti rationes & discrimina. Quibus alia quidem apposita sunt aut intertexta mediæ conditionis pro ratione temporum & populorum: sed eo semper consilio ut veræ pietati & virtuti suus conservetur honos, hominésque gradatim ad summam perfectionem evehantur.

HÆC commentati sumus breviter ad ostendendum Religionem statam qualemcunque & ubicunque receptam, pro subsidio & origine habuisse religionem naturalem: Recti & pravi, turpis & honesti distinctionem

distinctionem & prænotiones. In religione revelatâ potissimum constat idem hoc ei subesse fundamentum: Ipsius enim auctoritas pendet partim à qualitate materiæ substratæ, partim à veracitate Revelantis: quorum neutrum absque his notitiis præeuntibus probari potest. Sitne sancta & pura doctrina quævis revelata judicare nequimus, nisi ex ideâ aut definitione aliquâ sanctitatis præconceptâ, tanquam normâ aut regulâ judicii ferendi. Dein, de fide & veracitate Revelantis si instituaturs quæstio, non decidenda est à verbis aut nudâ affirmatione Revelationis ipsius, de ejus enim auctoritate dubitatur adhuc: sed ex præcognitis de naturâ & perfectionibus Dei, auctoris propositi. Et ab his præsens & præconsideratis doctrinæ revelatæ fides & certitudo stabiliuntur.

DENIQUE, Hæc quum ita se habeant per omnia genera & exempla, manet fixum ratumque quod ab initio diximus. Religionem naturalem alterius cujuscunque superinductæ esse fundamentum.

C A P. III.

*De Religione Judaica specialius; ipsius
auctoritate & utilitate multifaria.*

HACTENUS quid sit sacrum & sincerum quæſivimus in religione universâ. Quærendum proximè, quo jure, vel quâ de causâ legitimâ recedatur à simplicitate religionis naturalis & universalis: quemadmodum recessum videmus, tam ab Ethnicis quàm à Judæis & Christianis. Cum verò religionem naturalem appellamus *simplicem*, cultum externum non propterea abdicamus aut excludimus, modò castus sit & ad Deum Opt. Max. dirigatur: prout suprà capite secundo dictum est. Sed cum superadduntur alia, tam ritus multifarii, quàm dogmata, quæ non enascuntur à ratione naturali, quæritur meritò quâ auctoritate, divinâ aut humanâ: recto vel malè usurpato jure, Hæc nobis adſcititia imponantur, tanquam ad salutem humanam necessaria.

Ad Religionem Paganicam quod spectat, præterquam quòd nullam habeat divinæ auctoritatis speciem, præter ficta quædam commercia cum Diis aut Deabus

bus ignotis, ipsius instituta sæpe sunt inhonestæ, impura, aut frivola: qualia nec decent Numina, nec homines probos & sapientes. Adeò ut videantur potius ad obscurandum gloriam summi & sanctissimi Numinis introducta, & ad abutendam religionis nomine in corrupendis moribus humanis, quàm ad pietatis & probitatis augmentationem. Hæc autem & hujusmodi instituta peccant in regulam primariam de ordinandis ritibus & cultu externo, nimirum ut in iis nihil recipiatur, quod minuat dignitatem summi Numinis, aut bonis moribus sit contrarium. Quantum verò in utrâque parte peccaverit Ethnicorum religio, à nobis præmonstratum est paucis, & ab aliis multo fusiùs: ut non opus sit iis hîc accumulandis tempus impendere.

SUCCEdit Religio Judaica: antiqua, & suâ antiquitate veneranda. Hîc quærendum, ut in cæteris, primò, quâ auctoritate instituta & introducta fuerit: Dein quibus legibus & ordinationibus constiterit. *Mosem* habuit Legislatorem, ut notum est, virum maximum, & ab omni ævo celebratum: Sed quâ auctoritate nixus sit *Moses*, propriâ aut divinâ, quæres forsan: & quibus actis aut testimoniis irrefragabilibus auctoritatem illam sustinuerit. Dico breviter, *Moses* ut semper allocutus est populum Israëliticum no-

D

mine

mine summi Dei, ità missionem illam, vel Legationem divinam, multis maximisque miraculis ostendit & confirmavit.

Sed cautè mihi forsàn ita respondebis: Hæc quidem miracula, modò vera sint, & verè divina, satis habere virium & roboris ad stabiliendam authoritatem *Mosis*, ipsiusque Legem. Sed Colloquia illa cum Deo, quum privata fuerint, & finè teste, pro fictis haberi possunt; Et quod spectat ad miracula sua publica, non minùs facilè dici potest, ea præstitisse *Mosè* artibus magicis, in quibus præcelluisse fertur. Fateor in more fuisset nonnullis Legislatoribus Colloquia fingere cum Numine hoc aut illo, quò sibi & legibus suis reverentiam & authoritatem conciliarent. Sed Legislatores illi nulla publica edidère miracula ad fidem faciendam suis privatis. *Mosès* autem, tam in Aulâ *Pharaonis*, spectantibus *Ægyptiis* adversariis, quàm postea spectante toto populo *Israelitico*, repetitis vicibus, miracula peregit insignissima. Atque eo nomine in historiâ sacrâ præfertur & præluxisse dicitur omnibus aliis Prophetis. *Non surrexit prætereà Prophe- ta in Israele par Mosè, quem cognoverit Jehova ad os. Tum omnibus signis & prodigiis quæ miserat eum Jehova facturum in terrâ Ægypti, contra Pharaonem, & contra omnes servos ejus, totàmque*

Deut.
xxxiv. 10,
11, 12.

támque terram ejus. Tum omnibus operibus manús fortis, & omnibus operibus terribilibus maximisque, quæ fecit Moses ante oculos totius Israelis. Qui verò apertè & testatissimè tot signa, prodigia, miracula ediderat, nulla erat ratio dubitandi de ipsius fide cum se à Deo missum esse dixit, & ex ore Dei hanc sibi mandatam provinciam accepisse. Et quis, quæso, vir privatus, nisi consilii inops, aut potius furibundus, Regem magnum adiret, ut populum ei captivum per multos annos è suâ potestate evelleret, propriis viribus aut proprio nomine? Non erat vir rapidi & ferventis ingenii Moses, at circumspectus, prudensque rerum administrandarum: Et nisi persuasissimum habuisset, certissimumque, hoc illi pensum, hoc negotium, hujusce rei curam, à Deo demandata fuisse, Exod. iii. tantum onus cum vitæ periculo nunquam fuisset subiturus. Diù quidem, multumque obnixus est & reluctatus in illo munere suscipiendo: Cautè se gessit, timideque, multa rogitans, & subdubitans: se etiam causatus est tantæ provinciæ obbundæ imparem & inhabilem. Denique de nomine & jure Numinis delegantis quædam curiosius quæsit. His dubiis omnibus cum satisfactum esset, in Ægyptum profectus, delegationem suam à summo Deo ad liberandos regendosque Isra-

D 2

ëlitas,

ëlitas, tam illis, quam Pharaoni exposuit, firmamque & ratam fecit multifariis miraculis: Primum in Ægypto, dein in transeundo mari, postea in Eremo & itinere Israelitarum at Montem Sinai. Ubi Legem dedit de qua agitur, non sine pompa solenni & Angelicâ, cœlo & terrâ concussis. Hæc autem cum notissima sint ex historiâ sacrâ (cui nulla est cœva, nedum antiquior) ubi dilucidè narrantur, iis sigillatim repetendis hîc superfedendum.

Mat. xii.
24, &c.

At hæc omnia, non vi cœlesti, sed præstigiis aut artibus magicis attribuis. Quod tu suspicaris de malis & magicis artibus, id memini objectum Christo à Pharisæis, ac si iisdem usus esset in suis miraculis efficiendis. Quid autem his respondit Christus? *Omne regnum dissidens adversus sese, vastatur. Et omnis urbs aut domus dissidens adversus seipsam non stabit. Sed si Satanas Satanam ejicit, adversus seipsum dissidet. Quomodo ergo stabit regnum ejus?* Id pariter dicendum censeo in causâ *Mosis*: utpote qui totus erat in eo, ut Idololatriam & mala opera Dæmonum extirparet & extingueret. Non quidem universim per totum terrarum orbem, id futurum erat temporibus Messia, sed apud populum Israëliticum, veluti primitias Deo oblatas, & in exemplum Gentibus. Fingi autem

autem non potest, ex consensu, aut consilio, aut ope Dæmonum malignorum hæc sibiipsis inflicta vulnera, aut ereptum dominium. Præterea, Magis, eorumque co-^{Exod. vii. & viii.}piis omnibus bellum apertè indixerat *Moses* in Ægypto, & commissis præliis obruerat & prostraverat: ut nullus locus esse possit calumniæ cuicumque in eo genere, aut tenuissimæ suspitioni in idem conspirasse consilium *Mosem* cum Magis, aut ejusdem Numinis usos esse utrosque potentiâ. Denique ut hujus inimicitiae & discordiæ perpetuum maneret monumentum, Legem constituit *Moses*, pœnâ^{Lev. xx. 27.} mortis sancitam, in omne genus Magos. Ab his igitur, artibusque suis, non absti-^{Deut. xviii. 10, 11, 12,}nuit tantum, sed omni modo abhorruit *Moses*.

Hæc de personâ Legislatoris, & ipsius autoritate: sed ipsam Legem culpabis forsan, materiam Legis, & formam cultûs ab ipsâ præscripti, totâque adeò œconomiam Mosaicam, ac si esset institutio rudis, crassa, servilis, & minutiis onerata; in lustrationibus & lotionibus externis, in discriminandis rebus mundis & immundis, & mactandis animalibus, tota ferè occupata. Nihil sublime spirat, inquires, nihil cœleste, nec ultra hanc vitam caducam prospicit. Ad summam, videtur lex indigna Deo supremo, animisque humanis inutilis. Fateor tibi S.

Heb. vii.
16. & ix.
10.
Gal. iv. 9.
Phil. iii. 2.

Paulum, licet Hebræum ex Hebræis, *R. Gamalielis* discipulum, & eruditum, ad exquisitam formam Patriæ Legis, duriuscula quædam dixisse de Lege Mosaicâ: Ipsius ritus & ordinationes appellat *Carnales*, ad Judæos scribens. Atque alibi *infirmæ & egenæ rudimenta*: Ipsamque circumcisionem, antiqui fœderis sigillum, acerbiusculè quidem *Concisionem* vocat. Hæc autem dicta velim intelligas partim comparatè ad religionem Christianam, partim ad eos qui crassè & externè tantum ritus Mosaicos considerabant, proposito, scopo, usuque Legis primario, neglectis.

Interea ut æquum feramus iudicium de Lege *Mosaicâ*, multa sunt expendenda & dicenda suo ordine. Illud imprimis notandum, quod supra diximus, eodem solido niti fundamento hanc Legem quo Leges optimæ: nimirum jure naturali, innatis & æternis animi humani principiis & rationibus, debitisque ex naturâ rerum erga Deum & erga homines officiis. Hæc in Decalogo breviter & dilucidè, complexus est *Moses*: atque his subjecit reliqua omnia suæ legis ritualia atque jura secundaria. Præterea notandum, non id in consiliis habuisse *Mosem*, ut Legem conderet suâ naturâ perfectissimam, sed aptissimam & utilissimam pro ratione loci & temporis. Dein,
non

non id sibi proposuit, ut esset Lex universalis, totius Terræ, sed unius populi Israëliti. Nec denique Lex in perpetuum duratura, sed usque ad tempora Messæ. Hæc si tecum perpenderis, non opus erit apologiâ aut patrocínio nostro. Laudemus potius & admiremur virum illum maximum, Legislatorem consultissimum, summumque Dei prophetam, omne genûs miraculis splendentem. Quem vidit olim & obstupuit Ægyptus Literatorum sedes, triumphantem in suos Magos & Hierophantas. Quem omnes deinceps Gentes celebrârunt. Quem de-
Mat. xvii.
nique è cœlo deductum, in testem suæ³ gloriæ adscivit Christus. Hæ tibi erunt Laudes, prophetarum Princeps: hæc monumenta tuæ gloriæ, donec cœli & terra manserint incolumes. Nec me pigebit interea prefata capita percurrere, non ut excusatum habeamus *Mosem*, sed commendatissimum.

Dixi, non in animo habuisse *Mosem*, ut legem in se perfectissimam constitueret: neque universalem, neque æternam: sed tempori populoque suo accommodatam. Hunc populum, è consortio vitisq; gentium eductum & separatum, per hanc œconomiam intermediam, ad legem perfectiorem, in diebus Messæ promulgandam, disponere & præparare studuit. Hunc in finem, cùm viderit Idolo-

latriam ubique diffusam per terrarum orbem, eandemque noverit veræ pietatis pestem, ac vîrtuti castisque moribus inimicissimam, id sibi credidit potissimum curæ esse debere, ut hanc malorum omnium radicem evelleret aut excinderet. Quapropter UNUM ESSE DEUM, Cœli & Terræ Creatorem, Eumque unicè colendum, declaravit, edocuit, præcepit: Atque hoc documentum vel præceptum voluit esse primum in suâ Lege, ac veluti Bâsin reliquorum. Dein statuit hunc unum Deum nullâ sub imagine aut simulacro colendum esse: utpote invisibilem & incorporeum, neque ullâ formâ externâ aut similitudine repræsentandum. Nec hoc satis habuit, sed ad munienda hæc præcepta, interdixit Judæis usu imaginum & simulacrorum, non tantum in religiosis, sed etiam in re familiari aut communi; ut illecebras quasunque, aut initia malorum in hoc genere effugerent. Denique, Leges multas secundarias tulit de rebus adia-phoris, ut dicitur, quæ suâ naturâ nec turpes sunt, nec honestæ: eo fine, ut nōrunt eruditi, quò gentium vicinarum Idololatrarum mores & consuetudines ablegaret.

HACTENUS finè omni labe optimè consultum est rebus sacris, & summi Numinis venerationi. Præterea in cultu hujus unius Dei, quem instituit *Moses* ab omnibus aut fœdis aut cruentis ceremoniis, quas
inter,

intermiscuissent Gentes, religiosè abstinent. Nec parum est absterfisse has maculas, expurgasse has fordes è rebus divinis. *Est quiddam prodire tenus.* Populum eripere & segregare è colluvie Gentium, vitiisque earum excussis, ad morum cultusque honestatem componere.

HIS concessis, quid ultra quereris? Negari non potest ad hæc capita reduci posse, proximè aut remotiùs, plurima *Mosis* instituta. Superesse tamen nonnulla forsan dices, quæ huc referri non possunt, nec idololatriam respicere videntur ullo modo. Sunt quidem nonnulla typica aut typicè instituta, quæ Messiam & res Messiae adumbrant. Et proinde usui essent & adjumento ad refrendam memoriam Judæis de Messia venturo: & ad eundem recognoscendum ubi advenerit. Denique, sunt aliæ forsan nonnullæ præceptiunculæ quæ ad has classes non possunt facilè revocari; nec forsan expeditè, liquidòque designari queant earum origines, causæ usûsve. Esto, Hoc nemini, opinor, cordato mirum videbitur: Elapsis enim tot jam sæculis ab illo tempore, quo Legem suam instituit *Moses*, nescimus hodiè quis fuerit rerum & religionis status, sive in Ægypto unde venerant Israëlita; sive in Gentibus Canaaniticis, quò tendebant; aut denique in populis circumvicinis,

Vide Ar-
chæol. Phi-
los. l. 2.
c. 9. & 10.

vicinis, aliisve quibuscunque unde contagio aliqua iis afflari potuisset. Hæc, inquam, cum nesciamus magnâ ex parte: Quibus malis foras advenientibus occurrendum esset, quibus morbis populi adhibenda medicina, nihil miror nonnullorum præscriptorum rationes & usus à nostro aspectu oblitescere. Ab ijs autem monumentis quæ supersunt adhuc, ostensum est à viris literatis, tam maxima, quàm minuta plurima Legis Mosai- cæ suas habuisse occasiones & momenta. Denique ut hoc iterum iterumque repe- tam, id tibi semper memoriâ tenendum, nec Philosophos fuisse plebem Judaicam, nec eos, ab imis ad summa uno saltu propellere voluisse *Mosem*: Sed placidè & gradatim, prout ferre potest natura humana; & divinæ providentiæ * con- filia.

AD claudendam hanc dissertationem de re Judaicâ, quæ dicta sunt hætenus, paucis, si placet, recolamus. Quæritur, quid profuerit humano generi Lex Mo- saica? Quibus usibus inservierit revela- tio ad Judæos facta? Quæ necessitas aut utilitas istius œconomix? Respondeo,
Lex

* Κατὰ καιρὸν πρὸς τὸ συμφέρον ἕκαστα διοικονομεῖ ὁ Θεός, τῶν ἀσθενέων ἑκάστης γενεᾶς διορθούμενος, S. Chrysof. in Plal. cix. Deus singula, prout convenit tempori, regit & administrat ad usum & commodum, unicujusque genera- tionis imbecillitatem dirigens.

Lex Judica erat primus † gradus ad reformandam gentem humanam : five prima machina ad amoliendam Idololatriam. Ante hanc Legem latam conservârat quidem Deus in nonnullis familiis Religionem naturalem puram ab Idololatriâ, sed in totâ aliquâ gente nullibi stabilitam legimus. Cûmque postea latiùs è terrarum orbe exterminanda esset Idololatria, visum est Providentiæ per hos gradus procedere, primò in familiis singularibus, dein per integrum populum, tandem longè latèque per plurimas gentes unius Dei cultum constituere & conservare.

CUM primùm instituit Deus Legem Judaicam, notum est ingemuiffe sub Idololatriâ totum mundum, omnes intelligo nationes Terræ; in quarum nonnullis barbaries quædam & exlex obtinuit, in singulis cultus impurus & idololatricus; & eousque invaluisset hæc impietas, scelera, & omne genûs nefas, ut è manibus veri
Dei

† Καλὴ ἡ σελήνη ἀλλὰ κρείττων ὁ ἥλιος, ὡς περ ἔν τῆς μὲν σελήνης καλῆς ἕσης, τῷ δὲ ἡλίου κρείττονος, εἰς ἔστιν ὁ δημιουργός· ἔτω καὶ παλαιᾶς καὶ καινῆς διαθήκης εἰς νομοθέτης, ὁ σοφὸς καὶ προσφύρων, καὶ καὶ ἀλλήλως τοῖς καιροῖς νομοθετήσας, Isidor. Pelus. l. 2. Epist. 133. *Pulchra est Luna, & Sol praeclarior. Quemadmodum igitur & pulchra Luna & praestantioris Solis idem opifex est, eodem modo & veteris & novi Testamenti unus atque idem est Legislator, qui sapienter, & ad tempora accommodatè, modò hoc modò illud agendo, leges tulit.*

Dei ereptus & avulsus videretur mundus, & sub quâdam Dæmonocratiâ laborare. Genium illum malignum hîc intelligo, qui sese in principem hujusce sæculi erexerat, atque res humanas administrare, tam sacras quàm civiles, non ad salutem sed in perniciem humani generis, in consiliis habuit.

REBUS sic se habentibus, prodiit, tandem, enituit, & sese præsentem potentemque monstravit divina providentia, rerumque habenas relaxatas resumpsit: Idque modo singulari & extraordinario, prout decuit Numen summum. Populum despicatissimum, finè Lege, finè Duce, finè Patriâ; Captivum & in servitutem reductum sub imperio & tyrannide Regis magni, per suum Legatum *Mosem* sibi asseruit, & ut ipsi proprium, nomine *Jehovæ*, vendicavit. Denique, extorsit hunc populum è manu Pharaonis (id enim nomen erat principi qui dominabatur iis) iterum iterumque reluctantis. Nec tantùm invito Pharaone, sed etiam malo Dæmone, omnibusque artibus Magicis. Extorsit, inquam, per repetita miracula, atque huic populo liberato, redempto, & sibi, ut ita dicam, appropriato, Legem dedit: non quidem absolutè optimam aut omnimodè perfectam, sed ab idololatriâ cæterarum gentium expurgatam, & pro ratione temporum

rum & populorum accommodatissimam. Eo interim modo primum & grave vulnus infixit Idololatriæ Gentili, & se Naturæ Dominum, & Diis omnibus gentium superiorem demonstravit.

PRÆTEREA, Revelatio ad Judæos facta maximi erat momenti, usûsque & ponderis in aperiendâ doctrinâ de Messîâ venturo, & ad eandem conservandam. Messîæ promissi lux quædam tenuis apparuerat ante tempora *Mosis*, sed in œconomiâ Judaicâ, præter illustriora eâ de re addita promissa, ipsius cultûs pars maxima ad Messîæ statum alludere, aut eundem præsignare vibebatur. Prophetæ etiam identidem excitati, præcones erant aut prænuncii Messîæ venturi: atque novæ dispensationis diviniore prædixerunt excellentiam & privilegia: ut præparatis auribus animisque doctrina Evangelii facilius omnibus illaberetur. Deo inter homines nascituro, Personâ divinâ, cujus humeris innixurum esset mundi imperium, rei tam singularis & mirabilis tantique momenti, notitiam aliquam præmittere oportebat: ne gentem humanam, tale nihil opinantem, opprimeret & obstupesceret rei ipsius novitas. OEconomia Christiana, si ritè rem

Vid. Mai-
mon. Mor.
Nevoc.
par. iii.
c. 32.

expendas, vix potuit esse prima; Prima inquam, in *executione*: erat enim prima

& præcipua in *intentione*. Res magnæ

non

non conficiuntur unico ictu, nec saltu ascenditur ad perfectionem, sed per gradus & quādam pædagogia. Cū Deus introducturus esset in mundum Filium suum unigenitum, præmonitione opus erat & præparatione, ut à suis aut ab alienis reciperetur. Placuit proinde Deo, & gentem & genealogiam orituri Messia præsignificare, aliisque rationibus quamplurimis ostendere & tempus natalium & modum, & personæ & doctrinæ ipsius characteres: quò melius, ubi appa-ruerit, dignosceretur. Quòd si meminerimus in mysterio Messia verti cardinem providentiæ circa res humanas, quantum debemus monumentis Hebræorum, quantique sunt ponderis, ex hōc uno capite necesse est fateamur.

ALIA sunt denique, quæ nos latent, Dei consilia circa primæ illius œconomia rationes & momenta. Profuisse multum ad conservandos rerum, gentium, temporumque ordines, usque ab origine mundi, manifestum est. In Archæologiis Ethnicis omnia sunt confusa, distorta aut deperdita, & ab hāc revelatione in studiis nostris instituendis, tam sacris quàm humanis, lucem opemque mutuamur. Denique est quoddam speculum universalis Providentiæ: quam scilicet unam & eandem esse monstrat, quæ rexit priora, regitque hodierna sæcula;

cula: semper sibi constans, omnia complectens & manu tenens, five ante-Moisaica, five Judaica, five Christiana: catenata invicem atque alia aliis subordinata. His modis omnibus, aliisque qui meditantibus occurrent, Dispensatio Judaica est præsidium & fulcimentum Religionis Christianæ. Ad hanc proinde jam rectè pergamus, alterâ, quantum factis est, perlustratâ.

C A P. IV.

De Lege Christianâ, cum aliis comparatâ: & de ipsius indole & Authore.

HACTENUS diversas Religionis formas, Naturalis, tam puræ quàm impuræ: Primæque divinitus institutæ sub *Mosè* Prophetâ & Legislatore, pro ratione propositi nostri breviter inspeximus. Sequitur Lex five Religio Christiana, omnium quas hætenus vidit gens humana divinitus aut humanitus institutarum optima & præstantissima. Utpote quæ non tantum pura & immunis est ab omni labe superstitionis aut idololatriæ, sed etiam à superfluis & inutilibus ritibus libera. Excussis gentium fordibus, erroribus & fabulis, atque illo onere & farragine

ragine ceremoniarum quibus luxuriabat institutio Judaica, visum est Providentiæ, progrediente mundi ætate, gentem humanam ad ulteriorem usque perfectionem promovere: tam per notitias rerum divinarum vitæque futuræ clariore, quàm per cultum magis intellectualem, morum & virtutis instituta nobiliora. Propterea Lex Christiana non tantum postulat honestatem & innocentiam foras, sed etiam probitatem integram, sanctimoniam interioriorem, cordis munditiem, renovationem animi ad similitudinem & participationem naturæ divinæ. Denique voluptatum & vanitatum hujusce mundi fugam, vitæque hodiernæ & bonorum præ futuris contemptionem. Hæc generatim. Dein singulis hominum officiis in vitâ communi prospicit: tam Magistratûs quàm populi, tam superiorum quàm inferiorum. Bono publico consulit ubique, fidemque jubet in commerciis incorruptam. Præterea animos omnium ad pacem componit, & benevolentiam non modò in amicos & vicinos, sed in totam gentem humanam, & in miseros misericordiam suadet imperatque. Denique id agit, singulatim & universim, ut placidè & tranquillè, cum omni pietate & morum honestate hîc vivatur: & in vitâ futurâ beatitudine fruamur sempiternâ.

Si conferatur hæc institutio Christiana cum Lege Judaicâ aut Philosophorum disciplinâ, hæc commodiùs aut efficaciùs, illâ plenius & perfectiùs ad veram pietatem, virtutem & felicitatem, monstrat viam. De lege Judaicâ dilatandâ & perficiendâ primos suos sermones instituit Christus, in concione ad populum in Monte habitâ: ubi multa correxit ab imperitis falsisve Legis Mosaicæ interpretibus depravata, & nonnulla supplevit omissa vel minùs perspecta & explorata. Genium & indolem utriusque Legis, suæ & Mosaicæ, ex illâ collatione patefecit, docuitque nos præcipuè hæc duo capita, non tam Actus externos cultûs aut virtutis, quàm interioris animi habitus Deo gratos esse, & felicitatis æternæ semina. Dein Charitatem universalem, studiûmque erga omnes propensum & benignum suæ novæ Legis præceptum esse voluit primarium. Atque hæc eadem postea à suis Apostolis ubique pro re natâ inculcantur. Ut in his paucis, amore Dei, puritate animi, & charitatis officiis, Legis Christianæ cardines verti videantur.

Q U O A D disciplinam Philosophorum, non inficior optima ab iis præcipi & edoceri, suo modo. Præfecerunt quidem illi Rationem regundis omnibus animi motibus, omni vitæ instituendæ. Huic affectus, appetitus sensûsque omnes subje-

E cerunt

cerunt coercendos, moderandos, dirigendos. His autem præceptis monitiſve, quo minùs vim Legis habere poterant, defuit authoritas, defuere miracula, atque etiam pœnarum futurarum certa demonſtratio. Prætereà, cùm tantùm ſparſa eſſent hæc documenta hîc illic, in libris eruditorum, nullo canone publico conſignata, nec ad captum communem accommodata, parum innotefcere potuerunt aut valere apud plebem & vulgus hominum, ex quibus multò major pars humanæ gentis conſtituitur. Lex autem Chriſtiana ita proponitur & promulgatur, ut omnes omninò complecti queat rationes legis utilis, univerſalis, & in ſuo genere perfectæ. Pleno jure divino conſtituta eſt, ut ſtatim videbimus: ore & ſcriptis promulgata: pœnis & præmiis maximis ſancita: atque eo modo compoſita, ut unicuique ſit facilis intellectu in rebus neceſſariis.

DENIQUE notandum, Legislatorem noſtrum conſtituiſſe œconomiam externam ad conſervandam & propagandam ſuam Legem: Ritus ſacros tam initiationis quàm confirmationis, hominûmque ordinem ſolennem & authoratum ad docendum publicitùs ac univerſim, & ſcientiâ ſuæ legis inſtruendum tam vulgus quàm eruditos. Hoc non erat penes Philoſophos, nec ab ipsis tentatum. Sectam quidem

quidem constituebant scholarum Magistri, quisque suam: at nullâ munitam auctoritate. Nec tam res religionum tractabant, quàm scientiarum studia. Erant utique apud Gentes, Sacerdotes & Collegia Sacerdotum, & Pontifices; sed in disponendis ritibus & cæremoniis Deorum toti erant occupati, nec vitæ institutis moribusque emendandis incumbabant.

HÆC apud Philosophos & mundum Gentilem desiderata, non ita penitus defuere apud Judæos: Lex eorum non tam auctoritate quàm dignitate materiæ lege Christianâ est inferior. Minutiis abundabat & cæremoniis infrugiferis: rebus externis & corporalibus onerata mentem depreffit, & affixit humi: Non consuluit Lex illa in longitudinem, non prospexit æternitatem, è suis umbris non vidit cælum. Hisce malis quibuscunque medellam adhibuit Legislator noster, qui, castigato primùm cultu sacro, & ad puritatem ac simplicitatem reducto, in moribus etiam & consuetudinibus multa supervacanea, quin & additamenta superstitiosa refecuit: & utrobique ad sanctitatem liquida nos propiùs admovit. Præterea, aperto cælo, & æternæ vitæ fontibus, animos ad immortalitatem accendit, & in contemptum & despicientiam rerum terrenarum adduxit, ex intuitu beatitudinis adventuræ.

HÆC de materiâ & modo Legis Christianæ, cum aliis antiquis Gentium aut Judæorum collatæ. Sed de ipsius origine & Legislatoris autoritate ulteriùs ab iisdem quæritur & dubitatur. Quanquam enim hujusce Legis indoles divina suam monstret originem, quanquam suâ splendeat luce, atque vim obligationis in sese habeat: Petunt tamen hi prætereâ auctoritatem externam & visibilem ad novam legem introducendam. Quæ olim, inquiunt, obtinere per multa sæcula, sic volente Deo, non sunt temerè aut leviter abjicienda. Proinde hîc insurgunt Judæi Gentēsque in novum Legislatorem, & injuriam iis factam legibusque suis imperiosè postulant. Quid sibi vult hic innovator, aiunt? Quo jure cultum nostrum morēsque antiquos immutare fatagat, nescimus. Ei quasi præscriptum est à Mundi Rectore, aut tacito consensu & permissione, aut sanctionibus explicitis, voce cœlesti signisque, confirmatis. Nec ab his recedendum est nobis absque gravi causâ; absque auctoritate pari, vel potiùs superiori, nè levitatis arguamur. Quid ad hæc Christiani? Quid his adversariis respondendum, antiquitatem, jus antecedens & possessionem in suæ causæ patrocinium allegantibus? Quoad Gentes, res paucis expeditur, quandoquidem nec unquam habuerint jus plenum &

& authenticum: & siquid habuere, id suo abusu perdiderint. Sed cum Judæis lis erit operosior, iis enim negari non potest jus primævum: an verò jam expiraverit, aut exoleverit, non est brevis disquisitionis. Sed de eâ re plenius infra disceptandum, ubi de Messiâ, communi utriusque Prophetâ & Principe, cæterisque eorum argutationibus, pluribus agetur. Intereâ monstrabimus Jesum Nazarenum cœlitus esse missum, signisque & testimoniis sacris instructum & attestatum, idque pluribus & fortioribus quàm olim *Mosè*, aut quemlibet Prophetarum Israëlitarum, aut sapientum e Gentibus. Quod impræsentiarum sufficiet.

Jesus Nazarenus natus est more non humano: ex Virgine intactâ, & absque femine Viri. Qualem originem non constat hominum quenquam habuisse antea; nec finè virtute divinâ interveniente id unquam fieri posse. Conceptum ipsius multa miranda comitabantur: Primò, Angelus apparuit Beatæ Virgini, eique nunciavit, ex parte Dei, se concepturam & parituram esse filium eique nomen fore *Jesum*. Cui nuncio cùm mirabunda respondisset *Maria* (id enim Virgini nomen erat) *Quâ fieri hoc potest, cùm nunquam virum cognoverim?* dixit ei Angelus, *Spiritus Sanctus superveniet in Te, & virtus Altissimi inumbrabit te. Prop-*

Luc. i.

tereà id sanctum quod ex te nascetur vocabitur Filius Dei. Idque tibi signum erit veri nuncii, & à Deo profecti, inquit Angelus, Ecce Elizabetha, cognata tua, & ipsa concepit filium in senectute suâ. Pariterque ex Elizabethâ vetulâ, ut olim ex Sarâ Isaacus, natus est Johannes Baptista.

PRETEREA, *Josepho, cui desponsata fuit Maria, apparuit Angelus in somnio. Josephus enim, cum desponsatam suam jam gravidam perceperat, meditabatur eam dimittere; Angelus autem ei dixit, nè metuas accipere Mariam in uxorem, Nam quod in eâ genitum est, ex Spiritu Sancto est. Interim Elizabetham adierat Maria, ad probandam fidem Angeli: Et quamprimùm hanc vidit advenientem & salutantem audivit Elizabetha, exclamavit voce magnâ, Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus uteri tui. Et unde hoc mihi, ut veniat mater Domini mei ad me? Ecce enim, ut extitit vox salutationis tuæ in auribus meis, subsiliit fœtus exultans in utero meo. Et beata est quæ credidit: nam perficientur ea quæ dicta sunt ei à domino. His auditis, gaudium pariter erupit Sancta Maria, & effusa est in has laudes, in hunc hymnum sacrum: Magnificat Anima mea Dominum: & exultat spiritus meus super*
Deo,

Deo, Servatore meo. Quia respexit humilitatem ancillæ suæ: Ecce enim ex hoc tempore beatam me prædicabunt omnes ætates. Quod magnifica mihi fecit Potens ille, & sanctum est ejus nomen. Et ejus misericordia est in omnes ætates, timentibus eum. Forte facinus fecit brachio suo, dissipavit superbos cogitatione cordis ipsorum. Detraxit potentes è thronis, & extulit humiles. Famelicos implevit bonis, & divites ablegavit inanes. Sublevavit Israelem servum suum, recordatus suæ misericordiæ (prout locutus est patribus nostris, Abrahamo & semini ejus) in æternum. Ita Deum vicissim celebrârunt laudibus, piæ matres Johannis & Jesu, sacro instinctu aut afflatu concitatae. Denique Zacharias Sacerdos, qui linguam aliquamdiu constrictam habuisset, nato jam Johanne, & nascituro Jesu, locutus est: & de utroque celebrem edidit Prophetiam.

Hæc de conceptione Jesu Nazareni diximus: circa ipsius natales plura sunt observanda. Jesu recens nato apud Luc. ii.
Bethleemum, Pastoribus, qui in agris vicinis excubias agebant nocturnas in tutelam sui gregis, apparuit Angelus, admodum gloriosus: Qui, cum eos, metu primum perculsos, relevâisset, dixit iis,
Ecce vobis annuncio gaudium magnum,

quod erit omni populo. Nempe natum esse vobis hodie Servatorem, qui est Christus Dominus, in urbe Davidis. Hoc autem vobis signum erit, Invenietis infantem, fasciis involutum, jacentem in præsepi. Et repente adfuit cum Angelo multitudo exercituum cælestium, laudantium Deum & dicentium, GLORIA in Altissimis Deo, & in Terrâ pax, in homines benevolentia. Eccujus unquam natales, antè hoc tempus, celebrasse legimus catervam aut conventum Angelorum? Eccujus, inquam, aut Cætarum, aut Sapientum: aut Prophetarum, aut Legislatorum? Mundi quidem natales celebrârunt olim Angeli: & jam

Job. xxxviii. 7. Mundi Servatorem nascentem redit ad celebrandum idem chorus Angelicus. Cantant, denunciant, ovantes clamant, Gloria Deo in excelsis, in Terris erga homines pax & benevolentia. Resonuit Æther, & millies repetitis ictibus, Gloria, Gloria, Pax & Gloria, ingeminavit cœlorum exercitus. Sed ad Pastores redeamus. Illi sic ab Angelis admoniti, adiære Bethleemum: infantemque, ut prædictum fuerat, recens editum, in præsepi jacentem invenerunt: unde iis nuncii Angelici plena facta est fides. Hisque visis, famam rei sparserunt undique Testes oculati: tam visionem Angelicam quàm visum ab iis puerum enarrantes.

rantes. Quæ ut mirati sunt alii, ita hæc omnia pectore clausa retinuit & secum pensitabat beata *Maria*.

His autem peractis & præteritis, aliud è cælo datum est signum: non Pasto-
ribus, personis vitæ fideique simplicis, Mat. ii.
sed Magis, & Sapientibus Orientis; qui
cœlitus admoniti à novâ Stellâ, è lon-
ginquo (ut creditur, ex Arabiâ) vene-
runt Hierosolyma, ad adorandum hunc
Infantem. Ab Hierosolymis proficif-
cuntur ad Bethleemum, viam monstrante
eâdem Stellâ, quæ restitit & impendit
ædibus ubi erat Infans. Ingressi, vide-
runt Jesum Infantem, cum Matre *Mariâ*:
& procidentes adorârunt eum: apertis-
que thesauris, obtulerunt puerulo sua do-
na, Aurum, Thus & Myrrham. Deni-
que, cùm his Magis imperâisset Rex He-
rodes, ut, invento puero quem quære-
bant, Hierosolymis redirent, eumque de
re totâ certum facerent, ut ipse pariter no-
vum Regem iret adoratum: (id enim suæ
fraudi prætendebat) Deus, cognitis insidiis
& malo dolo Herodis, per somnium ad-
monuit Magos, ut, evitatis Hierosoly-
mis, per aliam viam in patriam remearent.

Hæc de Pastoribus & Magis, diversi
ordinis testibus: his falli, illis fallere nes-
ciis. His autem factis aliud supervenit
testimonii genus, Simeonis & Annæ
prophetantium, idque datâ hæc occasio-
ne.

Luc. ii.

ne. Expletis diebus purificationis *Mariae*, Hierosolymis adduxerunt puerulum ipsius parentes, ut fisterunt eum coram Domino daréntque oblationes consuetas, secundùm legem Moſis: & cùm eſſet in Templo cum ſuâ Matre, *Simeon*, vir juſtus & religioſus, cui divinitus nunciatum fuerat à Spiritu Sancto, ipſum non viſurum mortem priuſquam vidiffet Chriſtum illum Domini, hic vidit Jeſum infantem, ulniſque amplexus, benedixit Deo, & exclamavit, *Nunc dimittis ſervum tuum, Domine, ſecundùm verbum tuum, cum pace; viderunt enim oculi mei ſalutem tuam. Quam parâſti in conſpectu omnium populorum. Lumen ad illuſtrandas Gentes, & gloriam populi tui Iſraëliſ.* Hæc *Simeon*. Eodem tempore & inſtinctu interveniens *Anna* Prophetiſſa, pariter celebrabat Dominum viſo infante: & de eo loquebatur omnibus qui redemptionem expectabant Hieroſolymis.

Mat. iii.

HACTENUS Jeſum infantem, naſciturum aut recèns natum vidimus, ſignis divinis comitatum. Ad ætatem virilem provectus, & miniſterium ſuum officiũque publicum ingreſſurus, Baptiſmum accepit à *Johanne* Baptiſtâ. Reſuſcitavit quidem primò Baptiſta, dicens, *mibi opus eſt, ut à Te baptizer, & Tu venis ad me.* Quo teſtimonio, majorem eſſe

esse Jesum, superiorem in rebus sacris, & se præstantiorem agnovit. Baptizatus autem cum ascenderet Jesus è flumine, aperto cœlo, descendit Spiritus Sanctus visibiliter in illum, & infedit ei. Dein vox adfuit è cœlis, dicens, **HIC EST FILIUS ILLE MEUS, DILECTUS ILLE, IN QUO ACQUIESCO.** Mat. ibid. Joh. i.

EN testimonium è cœlo illustrissimum: quali nec Mosè nec Prophetarum ullum dignatus est Deus. Quin concurrunt cœcūntque, ut vides omnia, quæ virum planè divinum, Deoque acceptissimum indicare aut præfigurare possunt, sive Prophetam dixeris, sive Sacerdotem, sive Legislatorem. Est in omni genere, omni modo, Deo consecratus, consummatúsque ad suum munus exequendum. Baptismum accepit, tam Aquæ quàm Spiritûs: ablutionem & unctionem, vel unctionis Antitypum effusionem Spiritûs Sancti, & ejusdem permanentiam & inhabitationem. Denique, in exercendo suo sacro ministerio, Deus iterum eundem honorem, idem ei testimonium perhibuit: cum in Monte Sancto nubes lucida eum, cum discipulis suis, inumbravit: & è nube emissa est hæc vox, *Hic est Filius ille meus, dilectus ille, in quo acquiesco:* **IP-SUM AUDITE.** Mat. xvii.

QUIDNI

QUIDNI audiamus igitur (id jubente Deo) hunc Dei interpretem? hunc cœlestem Legislatorem? cui prælata sunt tot singularis autoritatis insignia. Quisquàmne hominum eo apparatu signisque divinis venit in hanc vitam, ac Jesus Nazarenus? natus ex virgine sine Patre humano, præcones habuit Angelos suorum natalium & futuræ gloriæ. Mitto impræsentiarum præcones antiquos, Prophetas intelligo: de quorum vaticiniis cum ad Judæos spectent maximè, locus erit differendi opportunior in sequentibus. Quid interim ei defuit ad significandam autoritatem Legislatoris aut Prophetæ, ante munus incœptum? Aderant prænuncii Angelici, somnia divinitus missa, voces de cœlo, & inspirationes propheticæ: omnibusque modis, quibus aperiri solet voluntas Dei, & divina potestas delegari, in publicum præfultus prodiit.

Hos testes habemus, & quasi sponsores de Jesu Nazareno, Prophetâ & Legislatore divino. Hæc, inquam, cœlitus ei facta, & præmonita. Quid ipse fecerit ad stabiliendam suam autoritatem divinam, ministerium publicum ingressus, deinceps est expendendum. Et in hōc sensu numeramus, tanquam illustriora, ipsius miracula, tam in vitâ quàm morte: Dein Resurrectionem è mortuis, Ascensionem in cœlum: Atque ea denique quæ secuta sunt sub initiis & in pro-

progressu religionis ab ipso introductæ & constitutæ.

MIRACULA edidit Christus multifaria, maxima, & testatissima. Sanavit ægrotos, claudos, cæcos, mutos; nunc præfens, nunc absens: quandoque verbo, quandoque manu, quandoque etiam solo vestis attactu. Naturæ & elementis imperavit: ventis, aëri, aquæ, oceano: & suo jussu flexit in quemlibet statum, in quamlibet formam. Nec tantum in corpora humana, aut naturalia, sed etiam in Dæmonas spiritusque impuros, & in ipsos mortuos, suum exercuit imperium: Hos ad vitam revocavit, illos è vivorum corporibus ejecit. Denique, Angelos cælestes, pro suo placito, ministros adscivit, ut sibi commissum totius naturæ dominium ostenderet. Illud postremò non est omittendum, ut in cætera omnia, ita in suum ipsius corpus potentiam exercuit inimitabilem: immutavit scilicet in corpus lucidum & gloriosum, & subinde reduxit ad pristinum statum. *Transfigurationem* ejus intelligo, cum in Monte Sancto, *Fulsit ipsius facies, ut Sol: & vestimenta ejus albescebant instar lucis.* *Moses* etiam & *Elias*, alter Legislato Judæorum, alter inter Prophetas celeberrimus, cum eo colloquebantur: iisque abeuntibus, vox jussit è nubibus, ut huic dilecto Dei Filio auscultaremus.

HÆC

HÆC breviter de miraculis Christi: quæ quidem fatiſ effent ſola ad fidem omnibus faciendam de ſuâ authoritate divinâ: nulla licet præluxiffent naſcituræ aut recens nato ſigna extraordinaria. Sed non tantum eâ ratione ſuperavit omnes Prophetas & Legiſlatores, ſed etiam miraculis à ſeipſo exhibitis. Quæ enim ſparſim legimus in ſacrâ hiſtoriâ antiquâ, partim ab uno Prophetâ, partim ab alio præſtita, ea collectim perfecit omnia Chriſtus, aut iſdem majora.

His miraculis Chriſti addendæ ſunt ipſius prophetiæ, ut dictis factiſque Prophetam demonſtremus. Illud occurrit imprimis vaticinium memorabile, quod cum lacrymis effudit, **DE EXCIDIO HIEROSOLYMITANO.** Vidit populi ſui antiqui, & dilectæ urbis appropinquantem cladem: vidit cum dolore, & admonuit ſæpiùs gentem immorigeram de futurâ Numinis irâ & instanti vindictâ. Prædictioni reſpondit eventus: Periit infælix urbs, cum ſuâ gente: & etiamnum manet utriuſque deſolatio, veracis Prophetæ triſte monumentum.

NEC res adverſas tantum prædixit, & judicia Dei in ſuos inimicos, ſed etiam beneficia & dona promiſit & prænunciavit ſuis Diſcipulis. Miſſionem & effuſionem Spiritûs Sancti intelligo. Hoc promiſſum & prophetiam legimus completa

pleta in Actis Apostolorum, modò ex- Cap. ii.
 traordinario & præteritis sæculis incog-
 nito. Testibus Judæis simul & Genti-
 bus. Statim ab ascensione Christi, cum
 congregati essent ipsius Discipuli Hie-
 rosolymis, descendit Spiritus Sanctus in
 Apostolos, modo visibili, formâ igneâ,
 & effectis mirabilibus. Piscatores illi &
 plebei homines ex Galilæâ, cœlitùs af-
 flati, derepentè aliis atque aliis linguis
 inter se colloquebantur, ac si easdem lon-
 go studio & exercitatione edocti fuif-
 sent. Sparso autem rumore per urbem
 hujusce rei novæ & insolitæ, convenêre
 in eundem locum alienigenæ ex pluribus
 gentibus, qui erant Hierosolymis: ut
 fidem & veritatem facti experirentur.
 Re autem iis compertâ & extra dubium
 positâ, obstupefacti sunt omnes & mira-
 bantur, dum linguam sibi propriam &
 vernaculam ex ore Apostolorum quisque
 audiret. Nec transiit, instar fulguris,
 hic afflatus, hoc donum, nec pro istôc
 tantùm tempore invaluit; sed adfuit
 Apostolis, datâ occasione, ad mortem us-
 que. Nec Apostolos tantùm, sed ini-
 tiatos in fide & disciplinâ Christi, eadem
 Spiritûs Sancti dona, cum aliis multis co-
 mitabantur.

I Cor. xii.
 10, 28, 30.
 & xiv. 2.

MITTO alia, & mortem suam & Re-
 surrectionem sæpiùs prænunciavit Apof-
 tolis, eorûmque fata post suum abitum
 &

& discessum, *Mat.* x. 16, &c. *Mar.* xiii. 9. *Joh.* xxi. 18. Dein abnegationem Petri prædixit, unumque è duodecim ipsum esse proditurum, quem datâ offulâ signabat. Præterea Judæorum obstinationem & rejectionem, Gentiumque conversionem futuram, *Mat.* viii. 11. & xxi. 43. *Joh.* x. 16. Sed quid multa: ab ipsis Judæis nunc cœlesti Jesu Nazareni doctrinâ perculsis, nunc factis mirabilibus, ac etiam suorum oraculorum voce fractis & convictis, sæpe agnitus est Propheta, atque ille Propheta venturus, *Mat.* xxi. 11. *Luc.* vii. 16. & xxiv. 19. *Joh.* iv. 19. & vii. 40. & ix. 17. dein *Joh.* i. 45. & vi. 14.

SED in historiâ pergamus ad mortem, Resurrectionem & Ascensionem Christi. Primò, moribundo aut moriente Jesu Nazareno Cœlum & Terra suæ indignationis aut horroris dedêre signa: Tremuit Terra, & Sol abscondit faciem. Præterea aperta sunt mortuorum sepulchra, scissique & scopuli & velum Templi Hierosolymitani. Ut omnibus innotesceret, tam Judæis quàm Gentibus, vivis & mortuis, ira Dei, & facinorosis impendens vindicta. Hæc denique ita erant manifesta & conspicua, ut qui huic sceleri aut trucidationi scelerosæ assistebant aut aliàs intererant, Centurio nempe & circumfusa turba, his ostentis mirabilibus

mirabilibus perculsi, clamabant *Hominem justum & Dei Filium supplicio & morti deditum esse.*

MORTEM Christi secuta est ipsius Resurrectio, & in mortem ipsam victoria. Nempe cum à Judæis crucifixus esset Jesus, emortuus & sepultus, positâ ad iēpulehrum militari custodiâ, (quandoquidem à morte se resurrecturum prædixerat) infra triduum è mortuis reverà surrexit: Angelis præsentibus & attestantibus. Dein suis Discipulis, sollicitis aut dubitantibus, sese exhibuit redivivum, repetitis vicibus. Hoc modo sese ostendit Christus supra sortem humanam, supra mortem elatum, ruptis ipsius vinculis claustrisque omnibus, idque suâ vi: Joh. x. 18. Phil. iii. 20, 21. quâ etiam nos tandem à mortuis resuscitabit.

QUID plura dicam? Quid repetam majora divinæ virtutis indicia? Sed non deest his omnibus complementum summum. Cum mortem vicerat Christus hac resurrectione, de eadem gloriosè triumphavit suo in cælum ascensu. Cum in monte Oliveto, testibus Angelis & aspectantibus Apostolis, omnem mortalitatem exuit & excussit: Terram deseruit & in altum æthera evolavit. Sic rediit ad Patrem, & ad gloriam illam quam habuit ante mundum conditum. Talem Joh. xvii. resurrectionem & ἀποθῆσις nemo mortali-
F
lium

lium habuit unquam, five ex illo tempore, five sæculis antecedentibus.

HÆC de Jefu Nazareno, ipsius conceptu, natalibus, vitâ & morte, resurrectione & ascensione dicta funto. Atque hæc mihi videntur authoritatis divinæ maxima & invicta argumenta. Nempe miracula Legislatoris Legisque sanctitas, prophetiarum præcedentium aut tunc temporis futurarum complementa, voces de cœlo, Angelorum apparitiones & testimonia. Ab his signis, ut inquit Christus, *Cur non discernitis quod justum est*, aut rationi consentaneum. Sed forsan quæ deinceps secuta sint, quæres; Quam fidem adhibuerit his factis dictisque gens humana? Quantum valuerint apud istius sæculi homines aut insequentium hæc mira & præclara? cùm adhuc recens erat fama, & istarum rerum historia. Quam denique vim & successum habuerit Lex illa nova cujus author erat Christus? Id partim jam diximus, cùm ad primam concionem Apostolorum, enarratis morte & resurrectione Christi, & vaticiniis eò spectantibus, conversi sunt ad fidem Christi homines quasi ter mille. Neque minùs ad continuatam prædicationem Apostolorum profecit indies crevitque fides Christiana: donec tandem miperium Romanum subegit, atque ad illam pervenit magnitudinem quâ jam
latè

latè protenditur Orbis Christianus. Cef-
 sabant Oracula & *Δαιμονομαγεία*. *Ex quo*, ^{Euseb.}
 inquit Porphyrius, *Iesus coli cæptus est*, <sup>præp. E-
 vang. l. 5.</sup>
communem ac publicam Deorum opem ^{c. 1.}

nemo sensit. Quæramus jam vicissim, unde hæc mutatio repentina, & nova rerum facies? unde hæc victoria? non vi & armis pugnatum est, nec eloquentiâ & artibus humanis. Notum est qui fuerint primi præcones Evangelii, plebii & proletarii homines. Nec divitias possidebant ipsi, nec pollicebantur aliis: nec honores, aliâve quæcunque humanæ cupiditatis incitamenta. Quinimò tantum abfuit ut his se fruituros esse crederent aut cultores primi aut subsequentes profelyti, ut omnes qui hanc sectam amplexi fuerant, expositos viderint communi odio aut ludibrio. Neque id tantum, sed in vincula coniectos, feris, ferro, flammisve cruciandos aut interimendos. His non obstantibus invaluit Evangelium, & auctus est assidue numerus conversorum ad fidem Christianam. Quâ vi mihi dicas velim, divinâ aut humanâ? Obstiterunt, ut vides, humana omnia. Numen his interfuisse negabis, Numen summum & ineluctabile? Non minorem certè potentiam exigit monstrâtque eventus: & quæ plurima identidem interceferunt miracula, Deum ostentant præsentem & cæptis aspirantem.

QUIS plura desiderat aut majora ad fidem faciendam Legislatori cœlitus misso? cùm præter Legis suæ eminentem dignitatem, eandem comitata sint tot & tanta miracula, tam ad eam introducendam quàm stabiliendam. Restat tantùm ut rerum humanarum statum, cùm venit in mundum Servator noster, intueamur: quo constet clariùs, si fieri possit, vis, utilitas aut necessitas novæ œconomix sub Messia. Quàm opportunè laboranti succurrit humano generi ille Princeps pacis & justitiæ: quantis malis eripuit, quanto denique studio & benignitate prospexit eorum saluti & felicitati futuræ.

MUNDI sub illud tempus quàm maxime degeneris & deformati, non facile est imaginem depingere. Tenebris, vitiis & superstitione immerfus jacuit. Religio Judaica quæ adhibita fuerat in medelam aliis, ipsa jam inciderat in morbum periculofum. Neglectis legis suæ fundamentis & parte naturali, hærebant nimis operè ritualibus & cæremoniis suis Judæi: iisque accuratè peractis, se Deo fore acceptos credebant & cæteris omnibus religiosiores. Hæc autem in externis & minutis sollicitudo, & in maximis & interioribus negligentia, est veræ religionis tinea & corruptela. Prætereà, extra Judæam regnabat adhuc humani generis pestis, Idololatria. Tot Deos adorabant Gentes,

Gentes, quot erant in cœlo vicina fidera. Nec cœlum tantum & fidera, sed homines mortuos, animantia, plantasque venerati sunt, ut antea diximus. Iis tam nullus erat quàm plurimus ubique Deus: ritibusque, non frivolis modò, sed impuris, sed barbaris & immanibus sua Numina vel Idola coluerunt. Dein ab hac radice superstitionis & idololatriæ pullulabant innumera vitia: effrænis libido, luxuria morumque impuritas simul & impunitas: etiam cum contra naturam nefandas cupiditates explerent. Nec minus iniustitiâ, mutuis injuriis & feritate alii in alios sæviebant. Apud multos rapto & prædâ vivebatur absque ullo regimine: apud alios tyrannidem exercebant imperii potentes, in suos quisque populos: victosque & captivos alienigenas, ut belluas, ad pugnandum & digladiandum inter se committebant, aut ad congregiendum cum feris in lufum & spectaculum populo. Intercâ societati & bono publico non tam consultum erat, quàm ut quisque sibi concupitum, quicquid esset, adipisceretur. Hic suæ litat ambitioni, alter avaritiæ, aliisque alii animorum æstibus: citra amorem mutuum, charitatem, aut in miseros misericordiam. Verbo dicam, ad explendas corporis animique libidines cæco impetu ferebantur, absque lege aut regulâ hodiernæ vitæ, absque spe aut metu futuræ.

Ita naturam humanam exuisse videbatur mundus Ethnicus, & in brutam degenerasse. Nec id tantum, sed insuper sese dedisse in dominatum malorum Geniorum, qui (permittente Deo) mundi hujusce imperium obtinuerant. Id utique arrogabat sibi eorum Princeps, cum ostensis Christo regnis omnibus hujusce mundi & eorum gloria, dixit ei, *Tibi dabo potestatem hanc universam, & gloriam illorum regnorum: nam mihi tradita est, & do eam cuicunque voluero.* Malè fidum novimus Diabolum, sed eundem dixit non minùs Christus, idque sæpiùs, hujusce mundi principem, *Joh. xii. 31. & xiv. 30. & xvi. 11.* Mundum possedisse quidem videtur tunc temporis, quocunque jure aut titulo: & Deo quasi excluso, res agebantur pro arbitrio Dæmonum. Oracula instituerunt in diversis regionibus, & afflabant modo quodam aut in furorem agebant suos Sacerdotes & Prophetissas. Multifaria insuper Divinationum genera, vanarum & stolidarum, ad illudendum mortale genus, Deumque ipsum, constituere: Augures, Haruspices, Ariolos, Vates, Conjectores omne genus: qui ab extis animalium, à volatu avium, ab hinnitu equorum, à tonitru & fulgure, & nescio quot modis, secreta cœli & res futuras hominum se rimari & prædicere posse fingeant.

fingebant. Dein magicis artibus instruebant alios, atque eâ ratione in servitutem aut obsequium quasi fœdere & pactione obstrictos tenebant. In hâc superstitionis & vitiorum colluvie volutati jacebant homines: Et quod olim de gente Israëliticâ dixit Propheta, de reliquâ gente humanâ non minùs verè dicere potuisset: Ifa. i. con. fer Rom. ii.

Ab, gens peccatrix, populus gravissimus iniquitate, semen maleficientissimum, filii corruptores: reliquerunt Jehovam, & contemptim irritaverunt sanctum Israelis. Totum corpus ægrotat, totum cor languescit: A plantâ pedis usque ad caput nihil integrum, sed vulnus, & tumor, & plaga saniosa. Audite cœli, ausculta Terra, quid fiet huic populo?

QUUM degenerasset olim primum mortale genus, Deus iracundus delevit è facie Terræ omnem carnem, unicâ exceptâ & conservatâ familiâ: ut ex illâ propagine experiretur, si fortè ad frugem rediret gens humana; tantâ clade percussa & præmonita. Sed, ut vidimus, nihil profuit ira Dei, aut Diluvium universale ad emendandam progeniem humanam. Prolapsa est denuò ad fœdos mores & impietatem: quæ, procedente mundi ætate, magis magisque ingravescabant. *Sed quorsum percutimini amplius, novas addetis prævaricationes?* Ifa. xv. inquit Propheta. Proindè non excidit & extinxit Deus hoc

secundum hominum genus, sed misericordia motus, à vitiis & erroribus suis revocare tentavit, misso unigenito suo Filio in terras, cum novâ Lege, novâque œconomiâ, ad mundum, si fieri potuit, reformandum. Quâ autem ratione hanc Reformationem generis humani instituit Deus, & aggressus est Christus, dictum est in superioribus sparsim & generatim; nunc autem, (His præmissis de authoritate Legislatoris, Legisque suæ usu & necessitate) plenius & per singula capita manet exponendum.

CAP. V.

De Cultu Dei, & Ritibus Sacris: secundum Legem Christianam.

1 Joh. iii.
8. confer
Mat. xii.
29.
Luc. x. 18.
Joh. xii.
31. &
xvi. 11.
Dein Joh.
viii. 44. &
1 Joh. v.
19.

VENIT in mundum Christus, ut opera Diaboli destrueret: Qualia sunt vitia, errores, idololatria. His animas humanas irretitas, & à veritate, virtute, & verâ pietate alienatas tenuit istius mundi princeps. Quam opem his attulit Christus? Quâ medicinâ his malis occurrit, aut subvenit? Remedia paravit, ut mihi videtur, singulis propria nec minùs efficacia. Contra idololatriam & superstitionem, cultum purum. Contra

vitia, morum regulam æquam justamque, & eorundem exemplum purum & immaculatum. Contra errores, veritatis lumen & fidem rectam. Hæc an ita sint, videamus, aut siquid prætereà sit desiderandum.

EXORDIENDUM à Deo, rerum omnium Authore, & Rectore Universi. Deum unum prædicavit Christus, æternum, incorporeum, infinitum, sanctissimum, immutabilem: Cultumque tanto numine non indignum instituit. Hòc uno ictu prostravit Deos Gentium innumeros, fuitiles & fictitios: cultumque eorum malefanum abolevit. Gentium, inquam, Deos: Deum enim Israelis adorandum usque proposuit. Sed cultum ei præstitum, immutandum duxit. *Deus est Spiritus*, inquit Christus, & *qui adorant eum, oportet ut Spiritu & veritate adorent.* Joh. iv. 23, 24. Quo dicto & Judæorum & Gentium improbavit cultum. Spiritus purus nec statuis nec imaginibus repræsentari debet aut potest. Hæc & hujusmodi figmenta, hominum opera, dignitatem Numinis imminuunt, supereminentem ipsius naturam deprimunt in similitudinem rerum vilium & corporearum. Prætereà sanctitatem Numinis polluere Gentes, ritibus insanis, nefariis aut turpibus, (ut non semel antea diximus) à quibus abhorruit Legislatores noster. Nec Gen-
tes

tes tantum increpare voluit hoc monito, sed Judæos etiam: Qui Deum quidem unum coluerunt, eumque incorporeum, sed cultu nimis corporeo, certis locis astricto, & externis ac inutilibus cæimoniis gravato. Hos monet de mutando & dilatando Dei cultu: nec Hierosolymis solum aut in monte Gerizim: nec in hoc aut illo Templo, unice præsentem esse Deum; per totum terrarum orbem, & quaquà patet cælum, Deus habitat: adestque Spiritu & veritate eum colentibus, in omni loco, in omni Gente.

JUDÆOS de eadem re sæpius admonuissent eorum Prophetæ. Nec Prophetæ tantum, sed lumen naturæ, & Philosophi in omni ævo, Numen ubique adesse piis animis, nec externis ministeriis aut oblationibus placandum admonuere: ut videre est apud Platonem, Hieroclem, L. 6. c. 25. aliisque. Dictum etiam Senecæ, apud Lactantium, idem præclare explicat. *Vultisne vos, inquit, Deum cogitare magnum & placidum, & majestate leni reverendum, amicum & semper in proximo? non immolationibus & sanguine multò colendum, (quæ enim ex trucidatione immerentium voluptas est?) sed mente purâ, bono honestoque proposito. Non Tempia illi, congestis in altitudinem saxi, struenda sunt: in suo cuique consecrandus est pectore.* Eodem modo Isaias

Propheta Judæos allocutus est, ex ore ^{Isa. lxi.}
 Dei: *Sic ait Jehova, Cælum mihi so-* ^{1, 2, 3.}
lium est, & Terra scabellum pedum meo- ^{A&. vii.}
rum: ubinam esset domus quam ædifica- ^{48, 49.}
retis mihi? & ubinam locus quieti meæ?
Atqui omnia ista fecit manus mea --- sed
in hunc intueor in pauperem & contri-
tum spiritu, ac trepidantem ad verbum
meum. Qui jugulat Bovem, ac si per-
cuteret virum: qui mactat parvum pe-
cudem, ac si decollaret canem: qui offert
munus, ac si sanguinem porci: qui ado-
let thus, ac si muneraretur idolum.
 Vides, & Judæorum & Gentium cul-
 tum, tam à Deo, quàm hominibus, à
 viris divinis & sapientibus, reprehendi
 & quasi irrideri. Sed ad sermonem Chris-
 ti redeamus.

DIXIT Christus verbis præcedentibus,
Venit tempus, & nunc est, quùm veri
adoratores adorabunt Patrem Spiritu &
veritate: Etenim Pater tales quærit,
qui ipsum adorent. Spiritu, inquit,
 adorandus Deus, non tantùm actionibus
 externis, cultu corporeo, ritibus & cæ-
 remoniis, quæ non expurgant animum:
 Sed pietate internâ, sincero cordis affectu,
 casto, puro, sanctoque spiritu, prout ipse
 est Spiritus Sanctissimus. Porro, *in ve-*
ritate colendum docet, non jam typis,
 umbris & figuris: multò minùs cultu
 superstitioso, falso, aut hypocritico. Sum-
 ma

ma est, cultum nostrum ad illius quod colimus Numinis dignitatem & naturam adaptandum docet Christus. Est illud Numen invisibile, omnipræfens, omniscium, perspicitque corda & cogitationes: communis Pater omnium, totius Universi Conditor. *Hic tibi Deus est, Christiane.* Non ut olim dixere Israëlitæ, *Hi sunt Dii tui, Israel:* cum vitulos aureos, recens confictos, intuerentur. Nec instar Gentium, quibus in hortis nascuntur Numina, aut in ære, aut saxo, lignisve latitant. Deus est immensus, tam præsentia suâ, quàm bonitate. Adestque singulis in quâvis regione aut gente, *qui timent eum, operamque dant justitiæ:* Et in mente boni viri suam sedem, templumque habet augustissimum.

Aët. x. 35.

UT paucis dicamus, verum divini cultus objectum his verbis exposuit Christus, dein cultum ei consentaneum & verè θεοπρεπὴν: *universalem* intelligo & *rationalem*. Putà laudes & gratiarum actiones, preces & supplicationes, è calenti corde effusas. Voluit ut nos ipsos Deo consecraremus, corpus animamque: non bruta & cruenta sacrificia, hircorum aut taurorum sanguinem: quæ neque Deo suâ naturâ grata sunt, neque sanctiorem reddunt hæc dona offerentis animum.

HIS amotis ritibus Judæorum & Gentium, quæres subindè, quales eorum
loco

loco substituerit Christus: sine ritibus enim vix potest constare inter mortales religio quævis instituta. Respondeo, Ritus Christiani sunt *pauci, simplices, innocui, utiles, nec magicè operativi*. Multitudo rituum, instar nebularum, abscondunt faciem Solis, aut lumen ipsius obtundunt & diminuunt. Res in se præstantes læduntur nimio apparatu. Ità semper tractanda & instituenda est Religio, ut quod in eâ sanctissimum est & divinissimum, id semper versetur ante oculos, semper præ cæteris effulgeat. Ritus nostros, militari nomine aut solennis juramenti, *Sacramenta* appellare solent Theologi: Quorum duo tantum instituit Christus, Baptismum & Eucharistiam. Illum initiationis ritum, alterum confirmationis & commemorationis: quo Christi mortem donec seundò ^{1 Cor. xi. 25, 26.} advenerit, commemorare jubemur. Et prout pauci sunt ritus nostri, ita simplices: aquâ purâ, aut pane & vino celebrandi. Nihil hîc operosi aut magnifici: nec cultum Dei onerant, nec cultores: nec pompam præ se ferunt, nec ostentationis speciem, Innocuos esse, res ipsa loquitur. Nec cæde, nec sanguine litant Deo Christiani: nec cæremoniis utuntur ullo modo inhonestis aut indecoris: sive in initiandis neophytis, sive in adeptorum sacris faciundis. Denique utilissimi sunt in re religionis promovendâ. Religionem

gionem intelligo interiorem & vitæ sanctimoniam. Cum Christo dedicamur in Baptismo, renunciamus Diabolo & ipsius operibus, ad quæ destruenda, ut diximus, venit in mundum Christus. Renunciamus inani pompæ & gloriæ hujusce sæculi, ut cœlestia sequamur. Renunciamus denique illicitis carnis desideriis aut deliciis, ut spiritu vivamus Deo, ac rationi non pravis affectibus obsequamur. Ita in ipsis initiis religionis nostræ, cum nosmet tradimus Christo, & ipsius fidem recipimus, repudiare & abdicare tenemur omnem nequitiam: omnes mali fontes, fomites & fautores. Hoc autem sacramentum aut abjuratio exigitur ab adultis in personâ propriâ, ab infantibus per sponsores: qui id in se recipiunt, unâ cum parentibus, ut educatione Christianâ adhibitâ, fidem promissorum præstent ita initiati. Idque in confirmatione subsequenti, aut ad sacram cœnam admissione, præstitum curant sacris præpositi.

ERAT quidem in usu Baptismus etiam apud Judæos, in Profelytis initiandis. Et apud Gentes itidem inter cæremonias sacras & initiamenta, Lotiones obtinere. Est quippe symbolum aut typus aptus & appositus ad significandam purificationem, Ablutio: ut sicut extrinsecus mundatur Corpus, ita intrinsecus abluatur Anima à suis sordibus & immunditie.

ditie. Quòd si huic ritui simplici ad-
junxerint olim Christiani (ut & hodiè
nonnulli) minutias quasdam cæremonia-
les, quæ nobis videntur nullius esse vis
aut usûs, id tempori, loco, & populo
dandum est. Primi Christiani erant
plerique Judæi conversi: Judæi autem,
ut nôsti, sunt φιλοτελεστες, nec facile est
exuere simul & semel inveteratas con-
suetudines aut propensiones. Neque mi-
ror his propensionibus, five Judæorum
five Gentium, indulgisse aliquantulum
Christianos sapientiores: id debetur in-
firmis in tenerâ & nascenti Religione.
Quot cæremonias, aliàs inutiles, in cul-
tum ab ipso institutum adscivit *Moses*,
ut se accommodaret Judæis, è gente
idololatricâ recèns eductis? Magna ope-
ra non perficiuntur unico ictu, sed pro-
movendum est sensim genus humanum
ad religionem puram, lucidam, & pla-
nè rationalem. Hunc ritum olim comi-
tata sunt in adultis dona Spiritûs extraor-
dinaria, sed ea dudum desiêre: nec in
infantibus unquam sunt expectanda.

Alter ritus Christianorum est Comme-
moratio mortis Christi, quæ à nobis dici
solet *Eucharistia*, vel *Cæna Domini*.
Utrumque nomen instituta Judaica res-
picere videtur: Hoc Agnum Paschalem,
illud sacrificii Eucharistici festum. Et
utriusque instituti vim & significationem
explet

explet superatque hoc sacramentum. Peragitur pane & vino, in modicâ portione sumptis: quibus sanguinem Christi pro nobis effusum, corpusque fractum commemoramus. Symbola hæc sunt satis apta & facilè apparata, usumque habent multiplicem. Revocant in mentem beneficia quæcunque à Christo accepimus, & amorem ipsius in genus humanum inimitabilem: Cum sese obtulit morti, morti cum cruciatibus & ignominiâ, ut nos à peccatis redimeret, & salutem nobis pararet æternam. Præterea in his celebrandis non tantum reverentiam & pietatem, sed etiam, depositis omnibus inimiciis, charitatem universalem exposcimus. Datamque Christo fidem antea in baptismo renovamus: Et si quid secus acciderit, vitæ morumque emendationem, actâ pœnitentiâ, pollicemur. Vides externa nostra & ritualia eò spectare, ut officii quemque sui commonefaciant, animisque inspirent sanctitatem: propositum finemque summum Legis Christianæ.

HACTENUS opinor, nihil in nos culpæ aut vituperii conjiciendum circa cultum, ritusve Christianos: neque in illo superstitionem, neque in his multitudinem aut inutilitatem, aliâmvē labem quamcunque, ex Hebræis Rabbis, aut è Gentibus Sacerdos Philosophusve facilè reperiet. Idque semper permittimus petimusque
ut

ut cum sacris Judaicis & Gentilibus conferantur nostra, quò cujusque indoles ex illà contrapositione magis innotescat. At, inquires forsan, est quidem, secundum hanc ideam, casta, simplex, & pura Religio Christiana: sed in praxi & in exercendis his sacris multa adscriptitia atque minùs pura accumulantur, aut ita intermixta sunt ut sensim corruptelam inducant. Respondeo; non id agimus, ut cujusvis Ecclesiæ, quæ Christiani nominis titulum gerit, cultum ritùsve propugnemus: sed quæ à Christo, & ipsius Apostolis instituta sunt, ea præstamus innocua, pia, & verè sancta. Conquesti sunt Patres nostri, & adhuc conquerimur hodie de corruptâ simplicitate religionis Christianæ, tam quoad dogmata, quàm cultum: idque Gentes etiam observarunt. Notavit, *Ammianus Marcellinus*, L. 21. sub fine. *Christianam religionem, absolutam & simplicem, anili superstitione confudisse Constantium.* Memorat etiam exinde Historicus dissidia & contentiones de ritibus, inter antistites Christianos. Nullius temeritati aut superstitioni favemus, nullius patrocina-
Videant illi, quorum interest, seque & sua tueantur. Siqui pridem introducti fuere ritus, indulgendo Judæis aut Gentibus, sublata causâ exolescere debent in Republicâ jam penitus Christianâ: Et
G qui

qui eosdem retinent augentque non finè scandalo & insigni damno religionis nostræ, (quod in Ecclesiâ Romanâ factum lugemus) admonendi sunt potius quàm defendendi. Officit religioni, ut mihi videtur, quodcunque est superfluum. Quippe quod imminuit vim & curam cæterorum, partemque sibi arripit animi nostri, qui vix totus sufficit rebus gravioribus & necessariis. Religio Christiana in suâ institutione est admodum simplex, & ne nuda nimis videretur aut despectui esset Gentilibus & Judæis, cæremoniis & mysteriis viduata, in utroque genere sese accommodârunt veteres temporum & populorum necessitati. Et nonnunquam, pro levitate humani ingenii, ad superstitionem semper propensi, alia atque alia, nullâ urgente necessitate, admiscuerunt. Hæc temerè ascita paulatim sunt refecanda, ut ad institutionem primævam, puram simplicemque redeamus.

DENIQUE, in iis quæ permissa sunt prudentiæ Christianæ circa sacra, non tantum rei ipsius, suâ fortasse naturâ indifferentis, sed etiam quàm maximè circumstantiarum habenda est ratio. Quod in Ecclesiâ infante & incipiente æquum erat, adultæ forsan minùs convenit, aut supervacaneum videbitur. Alia est rerum facies de sæculo in sæculum, alia populi indoles in diversis regionibus:
Atque

Atque gentis Europææ cæteris ut severius est ingenium, ita acrior inquisitio nunc quàm olim. Progredimur, favente Deo, ad veritatem nudam, & pietatem puram: defixis semper oculis in fundamenta religionis, scilicet morum animique sanctitatem; ut ad habitum, indolem & analogiam œconomix Evangelicæ cultum fidemque nostram componamus. Regulæ quas præscripserunt Apostoli in exercendis donis divinis, pari ratione locum habent in ritibus instituendis: πάντα πρὸς οἰκοδομὴν γενέσθω, inquit S. *Paulus*, ^{1 Cor. xiv. 26. dein ult.} *Omnia ad ædificationem fiant.* Dein subijcit, πάντα ἐν ὀφθαλμοῖς καὶ κατὰ τάξιν γενέσθω, *Omnia decenter & ordine fiant.* His regulis observatis nihil errabitur in externis. Sed ex utraque parte oritur superstitio, vel obluendo ritibus appositis, vel inopportunos & infrugiferos accumulando: utrumque enim ordini & ædificationi obstat. Cavendum autem, quod sæpius monuimus, ne multitudine aut inutilitate ritulorum primarii objecti interceptamus aspectum. Eò enim omnia sunt referenda, ut Deum colamus in Spiritu & Veritate, cum vitæ sanctimonia & integritate. *Finis mandati* (inquit *Paulus* ad mentem Christi) *est charitas ex puro corde, & conscientia bonâ, & fide* ^{1 Tim. i. 5.} *minimè simulatâ.*

HIS interpositis, ad ultimam notam progredimur. Diximus suprâ ritus Christianos non esse magicè efficaces: vel, ut loquuntur hodie, ex ipso *opere operato*. Nulla dona extraordinaria, nunc dierum, comitantur baptismum in adultis: nec in infantibus concipi potest *regeneratio* aliqua interna ante rationis usum qualemcunque. Sed est utrisque ritus fœderalis initiationis Baptismus: cùmque adoleverint parvuli, si promissorum memores datam fidem præstare conentur, nihil deerit ex parte Dei, nihil opis aut auxilii, quo minùs tales evadant, quales se futuros promiserant ipsi, vel ipsorum fidejussores. Dein ad Eucharistiam quod spectat, est quidem ritus ille vividus & actuosus, sed vim suam exerit movendo affectus, & excitando animam in cogitationes fervidas de morte Christi, de amore Christi, & de beneficiis ab his promanantibus ad fideles ipsius cultores. Nos etiam monet hæc commemoratio nostri vicissim erga Christum officii: ut, siquid sit sensûs ingenui, siqua memoria aut gratia benefactorum, ei nos præbeamus morigeros, qui, nostrum causâ, mortem tulit acerbam, & pro nobis adhuc in cœlis apud Deum intercedit.

HÆC de re ipsâ: nec interea negamus, è Patribus nonnullos, de utroque ritu Christiano, Baptismo & Cœnâ Domini,

mini, ita locutos esse, ac si quid magici aut mystici utrilibet inesse credidissent. Ad Baptismum quod attinet, nascente Evangelio mundum spectabant Christiani ita servum & subditum imperio Sata-næ, ut possidere videretur quodammodo, & quasi habitare in singulis infidelibus, aut nondum baptizatis: atque eâ ratione & intuitu Baptismum (cum suis adjunctis) habuere nonnulli veterum pro quodam exorcismo vel adjuratione, quibus abigebatur * spiritus immundus. Indè renunciatis

* Cyril. Hierosol. Catech. Mystagog. Ἄλλ' ὁμῶς ἀκούεις τε ἀμέ. ἢ τῇ χειρὶ. ὧ; πρὸς παρόντα εἰπεῖν, Ἀποτάσσομαι σοι Σάτανᾶ. *Seu audis simul quod, manu extensâ, tanquam ad præteritum dicitur, Abrenuncio Tibi Satana.* Cum iis quæ sequuntur Catech. 1, 2, 3. Vide etiam Tertul. de Coronâ, cap. 3.

Opiatus Milev. l. 4. contra Parmen. hæc habet: *Neminem fugit quod omnis homo qui nascitur, quamvis de Christianis parentibus nascatur, sine Spiritu immundo esse non potest: quem necesse sit ante salutare lavacrum ad hominem excludi & separari. Hoc exorcismus operatur, &c.* Nec aliter S. Augustinus ad Sixtum Epist. 105. versus finem. *Quid ad hoc respondeant, quod exorcisantur & exufflantur nati?* Hoc enim proculdubio fallaciter fit si Diabolus iis non dominatur. Dein Theodoretus in cap. 1. Cant. p. 1002. ita loquitur, ἀνάμνησον σαυτὸν τῆς ἱερᾶς μυσταγωγίας, ἐν ᾗ οἱ τελεῶμενοι μετὰ τὴν ἀρνήσιν τῆς Τυράννης, καὶ τὴν τῆς Βασιλέως ὁμολογίαν οἰονεὶ σφραγίδα τινα βασιλικὴν δέχονταὶ πνευματικῆς μύρης τὸ χρίσμα. *Revoca tibi in mentem, quod in sacrâ mystagogiâ initiati, post Tyranni abnegationem & Regis agnitionem, ve-* Apud
luti sigillum quoddam Regium accipiunt spiritualis unguenti Suic. voc.
Chrisma. Denique Gennadius Massil. de Ecclesiast. Dogm. ἐξορκ. p.
c. 31. ita rem totam exequitur. *Illud etiam quod circa bap-* 1151. sed
tizandos in universo mundo sancta Ecclesia uniformiter agit, vid. Genn.
non otioso contemplamur intuitu: cum sive parvuli sive ju- ipsum.

renunciatis operibus Satanæ à Catechumenis, adjurabant etiam aquam exorcistæ, cruce signabant, aliisque usi sunt cæremoniis in eâ consecrandâ. Sæpe etiam differebant baptismum, ut notum est, sequiores Christiani usque ad exitum vitæ, ut recens loti, puriores & immaculatiores ad cælum abirent.

Ex his cæremoniis nonnullas meritò reliquimus, utpote nullâ fretas auctoritate Christi aut Apostolorum, aptasque nimium ad corrumpendam simplicitatem hujusce ritus Christiani, ac si ei adesset etiamnum vis quædam mystica ex ipso opere operato promanans. Quæcunque fuerit olim in primis Ecclesiæ sæculis hujusce ritus efficacia apud infideles conversos, quæcunque secuta sint dona extraordinaria, eadem inter Christianos natos non sunt expectanda. Ut est simplicissimus hic ritus, ita rectissimè celebratur aquâ simplici, ut amputatis superfluis quibuscunque & superstitiosis appendiculis, *cultus* noster *rationalis* in omnibus appareat.

HÆC de Baptismo: Quæ præterea in Eucharistiâ explicandâ aut celebrandâ adjecerunt

venes ad regenerationis veniunt sacramentum, non prius fontem vitam adeant, quàm exorcismis & exufflationibus Clericorum, Spiritus ab iis immundus abigatur. " Vid. etiam " Constit. Apost. & Dionys. Arcopag. apud Feuarden. p. " 96. princ. "

jecerunt five Veteres five Neoterici, præter institutum Christi & Apostolorum, ea pariter sunt abscindenda. Non licet in religione divinitus traditâ, nova procudere myſteria, novam doctrinam ſacramentalem ritûſve pro arbitrio hominum. Nulla eſt mutatio *phyſica* panis aut vini in hõc ſacramento, (ſive in confeſecratione, ſive poſt confeſecrationem) ſed tantum *moralis*: quatenus ad uſu communi ad hunc uſum ſacrum transferuntur hæc ſymbola. Qui verò, recitatis quibuſdam verbis, hæc corpora terreſtria, alterius prorfus ordinis & luti, in Corpus Cœleſte Chriſti transformare fatagunt aut prætendunt, arte illi magicâ uti velle mihi videntur. Quandoquidem nullâ vi humanâ fieri hoc poteſt, nec ullo promiſſo divino tanta vis in ſacerdotem confertur. Sed de hac re, & de ſacramentis, * infrâ plura.

APUD Gentiles, multifarii erant ritus Magici: quibus peractis certo modo, effectus aliquis extraordinarius, non vi cauſarum naturalium aut moralium, ſed

G 4

virtute

* " Ubi in alterâ parte tractabitur de Sacramentis contra Pontif. Conſule Hooker. lib. 6. p. 363, 364. ubi oſtendit Pontif. non poſſe explicare rationabiliter illam efficaciam ſive vim conferendi gratiam, quam attribuunt Sacramentis: cum neque velint id fieri immediatè per Spiritum Dei, neque moraliter; nec tamen phyſicè fieri poſſeſt. "

virtute pacti arcani cum quibusdam Geniis subsequi solebat. Ritibus & cæremoniis mysticis (quas τελέταις appellant Græci) in Deorum aut Dearum cultu, magnam vim attribuebant Ethnici: pleneque & perfectè initiatos, tam in hac vitâ quàm futurâ beatos prædicabant. Futuram fælicitatem sibi pollicebantur Ὀρφεοτελεστοί, *Sacris, Orphicis initiati.* Quam doctrinam, unâ cum suis sacris, ab Ægyptiis hausisse videtur *Orpheus.* Ità *Plutarchus.* Testatur autem *Diodorus* Mystas illos Ægyptiorum, etiam in hac vitâ Deos habere propitios semper, & donorum omnium divinorum largitores, διατελούνται δ' ἢ τέταν, &c. *Vulgatum est apud Ægyptios, Deos, cùm invocati sunt, adesse visibiles & periculis præsentissimos INITIATIS: ipsosque fieri sanctiores & justiores & per omnia meliores. Ideoque ex priscis Heroibus & Semideis (inter quos numerat Orpheum) omnium illustrissimos ritibus hisce imbui & consecrari cupiisse.* Hæc de re audiamus prætereà *Platonem*, ab Ægyptiis pariter institutum & instructum. ὁ δ' ἀν' ἀμυνήῃ & ἀτέλεστος εἰς ἁδὲ ἀρρίκται, ἐν βορέῳ κείσεται. ὁ δὲ κεκαθαρμένος, τε & τετελεσμένος ἐκεῖσε ἀρρίκμενος, μετὰ θεῶν οἰήσει. *Quicunque non initiatus, nec mysteriorum particeps, migrabit ad inferos, jacebit in luto. Quicunque, verò purgatus atque initiatus*

Plutar.
Lacon. Apophtheg
L. 5. p.
224.

Phædon.
p. 69.

Vid. ibid.
p. 81.

illuc accesserit, cum Diis habitabit.
 Multa sunt in eundem sensum apud *
 veteres:

† Isocrates de mysteriis istis: Τελετῆς οἱ μετέχοντες, περὶ τῆς τῆς βίης τελευτῆς ἢ τῆς συμπαντοῦ διάνου, ἡδίας ἐλπίδας ἔχουσι. *Initiorum participes & de vita exitu, & de omni auro, latiores spes habent.* Aristides in Panathenaicâ, Κέρδιος τῆς πανηγύρεως, ἔχ' ὅσον ἡ παρῆσα εὐθυμία, ἔδ' αἰτῆς προτέρων χρόνῳ δυσκολίων λύσεις ἢ ἀπαλλαγὰς, ἀλλὰ ἢ περὶ τῆς τελευτῆς ἡδίας ἔχειν τὰς ἐλπίδας. ὥς ἀμεινον διατάξαντας, ἢ ὅτι ἐν σκότῳ τε ἢ βορβόρῳ, κεισομένους, ἀδὲ τῆς ἀμνηστῆς ἀναμμένει. *Solennitatis sacra fructus est non tantum præsens animi tranquillitas, aut quod à malis prateriti temporis exolvamur & liberemur: sed etiam ut in morte spes latas habeamus; fore nempe ut meliori loco dispositi, non in tenebris & caeno volutemur, quæ fors est non-initiatorum.* Apud Authorem Axiochi (in operibus Platonis) sub finem, Gobrias Magus, cùm statum Beatorum in Campis Elysiis descripsisset, subiiciit, ἐνταῦθα τοῖς μεμνημένοις ἐστὶ τις προεδρία, ἢ τὰς ὁσίας ἀγιστείας καθεστὲς συντελεῖται. *Illic initiati primas tenent sedes, & ibidem adhuc peragunt sacrorum caeremonias.* Idem dixere Diogeni Athenienses, 'Εν αὐτῇ προεδρίᾳ οἱ μεμνημένοι τυγχάνουσιν. *Apud inferos, primum locum habent initiati.* προσωκλισίας & προσωκαθεδρίας ambiebant Pharisei in hoc mundo: (Mat. xxiii. 6.) Id in futuro Regno petiisse videntur Zebedæi filii. *Mat. xx. 21, 22.* Horum utriusque fastum & affectationem dignitatis & imperii repressit Christus. Audi quid Atheniensibus prædictis respondet Diogenes. Γελοῖον, ἔφη, εἰ Ἀγησίλαος Laert. in
 μὲν ἢ Ἐπαμεινώνδας ἐν τῷ βορβόρῳ διάξουσιν, εὐτελεῖς δέ τινες vit.
 μεμνημένοι ἐν ταῖς μακάρων νήσοις ἔσονται. *Ridiculum, inquit, est, si Agesilaus & Epaminondas in luto habitabunt, vulgares autem quidam initiati in Beatorum insulis futuri sunt.* Acerbius est quod retulit Antisthenes sacerdoti Orphico, dicenti, initiatos multorum bonorum apud inferos participes esse. Τί ἔν, ἔφη, ὅτι ἀποθνήσκεις; *Cur igitur, inquit, non moreris?* Idem de his mysticis canit Sophocles. Quem ideo & Diogenem hæc in re inter se committit Plutarchus, *De audiendis Poëtis*, (p. 21.) & Diogenis dictum durius profert. Et fatendum est ex Ethnicis probiores & sapientiores his mysteriis adjunxisse meliorem vivendi rationem & rerum optimarum scientiam. Vide. cùm vacat, Cicer. de Leg. l. 2. c. 14. & Arrian. in Epiict. l. 3. c. 21. Ad hanc πανηγυρίαν & τελελειωμένους, allusisse videtur Apostolus ad Hebr. cap. xii. 22.

veteres: quos pro otio quisque potest consulere.

PRÆTEREA notare licet apud Gentes diversos fuisse gradus initiationis in sacris, & diversa mysteria, minora & majora, usque ad perfectionem, De his, tam Græcis quàm Barbaris, ita *Clemens Alexandrinus*:
 ἡ ἐπειρότως ἄρα καὶ τῶν μυστηρίων τῶν παρ' Ἑλλη-
 σιν, ἀρχαὶ μὲν τὰ καθάρσια, καθάρσιον καὶ τοῖς βαρβάρ-
 οῖς τὸ λυτῶν· μετὰ ταῦτα δ' ἐστὶ τὰ μικρὰ μυστήρια
 διδασκαλίαι πρὸς ὑπόθεσιν ἔχοντα, καὶ προπαρασκευάζ-
 οντων μελλόντων. τὰ δὲ μεγάλα, περὶ τῶν συμπάντων
 ἐμμανδάλειν, ἐπ' ὑπολείπει, ἐποπτεύειν δὲ καὶ πει-
 νῶν τὴν τε φύσιν καὶ τὰ πάθη. *Non abs re ergo in mysteriis apud Græcos, primo loco sunt lustrationes, sicut etiam apud Barbaros lotio. Post has autem sunt Mysteria Parva: quæ fundamentum aliquod habent doctrinæ & præparationis ad futura. Magna autem mysteria versantur circa universum: Neque restat ampliùs discere, sed inspicere & mente comprehendere Naturam & res ipsas. Hæc distinctio sæpiùs occurrit apud Veteres. Vid. Suidam. voc. ἑπόπῃ. Senecæ quæst. nat. l. 7. c. 31. & Epist. 90. & scriptores de Eleusiniis, aliòsque multos.*

NEQUE miuùs apud Judæos diversi erant gradus, ut ita dicam Profelytismi. Habuerant primùm Profelytos *Portæ*, dein *Iustitiæ*, ut eorum verbis utar. Et in his recipiendis & initiandis diversos adhi-

adhibuere ritus, ut omnibus notum est. Denique, nihil insoliti, indecori aut superstitiosi in profelytis initiandis usi sunt Apostoli, quorum exempla sequenda proponimus.

HUNC progressum aut gradationem in sacris confectus mihi videtur mos veterum Christianorum, qui convertendos ad Fidem in classes distribuebant: præcipuè in *Catechumenos* & *illuminatos*: De quibus passim apud Patres, de eorum discriminatione, officiis & privilegiis. Pari modo Doctrinam Christianam distinguebant veteres in τὰ ἑκτοτα, & τὰ ἀπόρρητα: Illa apud omnes enunciari poterant, Hæc arcana apud adeptos tantum aut τελείως. Atque illud doctrinæ, & discipulorum discrimen respicere videtur S. *Paulus* multis in locis. 1 *Cor.* ii. 6, 7. *Phil.* iii. 15. *Heb.* v. 13, 14. & vi. 1. Et ad ipsius, ut putabant, exemplum, τὰ ἀπόρρητα, sive τὰ μυστήρια, non declarabant palam veteres Theologi: Neque in colloquiis familiaribus, neque in Catechesibus, neque in concionibus: nec ullo modo coram Paganis Catechumenis aut aliis quibuscunque, non initiatis. Quibus præsentibus, aut inceptum sermonem abrum-pentes, tacebant: aut rem sacram obscurè & ambiguis verbis significabant: hæc adjectâ formulâ, ἴσασι οἱ μεμνημένοι, ἴσασι οἱ πιστοί. *Nōrunt Initiati, nōrunt Fideles.*
Quæ

Quæ dictiones multoties occurrunt in scriptis Patrum.

PRÆTEREA, de tacendis myſteriis facris multa ſunt apud Gentes, * & ſeveriſſima præcepta. Etiam apud Philoſophos, præcipuè Pythagoricos, invaluit iſta diſciplina. Et eidem methodo, iſſdem veſtigiis inſtiterunt, ut jam monuimus, è Chriſtianis Doctõribus plurimi, in Diſciplinâ Arcani, ut appellatur, obſervanda. Eodem modo de arcendis aut amovendis non initiatis, dum quædam ſacra opertiora fierent, mos erat communis Chriſtianis cum Gentibus: ut ex utriuſque Ritualibus patet. Denique iplâ vocabula ad ritus Gentilitios ſpectantia, mutuati ſunt Chriſtiani, ut *μυσταδαί, μύησις, μεμυσμένοι, & ἀμύητοι*. Dein *τελετὴν τετελεσμένοι, ἀτέλεστοι: ἐπόπῃ & ἐποπτεύειν*: & huiusmodi alia, ut ſatis notum eſt iis qui in ſcriptis Patrum verſantur. Sed de his ſatis.

SIVE

* Cùm vel ex formâ omnibus myſteriis ſilentii fides debeat: Samothracia & Eleuſina reticentur: quanto magis talia quæ prodita interim etiam humanam animadverſionem provocabunt, dum divina ſervatur. &c. Tertul. Apo. g. c. 7. In Orphicis carminibus, his conſona dicuntur. Τα περιεσγόμενα κατὰ τὰς τελετάς, περὶ ὧν ὁ θεὸς τοῖς ἀμύητοις ἰσορεῖν τὰ κατὰ μέρη. Quæ myſteriorum caremoniis exhibentur, ea ſingulatim à profanis, aut non initiatis, enarrari, nefas eſt. Diodor. Sic. l. 3. m. p. 196. Huiusmodi alia plura paſſim occurrunt apud Authores Veteres, tam Chriſtianos quàm cæteros: quæ notiora ſunt quàm ut hîc repetantur, ab aliis pridem congeſta.

SIVE verba, five mores & ritulos è Gentium sacris aut Judæorum ad sua transfulerint Christiani, id in mitiorem partem interpretor: non malo animo factum, sed ad ornandam, ut illis visum est, religionem Christianam, nè nuda nimis, simplex & plebeia haberetur: vel in blandimenta exteris, quò cum iis ritus quodammodo participare, aut saltem, (affectatâ novitate) non prorsus abscedere viderentur. Sed abiire, nunc dierum, hæ rationes qualescunque aut hujusmodi: & mutatis temporibus rerumque momentis, mutanda sunt consilia. Ea quæ jam desierunt esse usui, abjicienda sunt ut supervacanea, imò noxia, quatenus simplicitatem religionis Christianæ inficiunt aut corrumpunt: ut fucus ad ornatum primùm adhibitus, tandem exedit & deformat nativam cutis puchritudinem. Acris est in his & hujusmodi reprimendis sententia Tertulliani: *Sed quoniam* De Orat. c. 12. *unum aliquod attigimus vacuæ observationis* (Lotiones intelligit, & externam munditiam) *non pigebit cætera quoque denotare quibus meritò vanitas exprobranda est, siquidem sinè ullius aut Dominici aut Apostolici præcepti auctoritate fiunt. Hujusmodi enim non religioni, sed superstitioni deputantur: affectata & coacta, & curiosi potius quam rationalis*

rationalis officii: certè vel eò coërcenda quòd Gentilibus adæquent.

DICAM quod res est: in cultu divino nulla sunt apud nos myſteria, ut apud Gentes. Nihil abſconditum, nulla ſacra aut opertanea aut nocturna, omnia fiunt in propatulo. Nulla eſt diſtinctio, hæc in re, inter vulgus & initiatos: quos nimium diſtinxere, tam Gentes quàm Judæi, (*Mat. ix. 11. & xi. 19. Joh. ix. 34.*) οἱ πτωχοὶ εὐαγγελίζονται, id *Johanni* renuciavit Chriſtus inter argumenta & characteres ſuæ œconomix, *Mat. xi. 5.* Nullam gentem figillatim reſpicit Evangelium, nullum hominum ordinem, ſed genus humanum. Quòd ſi olim ſacramentis ſuis cæremoniolas quaſdam aut reticentiam invexerint antiqui, quò majorem iis reverentiam & venerationem conciliarent, aut quacunque aliâ de cauſâ, id temporibus iſtis dandum eſt, nec ultrà retinendum. Omnia tandem in aperto dicenda, agenda, exponenda. Nullius præcepti, nullius ritûs Chriſtiani nos pudet. Nullum fugit examen, nullius aſpectum inſtitutio noſtra: authoritatem divinam & rationem puram in omnibus appellamus. Denique, non tam in peragundis ritibus, quàm in vitæ & animorum ſanctimoniâ, ſalutis noſtræ collocamus cardinem: Et pro his dotibus

Mat. x.
27.

bus internis cuique Deus metietur suam beatitudinem.

AD reliqua minora quod spectat, de Festis aut Jejunii indicendis, de Vestibus sacerdotalibus, de formulis necessariis in sacris administrandis, & huiusmodi aliis, fiant omnia secundum regulas Apostolicas & prudentiam Christianam ad decorem & ædificationem, ut tam superstitio quàm *ἀνομία* excludantur. Hæc de ritibus Christianis breviter dicta sunt.

C A P. VI.

De morum regula & vitæ præceptis secundum Legem Christianam.

DE moribus Christianorum, aut Disciplina morali secundum Legem Christianam, quædam in genere suprâ notavimus. Fundamentum omnis legis de moribus institutæ est Lex naturæ. Sed huic fundamento (quod de evangelio dixit Apostolus) alii atque alii diversum superstruunt, aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, stipulam. Ex his superstructis nonnulla sunt solida, apta & idonea: alia levia & inutilia. Atque hæc observanda sunt & trutinanda in probandis aut improbandis singulorum legibus,

bus, Judæorum, Gentium, aut aliorum quorumcunque: In doctrinâ morum Evangelicâ nihil reperitur superfluum & inutile, multò minùs noxium aut legi naturæ contrarium. Dixi *contrarium*: Distinguendum enim inter legem naturæ & libertatem naturæ. Quod in statu naturali liberum est, lege positivâ restringi potest, in commodum societatis atque generis humani, aut in salutem vitæ futuræ. Idque fieri solet ubique gentium, cum res postulat, ob commune bonum.

Hoc præmisso, facilè constabit nihil non æquum esse, rectum & laude dignum in *Lege morali Evangelicâ*: Quod utinam de praxi & moribus Christianorum perinde dici potuisset. Sed proh dolor! proh pudor! quantum à lege recedunt mores? Immane quantum discrepat à regulâ & præceptis Christi & Apostolorum, & ab eorundem exemplis, Christianorum vita? Procul abest ut hîc intelligam, quæ olim objecta fuere Christianis. Thyestæas epulas, artes magicas, concubitus incestos, & ejusmodi alia: Hæc pro atrocibus calumniis habeo; sive Judæorum, sive Gentium, sive denique hæreticorum malitiâ confictis. Hi sunt inimicorum morsus & defamationes ad conflandam invidiam; sed amicorum tela aut vulnera magis sunt metuenda, & quæ ab iis funduntur querelæ omnium sunt

sunt gravissima. Conquesti sunt olim, & conqueruntur hodie de moribus sui sæculi Christiani devotissimi. Lege, cùm vacat, Salviani *de Gubernatione Dei* librum tertium & quartum. In tertio, M. p. 49. inter alia hæc habet, *Quotum enim quemque invenies, &c.* pudet cætera dicere. Dein sub fine ejusdem libri subjicit, *Quo fit ut etiam nos, qui Christiani dicimur, perdamus vim tanti nominis, vitio pravitatis. Nihil enim omnino prodest nomen sanctum habere sinè moribus: quia vita à professione discordans abrogat illustri tituli honorem per indignorum actuum vilitatem, &c.* Et in sequenti li- M. p. 72. bro, *Quæ cùm ita sint, magnâ videlicet nobis prærogativâ de nomine Christianitatis blandiri possumus, qui ita agimus ac vivimus, ut hoc ipsum quod Christianus populus esse dicimur, opprobrium Christi esse videatur. At è diverso in paganis quid horum simile quæ dicimus, &c.* Denique Christianos Barbaris ipsis deteriores exhibet *.

H

HÆC

* " Vide etiam quam nobis dedit effigiem mundi Cyprianus, in Epist. ad Donatum quæ dicitur secunda; ubi
 " demptis iis quæ ad tempora spectabant Ethnica, reliqua
 " in tempora Christiana nimio plus congruunt. OEcono-
 " miâ suâ, ut mihi videtur, non minùs abusi sunt Christi-
 " ani, quàm suâ olim Judæi; nec illis plura aut graviora ex-
 " probrârunt Isaias, Jeremias, aliique Prophetæ, quàm no-
 " bis objicienda essent, si nobiscum hodie Deus causam su-
 " am ageret. "

HÆC cū ita sint, Quid si à mortuis resurgerent Apostoli, atque orbis Christiani faciem intuerentur: vitiis obiectam, & magni nominis umbram? Ipsos pude- ret, & tantū non pœniteret suorum la- borum. Vel si, quiescentibus Apostolis, resurgerent Philosophi & Gentilium sa- pientes: & perlustrato terrarum orbe à nobis quærerent quid profuerit humano generi religio Christiana, quoad mores & vitæ probitatem? quoad pacem & bonum publicum? Nos utique appella- tis Barbaros per opprobrium: sed nobis barbaris quid præstatis vos Christiani? His dictis factisque respondeant illi, qui apud nos præsides sunt rerum huma- narum & divinarum. Id unice in me pro- bandum recipio, institutionem Christia- nam, modò firmiter ei adhæreamus, op- timam esse & utilissimam, tam ad mores cujusque formandos, quàm ad bonum pub- licum: &, quod maximum est, ad salu- tem & fœlicitatem æternam generis hu- ni in vitâ futurâ obtinendam.

INSTITUTIO moralis constat præceptis & exemplis: dein præmiis & pœnis de- bitis confirmatur. In horum nullâ parte nos destituit institutio Christiana. Primò, quoad præcepta, non quidem digeruntur illa ordine & per capita, ut solent Ethica Philosophorum: nec unâ leguntur col- lecta, ut Corpus Legum, aut Doctorum systemata.

systemata. Sed sparsim occurrunt in sermonibus Christi, & in scriptis Apostolorum; quâ ratione commodiùs instruitur vulgus, & inter legendum sacras literas sensim imbibitur doctrina salutaris. Neque nos deficit in ullo genere officiorum Lex Evangelica, laxa licet & finè formâ artis tradita. Imprimis enim quæcunque lege aut lumine naturæ honesta sunt & laudabilia, ea sequi & amplecti tenemur, quin etiam præferre, si forsan officia officiis obstiterint. Dein actus omnes humanos complectitur: Dicta, Facta, Cogitationes. Et in singulis viam rectam & honestatis liquidæ vestigia sequitur. In verbis imprimis, sive in familiari colloquio, sive in commerciis, fidem, sinceritatem, simplicitatem jubet, cogit, imperat. Sinè fuco, sinè dolo aut artificio. Nec ullum jusjurandum ineundum & proferendum esse permittit, absque causâ gravi & publicâ. Nec quâvis de causâ perjurium, testimonia falsâ, convitia, maledicta aut execrationes. Pariter obloquia & detractiones clandestinæ, & quæcunque lædunt alterius famam, malo animo aut ex affectu privato, apud nos vetita sunt & odiosa. Prætereà pudorem, modestiam, & urbanitatem in sermone colimus, ut aliàs ubique: exulantibus omni levitate inhonestâ, & scurrilitate; nec minùs verborum asperitates, mordaces & illiberales

illiberales jocos culpamus & aufugimus. Denique, ut paucis dicam, Linguæ & vaganti licentiæ verborum ubique frænos injicimus; ne quid indecori in se, ne quid injuriosi in proximos, aut in Deum prophani, impii, aut irreligiosi ex ore Christiano proveniat.

1. Thefl.
v. 22.

In factis & operibus multò magis interdicitur Christianis omne genus mali, levis licet & exigui: quinetiam omnis species mali. Non tantum extra culpam esse debemus, sed etiam, si fieri potest, extra culpæ suspicionem aut proximitatem. Non satis est viro Christiano ad leges humanas justum esse. Quicquid postulat humanitas, quicquid benevolentia aut charitas mutua, nobis præcipitur religiosè observandum. Et in charitatis officiis, tam Judæorum quàm Gentium institutis omnibus præluet Lex Christi. Non amicis tantum, sed inimicis etiam benefaciendum: ut Patrem nostrum cœlestem imitemur. Pauperibus, ægrotis, aut infirmis quovis modo, pro viribus succurrendum, ope & consilio. Legislator noster Christus, miseriam humanam ut omnium optimè intellexit, ita omnium ei maximè consuluit. Philosophi in altis cogitationibus occupati, vulgus hominum ferè præterierunt, aut permiscere regendum suæ gentis legibus. Sapientibus & veritatis studiosis sua accommodârunt præscripta

scripta : Gregem popularem, prophanum, & tantum non contemptui habuere. Sed alia mens, aliud propositum Servatori nostro clementissimo : qui totam gentem humanam, quantam quantam, amore complexus est, atque sua lege & consiliis adjuvare voluit. Propterea infirmitates humanas & statum luctuosum intuitus, rerum indigentiam, morbos, calamitates, & quicquid incommodi adhæret mortali vitæ : ut his malis quæ penitus tolli non poterant, allevamentum aliquod afferret, opera charitatis, misericordiæ, atque opis mutuæ in suâ cuique classe injunxit. Atque ea omnia in vitâ futurâ centuplicatò remuneranda promisit. Nec malis tantum corporis subveniendum, sed animi multo magis : Occurrere aut mederi vitiis, erroribus, ignorantia, morbis gravissimis : & vaganti populo viam salutis ostendere, beneficium cumulatiùs est quàm febres, frigus aut famem depellere. Quapropter præcepta dedit Christus de moribus instituendis aperta, manifesta, cuique obvia & exposita. Ut omnibus constarent sua officia, ut omnibus ad cælum nota esset via.

ET quò regulam æqui & boni facilem & expeditam, & veluti in pectore iudicem domesticum, quisque haberet : *Quod tibi non vis fieri, inquit Christus, id alteri ne feceris.* Nec Lex est æquior ul-

la. Favemus plerumque partibus nostris: ut æquum fiat iudicium; mutetur persona, & loco Rei, aut indigentis ope, teipsum constituas; & quicquid tibi eodem modo peccanti aut indigenti, indulgendum petiturus esses, id totum alteri concedas. Inter mortales, peccatores & indigos, hic est modus æquissimus: ut habitâ ratione affectuum & infirmitatum humanarum, non ad jus summum alter alterius res & actiones exigamus. Nec id tantum nobis præcipitur, ut in dubiis partem sequamur mitiorem, sed etiam ut peccata manifesta alii aliis remittamus; Deus bone, quoties & quousque ex tuo præcepto aut consilio!

Mat. xviii.
22.

IN eundem finem, ne ex amore sui, aut ex impetu iræ peccetur, nobis prohibita est omnis vindicta privata, ad pacem & amicitiam conservandam dissimulandæ sunt leves injuriæ, & pro viribus perferendæ graviores. Nemo temere in jus vocandus: sed cum neque ferri possunt injuriæ, neque lites componi, permissum est deferre causam ad magistratum, ut finè metu aut amore res ex æquo definiatur. Hæc inter privatos tenenda est moderatio & æquanimitas, sed erga Principem aut Magistratum majori adhuc utendum est patientiâ. Dei sunt ministri ob bonum publicum, & ob idem bonum tolerabilia omnia sunt toleranda. Bellum Civile est immane monstrum,

strum, quod innocuos pariter ac nocentes unâ devorat & absorbet. Neque cum exteris gerendum est bellum magistratui Christiano, nisi extremâ necessitate coacto. Denique, ut verbo dicam, in rationibus iusti suum cuique tribuimus, secundum varios hominum ordines: Neque id parcè aut gravatè, sed cumulatim & alacriter.

Ita Iustitiæ & juris naturalis præscripta retinet & transcendit Lex Christi. De Temperantiâ jam dicendum, quid quisque sibi debeat in sui corporis regimine: Quid animæ divinæ conservandæ: quid brutæ, quam participat, naturæ cohibendæ. Præcipitur imprimis, ut in voluptatibus corporeis utendis parci simus, modesti & moderati: ut appetitus omnes sensusque inferiores ratione regamus. Nullâ de causâ, sive in sacris, sive in convivalibus, effrænatae indulgendum licentiæ. Nulla apud nos Bacchanalia, aut Orgia quæcunque, impura aut furiosa, Ebrietas aut impudicitia virum honestum dedecet, multò magis Christianum. Gulæ & abdomini servire turpe est, cæterisque cupiditatibus carnis. Castus cœlibatus apud nos laudatur, honestum habetur Conjugium: sed unius cum unâ, idque sinè abdicatione, nisi crimen adulterii interverit. In cæteris omnibus vivendum est, ut decet sobrios & frugi homines.

EA quæ nos docet Christiana *Philosophia*, ut ita dicam, cum differit de *contemptu mundi*, & despicientiâ rerum humanarum præ divinis, temporalium præ æternis: Præterea, cum de tundendâ & subjugandâ hâc carne, quâ mens infestatur, nos sæpius commonet, in hōc corpore bruto, & ad voluptates crassas nimis propenso: Ea, inquam, nobis indicant voluntatem, indolem & propositum legis Christianæ: monentque temperatos esse debere ipsius cultores, non tantum in deliciis corporeis, sed etiam in honoribus ambiendis, divitiis appetendis, cæterisque quibuscunque quæ ad vitam hodiernam & animale[m] spectant. Et si quid secus videris in praxi nostrâ, non id Legi aut Legislatori vertendum vitio, sed falsi nominis Christianis: Qui se obstrinxere sacramento de renunciandis cupiditatibus mundanis, & soli Deo semet consecrandis, nec datæ fidei respondent.

EPICUREIS habenda est cura Corporis, Christianis Animæ. Præ quâ, ut nos docet Christus, sordet & vilescit totus hic mundus. Res caduca Mundus, cujus schema præterit, ut & hujusce mortalis corporis. Anima autem est immortalis, nescit mori: & indignè patitur perituri corporis aut perituri mundi se fieri mancipium. Præterea, Peregrini sumus in hōc mundo, inquit doctrina
Christiana:

Christiana: Quid quæritis hîc sedes quie-^{1 Pet. ii.}tas, quid honores, aut divitias, crastino^{11.} die abitura omnia. Regnum cœli primò quærite, Civitatem permanentem, thesauros perennes, quos neque fures eripere possunt, nec tineæ erodere. His omnibus admonemur, ut paucis contenti simus in hac vitâ, aspirantes ad majora in futurâ: ubi patria, ubi spes nostra & hæreditas.

De *Fortitudine* Christianâ siquid dicendum esset, multa suppetunt exempla & præcepta. Non autem fortitudinem illam bellicosam velim intelligas, quæ sanguine gaudet, & inani gloriâ animatur: malè audit apud Christianos ista ferocitas. Sed firmitatem illam animi & constantiam intelligo, quibus armati fortiter patimur mala in causâ bonâ, & fortunam adversam æquo animo. In virtute & veritate propugnandis elucet maximè fortitudo animi: Cùm, nec metu hominum potentum, aut bonorum, aut famæ, aut ipsius vitæ dispendio, absterremur ab incœptis præclaris, & humano generi profuturis. Hâc in re nobis præivit Christus suo exemplo, præivere Apostoli & Martyres alii. In his rebus sese exercet & spectatur magnanimitas Christiana: Non in ardenti prælio, aut in scandendis muris & aggeribus hostium: tumultuante intus sanguine, & turgesc-

centibus

centibus venis, ut neque timori locus esse possit, neque rationi. Vera magnanimitas est res tranquilla & severa, in recessu mentis posita: ratione sedatâ & meditatione alitur, non halitibus sanguinis aut fervore præcordium, ut furor Martius. Naturam non obruit vi & strepitu, sed querelas ipsius audit placidè, labantem sustinet, & victricem rationem sequitur. Nec singularis gloriæ aut nominis affectatione, mala perfert, aut à publicâ recedit viâ, sed ex amore Dei, iusti, veri, & communis boni.

DIXI in hac palæstrâ nos suo exemplo prævisse Christum; prævit certè, & gloriosissimus exiit. Non tantùm contractiunculas naturæ humanæ, sed dolores omnes & aculeos sentit, pertulit, vit. Prænovit quæ passurus esset mala, nec refugit, non subito & inopinatum corripuere, sed præmonitum & præscium: sponte subiit & deliberatè quæcunque passus est, nec se imminenti ictui subtraxit. Sed quæ, inquires, pertulit Christus, & quo fine? Convitia & opprobria populi, calumnias & tumultus intelligo. Nec tantùm populum malefanum, sed etiam præsides & primores Ecclesiæ Judaicæ sibi inimicos habuit.

Mat. xxvi. 16. Non solum contemptui & fastidio habuerunt tanquam hominem vilem & proletarium: sed, triginta argenteis vendi-
um

um coram tribunali fistebant, falsóque accusabant, ut perturbatorem aut blasphemum: judicemque reluctantem in suas partes trahebant. Vinculis constrinxere, flagellârunt lictoribus, fannis & dictériis illudebant. Purpurâ indutum, & scepro arundineo, spinis coronârunt, per ludibrium & non sinè dolore: eique prætulere prædonem & raptorem. Denique in os spuebant, colaphis cædebant, & omne genûs injuriis. Sed quid tandem, quo exitu, quæso? Per fas nefasque damnatum, ad mortem pertraxêre. Innocuum, inquam, per fas nefasque damnatum. Audi id ex ore Judicis, ^{Mat. xxvii. 24, 25.} *Videns autem Pilatus se nihil proficere, sed majorem tumultum fieri, acceptâ aquâ abluit manus coram turbâ: dicens, INNOXIUS EGO SUM A SANGVINE HUIUS JUSTI: Vos videritis. Et respondens universus populus dixit, Sanguis ejus super nos & super filios nostros.* Dira hæc quidem, sed quærendum superest, quo genere mortis plectebant? spero levîs & subitanæ, aut saltem minùs infamis. Quinimo nec cruciatibus nec ignominie pepercere Judæi, *Cruci affixus est Jesus Nazareus*, inter duos Latrones, in campo Golgothæ, subfannante & irridente populo. En funestam tragœdiam! Sed quem in finem, quo proposito, tot &

& tam acerba pertulit Christus? Dico, in salutem humani generis, ad confirmandam veritatem religionis ab ipso propositæ, & ad gloriam cœlestem adipiscendam.

HACTENUS de exemplo Christi: Quod sæpius inspicere juvabit, quod sequamur & imitemur, oportet, pro viribus. In opprobriis vulgi & calumniis malevolorum perferendis simus animosi: quum authoritas accesserit & obstiterit, miti sed infracto animo, in causâ veri, iusti & honesti persistendum; In quo & quali mundo vivimus, præmonuere sæpius Christus & Apostoli, (*Joh. xiv. 17. & xv. 18. 19. & xvi. 33. & xvii. 14. & xviii. 36. 1 Cor. ii. 12. Heb. xi. 30. Jam. iv. 4. 1 Joh. ii. 15, 19.*) atque suis exemplis comprobârunt. Non itaque turbemur aut percellamur tanquam re novâ & inopinâ, si nos mundus oderit aut malè tractaverit. Quicquid Deo spectatore & conscientia teste dignum sit, id age, fremente licet mundo hodierno. Hoc decet virum Christianum, fortem & magnanimum: qui pœnam fugit alterius vitæ, præmium expectat sempiternum.

NEC huic fortitudini aut magnanimitati ullo modo repugnat HUMILITAS, inter virtutes Christianas laudatissima. Humilitas enim sita est potissimum

Mat. x. 33.
Mar. viii.
38.
Luc. ix.
26.
2 Tim. ii.
12.

1 Pet. iv.
12, 13, 14,
Ec.

Mat. x.
32, 33,

mum in comparatione tenuitatis nostræ cum magnitudine & perfectione Dei; & quò magis infinitam illam disparitatem perſentiscimus, eò nos minoris eſſe du- cendos, pulviſculos, vermiculos, res ni- hili exiſtimabimus: Neque indignanter ferendam eſſe ſortem noſtram, quocun- que nos vertat Providentia, quocunque loco hodie conſiſtamus, ſummo, medio, infimo: dum mundi Rector immenſo torquet volumine univerſam rerum ma- chinam. Prætereà, infinitæ huic ſapien- tiæ, juſtitia, & bonitati conſiſi, nihil dubitamus, tandem bonis bene ceſſura omnia, & ſecus facientibus malè. At- que illâ ſpe & fide erecti, parvi facimus quicquid nobis acciderit in hac vitâ cadu- cā & momentaneâ. Denique, Immortalis eſt Anima humana, ſépulto corpore vi- vivimus, atque vitam nobis æternam & æternè beatam promiſit Chriſtus, mori- geris & obſequentibus ipſius præceptis. Quid itaque moramur unius momenti incommoda? Dolores fugitivos, aut per- Rom. viii.
18. 38. *et c.*
2 Cor. iv.
17, 18.
Heb. xii.
2.
peſſiones quaſcunque cum pondere futu- ræ gloriæ minimè comparandas? Maſte animo, Chriſtiane: Ducem ſequere, & futurum præmium ſemper intuere. Er- ga Deum humilis, ſubmiſſus, ſupplex: erga malum mundum intrepidus, cùm de cauſâ Dei agitur, virtutis & veri- tatis.

EST

EST etiam erga homines exercenda Humilitas, quatenus opponitur illa virtus superbiæ, & fastoso despectui aliorum. Sunt enim ea vitia maximè odio habenda. Oritur autem superbia à falsâ sui existimatione & suorum bonorum. Cum natalibus, divitiis, honoribus, ingenio, pulchritudine, cæterisque bonis externis aut caducis inflati, alios in inferiori loco positos contemnimus, aut æquo minoris æstimamus. Debetur utique his Magnis in hōc mundo suus honos, ad conservandum sæculi regimen & ordinem: sed vera dignitas aliunde metienda est, à bonis internis, atque animi dotibus non perituris: Et qui hæc colunt maximè neque tumidi sunt aut insolentes in pares aut impares; officia sua & partes implent. Neque tenemur abjecto esse animo, aut iniquum de nobismetipsis judicium ferre, sed modestum & moderatum. Parcamus censuris, suspitionibus aut accusatiunculis, publicis aut privatis: & propriarum infirmitatum conficii, propensiores simus in illam partem, quæ alterius favet meritis. Hæc de Humilitate.

Mat. xv.
19.

HACTENUS mores externos, dicta & facta præcipuè respeximus. Sed affectus & cogitationes Deus inspicit: Fontes boni & mali, ac futuræ felicitatis aut miseriæ. Sinceritatem in omnibus postulamus

tulamus, præcordia & penetralia animi ingredimur. Lex Judaica præmiis tantum temporalibus suffulta, exteriori morum innocentia contenta fuit. Litera, inquam, legis Mosaicæ; absit enim ut putemus nullos fuisse inter Judæos ex animo & cordiciter probos piosque viros, sed ab altiori doctrina edoctos. Meri enim Judæi præceptis ritibusque suæ legis expletis, se justos putabant coram Deo; ut Epistolæ *Paulinæ* fatis testantur. Sed de Lege Christiana id dici non potest: quæ parvi facit opera alioquin bona, sine cordis affectu, & calore vitali pietatis & charitatis. Nec dona quævis aut *χαρίσματα*, extraordinaria licet, aut virtutes mirificas, ullius ponderis, nedum cælo digna putat Christus. Ea etiam Apostolus habet instar æris sonori, sine vi, sine effectû. Denique, Christianum nomen aut titulum, cultum externum, ritus sacros, pietatis formam sine interna sanctitate, parvi facimus, si non fastidimus. His nimium confisi sunt tam Judæi quàm Gentes: qui initiationibus suis & cæremoniis sacris peractis, rem totam religionis expeditam crediderunt. Hisce non penitus acquiescimus, sed utimur, ad uniendam voluntatem Deo, & inflammandum pectus amore rerum divinarum. Neque enim sicca & arida est Religio Christiana, in intellectu tantum, aut

Mat. v. 20.

1 Cor. xiii.

3.

Mat. vii.

21, 22, 23.

1 Cor. xiii.

12.

2 Tim. iii.

5.

aut actibus exterioribus sita, sed est vivida, & ut ita dicam, affectuosa. Hæret in medullis & in intimo Spiritu, pervaditque & imbuit omnes animi facultates, & in partes Dei, pietatis & virtutis convertit.

PARI modo cum de vitiis cohibendis agitur, non tantum pravos & incompósitos mores prohibet, sed etiam motus animi & cupiditates impuras aut nefarias, pro peccatis habet disciplina nostra.

Mat. v. 8. *Beati sunt puri corde*, inquit Christus,
& ver. 21, *ipsi Deum videbunt*, pari ratione impuri corde, quicquid foras apparuerit, non videbunt Deum. In hac autem visione summa consistit felicitas. Nempe semina fortis nostræ futuræ jacet funditus in ipsâ Animâ: Et deposito hoc corpore, cum nuda manet, vivitque Deo soli & sibiipsi, ab hisce duobus haurienda est sua felicitas. Deus autem se communicat unicuique, suosque influxus salutiferos, plus aut minus, pro qualitate subjecti recipientis: & quò magis se sentit Anima Deiformem & rerum intellectualium compotem, eò magis gaudet, fruiturque suo statu & suo Deo. Denique in Resurrectione, puritas corporis sequetur puritatem sui incolæ, ipsius gloriam imitabitur, ipsius radiis splendet. Denique, ut verbo dicam, habitus, dispositiones & affectus animi sunt radices boni

ni & mali in hâc vitâ, & in futurâ beatitudinis aut miseræ. His proptereâ applicantur quàm maximè præcepta Christiana, ad purgandum & renovandum spiritum interiorem: ut sublatâ materiâ morbi mens fiat sana, totûsque homo. Quicquid igitur exteriùs agamus, sive erga Deum, sive erga homines: in sacris aut in vitâ communi, parùm valet, parùm proficit, nisi ab interno principio proveniat & nutriatur. Infucatè & sincerè peragenda omnia, Numine conscio, quod corda & cogitationes scrutatur.

HÆC diximus de naturâ Legis Christianæ, & præceptis, ut ita dicam, cardinalibus. Plura sunt, in diversis ordinibus, quæ, ne nimii simus in hâc capite, summatim sunt dicenda. In Republicâ Christianâ, ut in aliis quibuscunque, varii sunt gradus & officia: his singulis prospicit Religio Christiana secundum æqui rectique rationes, ad pacem, ad pietatem, bonûmque publicum promovenda. In suo quisque loco & classe ita se gerat, ut qui rerum omnium Rectori se rationes redditurum esse credit. Magistratûs, tam Civilis quàm Ecclesiastici erga populum sibi commissum, populique erga utrumque, ita constituuntur mutua officia. Liberorum erga parentes, & parentum vicissim erga liberos. Mariti & uxoris, Domini & servi, & in cæteris, siqui sunt, ordinibus.

dinibus. In his omnibus, non tantum jus commune servat Lex Christiana, sed hoc temperat mansuetudine: ac benevolentia & amore erga genus humanum universim adjuvat & adauget.

HACTENUS de institutis morumque regulis in Lege Christiana. En pulchram ideam, inquires, Legis quidem optimae: sed qua sanctione stabilitur haec Lex optima, ut vim suam & effectum habeat? Respondeo: Si de Legislatoris autoritate quaeris, de ea dictum est affirmativum in superioribus. Si de poenis & praemiis, nec majora nec certiora constitui possunt quam quae denunciat Lex Christiana, vitam scilicet aeternam ex hac parte, & ex altera poenas infernales, quibus nihil gravius, nihil intolerabilius.

ATQUE has legis suae conditiones & sanctiones validissimas saepe repetit Christus, saepe saepius Apostoli: Judaeis, Gentibus, omnibus sine discrimine comprehensis, ad quos Legis promulgatio pervenerit. Nempe die iudicii solennis constituto & condito, praesentibus Angelis & tota gente humana, ad hanc normam cujusque opera exigentur, & in praemiis poenisque distribuendis idem erit Iudex qui fuerat Legislator, (*Mat.* xiii. 40, 41, &c. & xvi. 27. & xxv. 31, &c. *Mar.* viii. 38. *Joh.* v. 28, 29.) Deinceps Apostoli hoc supremum Iudicium alta vo-

ce prædicârunt, in omni loco, tempore & populo: unicuique subeundum secundum sua opera, per hanc Legem examinanda. (*Acts* xvii. 31. *Rom.* ii. 5, 6, &c. & xiv. 10, 11, 12. 1 *Cor.* iii. 13, 14. & 2 *Cor.* v. 10. *Gal.* vi. 7, 8. 2 *Thes.* i. 6, 7, 8, 9. 2 *Tim.* iv. 1, 8. *Heb.* ix. 27, 28. & x. 27, 31. 1 *Pet.* i. 17. & 2 *Eph.* ii. 4, 9. & iii. 7, &c. *Jud.* xiv. 15. *Rev.* vi. 14, 15, &c. & xx. 11, 12, 15. *cum aliis non paucis.*)

DENIQUE, quod sæpius repetendum, his promissis adimplendis, & infligendis pœnis parem esse Legislatorem nostrum, ex ipsius antea actis abundè constat. Quæ minatus est Hierosolymis & Genti Judaicæ, plenè & severè completa vidimus. Atque hoc excidium, has clades typos esse voluit & mœsta pignora iræ suæ in improbos & immorigeros Evangelio in excidio mundi exercendæ. Dein quod spectat ad promissa vitæ æternæ, multis indiciis se demonstravit Christus vitæ & mortis Dominum. Tàm fuscitando mortuos, quàm cum ipse surrexit victor vivusque, & gloriâ circumdatus in cælum ascendit. In idem cælum quò abiit præcursor, eandemque secum habitationem se posse perinde nos adducere, sui simili aut cognato vestire corpore, & vitâ donare æternâ, ita non verbis tantum sed exemplo suo docuit. Tandem effu-

fo Spiritu Sancto in Apostolos & primos Christianos, miraculis illis donisque stupendis se præstare potuisse quæcunque promiserat, & reipsâ præstiturum ostendit: dato hoc specimine suæ potestatis & veracitatis, & solutâ parte pretii veluti in stipulationis arrham & confirmationem.

HIS probè stabilitis & expensis, nihil deesse video, nihil ob stare, quò minùs legem Christianam, five materiam ipsius spectes, five auctoritatem sanctionemque, suis partibus absolutam, sequamur & amplectamur: toto corde, spe inconcussa, & obedientiâ pro viribus universali: Cooperante Spiritu divino & conatus nostros adjuvante.

C A P. VII.

De fide & dogmatis Christianorum.

HACTENUS egimus de Præceptis Legis Christianæ, ubi clara sunt omnia, sine umbrâ aut nube, instar lucis meridianæ. Sequuntur Dogmata; in quibus tractandis siquid occurrat obscuri, ardui aut salebrofi, eò lentius incedendum erit, & pedetentim, fixis firmiter vestigiis, ne labamur. Quùm primò

mò promulgari cœpit Evangelium inter Judæos, prædicante Christo ipso, vel Apostolis ipsius, *Jesum Nazarenum esse Messiam* erat caput primum ac velut initiatio in Fidem Christianam. Hoc autem à Gentibus exigere, qui de Messia parum aut nihil audiverant, haud æquum fuisset. His itaque Apostoli prædicarunt & præceperunt generatim, ut rejectis Idolis & Diis multifariis, Deum unum summum colerent: Jesumque Nazarenum, ut Prophetam ab ipso missum, amplecterentur: Ipsius legibus obsecuturi, fidemque habituri promissis. Hæc qui professi sunt ore & ex animo, baptizabantur & recepti sunt in cœtum Christianum, sive in Ecclesiam. Atque intrâ hos terminos stetit aliquamdiu Fides Christiana: nec à Judæis exactâ suæ Legis abdicatione, nec à Gentibus fide plenâ & omnibus numeris absolutâ.

Progrediente autem Evangelio, auctoque Fidelium numero, plenius & apertius exposuerunt Apostoli tam Hebræis quàm Græcis doctrinæ Christianæ capita: ut tandem ex eorum prædicatione & ministerio *tota Dei voluntas, totumque consilium* innotescerent. Omnia scilicet quæ ad vitam æternam parandam credi fierique debent. Sive id omne, quod à singulis præstari vult Deus ut ad salutem perveniatur, secundum hanc novam Le-

Aët. xx.
20, 21, 27.
Gal. i. 8.

gem & dispensationem Evangelii. Hæc autem initia & progressus doctrinæ Evangelicæ paulò fufius sunt explicanda.

IN historiâ Evangelicâ manifestum est, id primùm à Judæis postulâsse Christum, ut ipsum agnoscerent, *promissum esse Messiam*. Et cùm hoc agnovissent & declarâssent, recepti sunt in sensum fide-
 lium, habitique discipuli & profelyti Christi. Hæc erat fides *Petri* & fidei declaratio, cùm Jesum recognovit pro Messia & Dei Filio, *Mat. xvi. 16*. Hæc erat fides & professio *Marthæ*, Christo Lazarum resuscitaturus, *Joh. xi. 27*. Hæc fides *Nathanaelis* & Apostolorum, *Joh. i. 45, 49*. Atque hic erat scopus, propositum, & significatio miraculorum Christi, ut eum nempe testarentur esse Messiam: ut illius rei fidem facerent omnibus, & ex illâ fide vitam haberent æternam quique fideles. Ita nos docet ex-
 plicitè S. *Johannes*, c. xx, 31. Denique, Christus ipse ab hōc capite pendere dixit vitam æternam, ut *unum verum Deum cognoscant, homines, & quem misit Jesum Messiam*, *Joh. xvii. 3*. Quibus verbis tam Gentes quàm Judæos respexisse videtur. Gentes, ut unum verum Deum agnoscerent, abjecto Polytheismo: Judæos, ut Jesum Nazarenum pro vero Messia reciperent, omni spe Israëlitis omnibusque prophetiis expletis quæ
 ad

ad Messiam eousque spectabant. Atque hoc fundamentum esse Legis Christianæ, in primâ suâ Epistolâ ad Corinthios, postea testatus est & annunciavit *Paulus*, *Fundamentum aliud nemo potest statuere* 1 Cor. iii. *præter id quod positum est, quod est Je-* 11. *sus Messias.*

His præmissis notandum, non patuisse, quantum constat, Divinitatem Christi, ne quidem Apostolis, ante suam resurrectionem, (*Mar. xvi. 11, 13, 14. Luc. xxiv. 21.*) aut Christo jam resuscitato & in cælum evecto, ante effusionem Spiritûs sancti: Qui de eo testimonium adhibiturus erat, & plura dicturus quàm de seipso dixerat Christus, *Joh. xiv. 26. & xv. 26.* Quinimò ea dicturus erat, quorum, præ suâ imbecillitate, tempore Christi non erant capaces Apostoli, *Joh. xvi. 12, 13.* Non memini Christum aperte dixisse in Evangelio, se esse Deum; sed eo nomine usus est *Thomas* Apostolus audiente Christo, nec reprehensus, *Joh. xx. 28.* Atque eo modo intellexisse videntur Judæi verba Christi, *Joh. v. 18. & x. 30. & seq.* Atque ipse Christus *Luc. xxii. 70, 72.* novam formam Baptismi instituit. *In nomine Patris, Filii, & Spiritûs Sancti, Mat. xxviii. 19.* Jussitque ut omnes honorent Filium, prout honorant Patrem, *Joh. v. 23.* “Dixitque ipsius esse omnia quæ habet Pater, c. xvi. 15.” Utique
I 4 parum

Mat. iv.
39.

parum modestè (sit verbo venia) de se ipso locutus est Christus, aut alios ità loquentes audivit, si nihil intereà præter merum Hominem se esse noverit: Aliorùmque errorem permiserit incorrectum. Prætereà cùm effecit miracula Christus, non locutus est ut Apostoli, nomine alterius: sed Imperatoriè & instar Dei. Dixit olim Deus, *Fiat Lux*, & facta est: Dixit Christus, *Volo, Purgator*, & purgatus est Leprosus, *Mat. viii. 3.* Dixit Paralytico, *Surge, attolle tuum lectum, & abi domum*: abiitque sanus, *Mat. ix. 6.* Dixit mari, (sæviente tempestate) *Sile, obmutesce.* Et quievit ventus & facta est tranquillitas magna. *Non vox hominem sonat*, est Deus ipse. Id quod clariùs opinor innotesceret ex ipsis Christi verbis, modò nobis tacitum non fuisset illud Colloquium, quod, terras jam relicturus, habuit cum Apostolis Christus post suam Resurrectionem: cùm à *Mose* exorsus, fertur exposuisse *quæcunque Prophetæ de eo dixerant*, *Luc. xxiv. 27.* Utcunque hanc expositionem, aliàque omnia à Christo adumbrata aut expressa circa Messiam, ut in mentem revocaret Apostolis, novà luce, in mandatis habuit Spiritus Sanctus, Christi Advocatus. Nova etiam superaddere, quæcunque visa fuerint necessaria ad explendam & consummandam doctrinam Christianam.

tianam. Propterea quæ sequuntur in Apostolorum scriptis, Quæ prædicabant Gentibus & Judæis, Quam fidem in conversis aut convertendis postulabant, porro dispiciendum.

IN Actis Apostolorum habemus historiam nascentis Ecclesiæ, prima ipsius lineamenta, & veluti stamina fidei Christianæ. Hæc declarantes Apostoli, communi & præfato articulo de *Jesu Messia*, adjungere alterum de ipsius Resurrectione, & remissione peccatorum credentibus & poenitentibus. Tertium denique de futuro Judicio, per eundem Christum instituendo. Nec plura mihi occurrunt in Actis Apostolorum. Sed facile est percurrere Apostolorum conciones aut orationes ad Judæos Gentēve habitas, cum ad fidem Christianam convertendi essent. Prima est S. *Petri*, capite secundo, ubi (præter Prophetias, signa & miracula. Ver. 22.) Resurrectionem & Ascensionem Christi, Sanctique Spiritus effusionem, ad attestandam veritatem religionis Christianæ adducit, Ver. 32, 33, 36. Hisque perculsus & compunctus populus dixerunt ad Petrum & reliquos, *Quid faciemus viri fratres?* nempe ver. 37. ad Deum nobis reconciliandum, & ad adipiscendam salutem. Quibus respondens dixit Petrus, *Resipiscite, & bapti-* ver. 38. *setur unusquisque vestrum in nomine Jesu*

Cap. iii.

ver. 6.

ver. 12, 13.

Jesu Messia, in remissionem peccatorum: & accipietis donum Spiritus Sancti. Dein secundo Petrus perorabat ad populum, in porticu Solomonis, cum sanasset claudum ab utero matris suæ: Eumque sanasset his verbis, In nomine Jesu Nazaræi surge & ambula. Hunc hominem notum cum in Templo perambulantem & salientem conspexisset populus, Impleti sunt pavore & stupore super eo quod acciderat. Eaque arreptâ occasione Petrus sic affatus est populum: Viri Israëlita quid miramini de hac re? aut quid intentos oculos in nos habetis, quasi propriâ potestate aut pietate effecerimus ut hic ambulet. Deus ille Abrahami, Isaaci, & Jacobi: Deus Patrum nostrorum glorificavit Filium suum Jesum, quem vos tradidistis & abnegastis, &c. Dein pergit, (Ver. 22.) Moses etenim ad Patres dixit, Prophetam suscitabit vobis Dominus Deus vester ex fratribus vestris, sicut me: audietis eum in omnibus quæ locutus fuerit vobis; Futurum est autem ut quisquis non auscultarit Prophetam illum disperdatur è populo. Christum Prophetam promissum ab omni ævo celebrat, nullâ adhuc factâ mentione ipsius Deitatis.

Cap. iv. 7.

NEC hîc substitit commotio: Re enim perlatâ ad sacerdotes & primores populi,
fic

fic illi interrogabant Apostolos, *Quâ potestate, aut quo nomine vos hoc fecistis?* Respondit Petrus, *Notum sit vobis* ver. 10.

omnibus, & toti populo Israëlítico, per nomen Jesu Christi Nazaræi, quem vos crucifixistis, quem Deus suscitavit ex mortuis: per hoc, inquam, istum astare sanum in vestro conspectu. Nec est in alio quoquam salus, nec enim aliud nomen est sub cælo, quod datum sit inter homines, per quod oporteat eos servari.

Hæc omnia spectant ad Jesum Messiam; pariter *Stephanus* protomartyr prædica- Cap. vii.
bat Jesum esse Prophetam illum pro- 37.

missum: *Paulus*que recens conversus eundem Jesum esse Filium Dei atque ip- ix. 20, 22.
sum Messiam, in Synagogis Damasci palam docuit.

HÆC hætenus de Judæis: indè ad Cap. xiii.

Gentiles progressi sunt *Paulus & Barnabas*: *Paulus*que Antiochiæ (in Pisidiâ)

tam Gentibus quàm Judæis dispersis Evangelium enunciat: Jesum scilicet Ser-

vatorem resurrexisse à mortuis, creden- ver. 23, & 33, 37, 38.

tesque in ipsius nomen remissionem peccatorum habituros. Postea, dissentien-

tibus *Paulo & Barnabâ*, *Paulus* sibi in socium allegit *Silam*: Et cùm essent

Philippis seditionis falsò accusati conjiciuntur in carcerem. Cap. xvi.

In intimum carcerem, detrussit eos *Commentariensis*, pedesque astrinxit numellâ. Mediâ autem

nocte, concussa sunt fundamenta carceris terræ motu, referatis foribus, & laxatis vinculis Pauli & Silæ. His experfactus & perculsus custos ergastuli, pro-

ver. 30, 31. cidit ad eorum pedes, clamavitque, *Domini, quid me oportet facere, ut servem?* Dixerunt illi, *Crede in dominum Jesum Christum, & servaberis Tu & domus tua.* Et in hanc fidem sunt baptizati.

Cap. xvii.
3.

POSTHÆC Thessalonicæ, *Paulus* in Synagogis prædicavit itidem *Jesum* esse Messiam: Eumque & pati & à mortuis resurgere oportuisse. Athenis pariter à

ver. 17, 18. Philosophis dictus est *peregrinorum Deorum annunciator, quoniam Jesum & Resurrectionem ipsis annuntiabat.* Quùm verò in medio consistens Areopago concionem habuit ad viros Athenienses, hic quidem, ut antea *Lystris*, (c. xiv, xv.) sermones instituit præcipuè contra Idolatriam, ut unum summum Deum colerent, cœli & terræ Dominum, nervosè hortatus. Perorans verò, Deum

ver. 31. ait *statuisse diem quo justè judicaturus est terrarum orbem, per illum virum quem definivit: fide ejus rei palàm factâ omnibus, illo ex mortuis suscitato.* *Jesum*, ut vides, subintelligit.

Cap. xviii.
5.

AB Athenis ad Corinthum profectus est *Paulus*, ubi etiam in Synagogis *Jesum* esse Christum, vel Messiam, servidè

dè afferuit. Obnitentibus autem & blasphemantibus Judæis, eorum ille indignatus obstinationem, excusso pulvere è pedibus & vestimentis (ut antea Antiochiæ, c. xiii. 31.) dixit, *Sanguis vester* ^{ver. 6.} *esto super caput vestrum, mundus ego, ab hóc tempore ad Gentes proficiscar.* Sui in hac fide propagandâ studii & diligentia, presbyteros Ephesi ad Miletum ^{Cap. xx.} accersitos, testes appellat Apostolus: ^{17, 21.} nempe annuntiâsse *Judæis simul & Gen-* ^{Cap. xxiv.} *tibus conversionem ad Deum & fidem* ^{24.} *quæ est in Dominum nostrum Jesum Messiam.* Dein eandem fidem in Christum, & judicium futurum professus coram *Felice*, missus est ad Regem Agrippam: Quo præsentem & præsidem, cum suæ vitæ & authoritatis rationes exposuisset, subjungit, *Auxilium à Deo nactus perstiti in hunc usque diem, testifi-* ^{Cap. xxvi.} *cans ista tam parvis quàm magnis nec* ^{22, 23.} *quicquam dicens extra ea quæ Prophetæ ac Moses futura prædixerunt. Nempe Christum fuisse passurum, ac primum ex resurrectione mortuorum lucem annunciatum huic populo ac gentibus.*

DENIQUE Romæ, ubi postea supremum diem obiit, in solenni conventu ^{Act. xxviii.} ^{23, 30, 31.} Judæorum exposuit Mosem & Prophetas in testimonium Jesu, & per biennium ibidem docuit ea quæ spectant ad *Regnum Dei & ad Dominum Jesum Messiam:*

siam: suoque hæc tandem obsignavit sanguine.

HACTENUS capita fidei Christianæ quæ occurrunt in Actis Apostolorum, breviter notavimus. Sunt quidem illa primaria, & quæ pertingunt à principio ad finem œconomix Christianæ. Vides, præter unum summum Deum, prædicasse Apostolos imprimis *Jesum Nazareum esse Messiam*, Spiritumque Sanctum à Deo missum. Eundem Jesum resurrexisse à mortuis & in cælum ascendisse, repetitis testimoniis confirmabant: Denique remissionem peccatorum, Resurrectionem nostram, judicium futurum, vitamque æternam annunciabant, in eodem sacro nomine constituenda, donanda, peragunda. Hæc capita si conferamus cum symbolo Apostolico, sic dicto, omnes ipsius articulos, primævos & indubios, comprehendere mihi videntur. Quod enim ibidem interferitur de Descensu Christi ad inferos, de Ecclesiâ Catholicâ & Communione Sanctorum, sequioris est ævi & explicationis magis dubiæ: reliqua autem hic comparent. Proindeque ad dicta usque tempora, quibus finiuntur Acta Apostolorum, non constat (quæcunque fuerit antiquitas aut autoritas illius Symboli) ulla dogmata, aut fidei Christianæ capita publicè & apertè Judæis aut Gentibus proposita fuisse,

fuisse, præter illa præmemorata. Dico *apertè proposita* ab Apostolis: Adorabant autem interea Jesum Christum quotidiano cultu, & in ipsius nomine baptizabant & miracula patrabant. Denique *Stephanus* moribundus, Jesum Christum invocans Animam suam in ipsius manus tradidit, *Act. vii. 59.* *

Quod verò parcius meminerint aut minus explicitè Deitatis Christi in primis suis ad populum concionibus Apostoli, id, si conjecturæ locus esse possit, consultum

* Quid Ecclesiæ Matrices & Apostolicæ docuere paucis enumerat Tertullianus *de Præscrip. c. 36. Unum Deum, &c.* Dein *de Veland. Virg. c. 1.* regulam fidei explicitius enarrat. *Regula quidem fidei una omnino est, sola immobilis & irreformabilis, credendi scilicet in unum Deum Omnipotentem, mundi Conditorem, & Filium ejus Jesum Christum, natum ex Virgine Mariâ, crucifixum sub Pontio Pilato, tertio die resuscitatum à mortuis, receptum in cælis, sedentem nunc ad dextram Patris, venturum judicare vivos & mortuos, per carnis etiam resurrectionem. Hâc lege fidei manente, cetera jam disciplina & conversationis admittunt novitatem correctionis, operante scilicet & proficiente usque ad suam gratiâ Dei.* Eisdem fidei articulos ante Tertullianum notârat Irenæus, *l. 1. c. 2.* *Ecclesia enim per univervsum orbem usque ad fines terra seminata, & ab Apostolis & Discipulis eorum accepit eam fidem, quæ est in unum Deum Patrem Omnipotentem, &c.* Ut hîc non cernimus articulos illos symboli dubios, ita videmus paucis fuisse contentos & fide simplici primos Christianos: donec ad occurrendum hæresibus subortis aut suborituris adhibitæ fuerint, veluti remedia, explicationes novæ & pleniores. Tandem verò invalescente superstitione & tyrannide Pontificiâ, novi articuli fidei, qui non reperiuntur in scriptis sacris aut primorum Patrum, procusi sunt, multisque & pœnis diris sanciti. "Vide S. Hilar. lib. de Synodis, & Dris. Taylor. Dissuas. par. 2. p. 4. in fol. 441."

Confer
Joh. v. 18.
& viii. 58,
59.

sultum factumque existimarem, nequa species aut suspicio Polytheismi Judæos offenderet. Probabile est vulgus Judæorum haud credidisse Messiam fore Deum: ideoque cum se esse Deum, Christum affirmasse crediderint, lapidibus obruendum censebant tanquam blasphemum, *Joh. x. 30, 31, 33.* Præterea idem præjudicium, illamque insuper reticentiam verisimile est occasionem dedisse Ebionitis, Nazarenis, aliisque sectariis primævis Judaizantibus, negandi Deitatem Christi, licet eum agnoverint pro Messia. Hæc de Judæis: ad Gentiles quod spectat, qui convertendi erant à Polytheismo, haud opportunum fuisset, mysterium de Deo Trino, aut de tribus Personis quarum unaquæque est Deus, iis proponere primo ingressu, ne in novum genus Polytheismi incidisse sibi viderentur. Expectandum erat donec tempus illud advenerit, cum, præparatis firmatisque animis, omnia dicenda essent omnibus, palam & exerte. Id quod postea factum legimus in Epistolis Apostolicis & in Evangelio S. *Johannis.** Sed hæc obiter, pergamus in proposito.

* Chrysost. in Psal. cix. Εἰ δὲ ὁ Μωϋσῆς λέγει, κύριος ὁ θεὸς σὺ κύριος εἷς ἐστίν, ἡ ὑμετέρα ἀσθένεια γέγονεν αἰτία τούτων· ἢ τί θαυμάζεις εἰ ἐπὶ τῶν δογμάτων τούτων γέγονεν, ὅτι καὶ ἐπὶ τῶν πραγμάτων ἀπὸ τῶν τελειοτέρων ἐπὶ τὰ ἐλάττωα

TERMINANTUR illa Acta Apostolorum in adventu Pauli ad urbem Romam. Eoque eum advenisse creditur paulò ante annum sexagesimum à nato Christo. Nondùm promulgatum erat Evangelium S. *Johannis*, aut cætera ipsius scripta, nec ex Paulinis Epistolæ plurimæ. Manet itaque, ut siqua sint præterea dogmata in scriptis illis, aut aliis quibuscunque Apostolicis exposita, diligenter inquiramus. S. *Johannes* eo animo, magnâ ex parte, scripsisse videtur suum Evangelium ut Deitatem Christi testaretur. Ab ipso exordio præexistentiam τῷ Λόγῳ, Joh. i. 1, eumque esse Deum, & ab eo creata esse ^{2. 3.} omnia declarat. De personâ Christi loqui Evangelistam manifestum est, cùm eundem Λόγον fuisse incarnatum, nobisque conspicuum infra memoret. Qui ^{ver. 14. Apoc. xix. 13.} verò hæc detorquent ad Epocham Evangelii & creationem metaphoricam & moralem, subterfugium quærunt quod nullarum est virium aut verisimilitudinis apud viros liberalis ingenii. (Quum nullius sit aculei, nullius saporis, & quasi

K identica

ἐλάττωνα τὸν λόγον ἤγεν ὁ Θεός, τῇ ἀσθενείᾳ τῇ ἡμετέρῃ συγκαταβαίνων; Si autem Moses dixit, Dominus Deus tuus Dominus unus est, imbecillitas vestra fuit in causâ. Et quid mirum si hoc in dogmatibus factum est, quando etiam in rebus à perfectioribus ad minus perfectâ deduxit Deus orationem, se demittens ad nostram imbecillitatem? "Vid. etiam Eusebium de Eccles. Theol. l. 2. c. 20. p. 134."

identica propositio, *Christum extitisse in principio religionis Christianæ.*) Præcipuè cum his cohæreant & concinant quæ dicta sunt de Christo ab eodem Apostolo in suis Epistolis, 1 *Joh.* i. 1, 2, 3. & v. 7. & 20. Et cum eundem ut Deum, ut *a* & *ω*, (confer *Isa.* xli. 4. & xliv. 6. & xlviii. 12.) invocandum & adorandum in suâ Apocalypsi sæpius exhibeat, *cap.* i. 8. cum *cap.* xxi. 3, 6, 7. *cap.* iv. & v, &c. Quod ab aliis Scripturæ locis confirmatur.

IN Paulinis Epistolis non pauca occurrunt, nec unius ordinis argumenta & indices, quibus Christi Deitas nobis innotescere possit. Dictum est à S. *Johanne* omnia esse facta aut creata ἀπὸ τοῦ Λόγου, Eundemque postea incarnatum. Creationem rerum omnium, non minùs quàm *Johannes*, Christo attribuit Paulus in suis Epistolis: ait autem ad Hebræos (*cap.* iii. 4.) *Qui fecit omnia est Deus*: unde sequitur necessariò eundem Christum à S. *Paulo* habitum pro Deo. Dixi hanc Creationem universalem adscriptam esse Christo, & solennibus verbis consecratam ab eodem Apostolo, *Heb.* i. 3, 10. & plenissimè ad Colossenses Epistolâ, *cap.* i. 16, 17. his dictis, *per Eum*, de Christo loquitur, *condita sunt omnia quæ in cælis sunt, & quæ in terris: visibilia & invisibilia, sive throni, sive dominia,*

dominia, sive imperia, sive potestates: Omnia, inquam, per eum & propter eum condita sunt. Estque ipse ante omnia, & omnia per eum consistunt. Hic mundum cœlestem & terrestrem, corporeum & intellectualem à Christo conditum asserit Apostolus: nec pleniori enumeratione res efferri poterat. Nullus hic locus creationi metaphoricæ aut renovationi per Evangelium, cum rerum ordines homine superiores, Angelosque omnes qualescunque, qui suâ usque persistissent innocentia & obedientia, comprehendat hæc rerum series. Præterea, Dei veri summique character singularis habetur in sacris literis, tam Prophetarum quam Apostolorum; quod cœlum terramque condiderit, atque omnia quæ in iis sunt: eaque ratione à Diis fictitiis aut minoribus distinguitur. Nec hic aliter exponi potest idem character nisi tortè & violenter; Quin & probabile est, multiplices rerum classes hic percenseri, ut objectiunculis aut cavillationibus eorum hæreticorum occurreretur, qui alios mundi opifices sibi fingeant. Denique, Huic sermoni S. *Pauli* astipulatur *Johannes*, (ut se solent in hoc argumento alternatim confirmare) eumque corroborat, cum explicitè titulum *παντοκράτωρ* attribuit Christo, *Apoc.* i. 8. Illic enim, ex æquâ verborum interpretatione, vox *παντοκράτωρ*

Isa. xlii. 5.
Eccl. xlii. 24.
Jer. x. 11,
 12.
Act. vii.
 50.
 & xvii.
 24.

ad Christum referenda est. Quoniam prima pars versiculi spectat ad Christum, ut ex aliis locis ejusdem libri manifestò constat, (infra Ver. 11. & 18. cap. ii. 8. & xxii. 13.) proximè etiam præcedentia spectabant ad Christum. Denique ipsa vox κύριος plerumque designat Christum in novo fœdere. * Et sub eodem titulo ei adscribitur potestas, & mortuos resuscitandi, & subjiciendi ei omnia, *Phil. iii. 20. & 1 Cor. viii. 6. εἰς νέους Ἰησοῦς Χριστός, δι' ἃ τὰ πάντα, Unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia.*

SED præter potestatem Christi, quâ ipse Divinitas elucescit, de personâ Christi ea prædicat idem Apostolus Paulus, quæ substantiis creatis non competunt. Heb. i. 3. Dicitur enim Christus ἀπαύλασμα τῆς δόξης, καὶ χαρακὴς τῆς ὑποστάσεως τῆς Θεοῦ, *Irradiatio Gloræ, & character vel forma expressa substantiæ divinæ.* Neque natura humana, neque Angelica, quomodocunque exaltata,

* Eâ voce κύριος utuntur Septuaginta (quorum distinctiones plerumque sequitur stylus novi fœderis) loco vocis Hebraicæ *Jehova*; & quidem vox illa Jehovæ datur Messiae semel atque iterum apud Prophetas, & de eodem exponitur ab Evangelistis, *Isa. viii. 14. Jer. xxiii. 6. Zach. x. 14. confer Isa. xl. 3. cum Mat. iii. 3. & Malac. i. 3. cum Mat. xi. 10. & Luc. i. 76.* Præterea, qui invocandum & adorandum negant esse Christum, quàm plurimis, præter jam dicta, locis & exemplis sacrae Scripturæ refutantur, *Act. vii. 50. & ix. 14, 21. Rom. x. 12, 13. 1 Cor. i. 2. Phil. ii. 9, 10, 11. Heb. i. 6.*

exaltata, mihi ferre posse videtur hos titulos, verè divinos: nec acquisitos illos, aut extrinsecùs collatos, sed nativos & emanatione necessarià congenitos, ut Lux à Sole. Dicitur etiam extitisse Christus in formà Dei ante suam incarnationem aut exinanitionem, *Phil. ii. 6.* Ubi nonnullæ licèt occurrant dictiones & phrasès interpretationis minùs certæ, id tamen indubiò significant, Christum extitisse, idque in formà divinâ, ante suum descensum in corpus mortale. Denique, idem Apostolus in secundo capite ad Colossenses, Ver. 9. ait *in Christo habitasse omnem plenitudinem Deitatis CORPORALITER.* Non tantùm in umbris, figuris, aut repræsentationibus: Nec assumptitiè & transitoriè, sed *vitaliter*, ut Anima habitat in corpore.

Nec parvi denique faciendum est, quod à temporibus usque Apostolicis, quantum constat, hæc doctrina de Christi Deitate obtinuerit in Ecclesiâ Christianâ: habitâque fuerit semper pro errore aut hæresi sententia contraria. Non utique infallibilitatem Ecclesiæ attribuo, nec Conciliis generalibus, sed in disquirendis articulis fidei Christianæ juvat testes temporum consulere, quid receptum primitus jugiterque, quid inauditum aut improbatum. Quod enim sub initiis religionis Christianæ obtinuit, ejusdémque

Patres & Antistites docuere, tam in Conciliis collectim, quam seorsim in suis scriptis, (non aduersante sacro canone) id apud æquos iudices suum pondus in controversiis dirimendis semper habiturum est.

SED ut ad fontes redeamus. Hæc cum ita sint, secundum id luminis quo nos dignatus est Deus in œconomiâ Evangelii, *Jesum Nazarenum esse Messiam, eundemque Deum*, credere & profiteri tenemur. Sin erramus in hac fide, adeo non est error voluntarius, ut sit inevitabilis. Sequimur enim, quoad possumus, duces nobis à Deo datos, S. *Johannem* & Apostolum *Paulum*. Deus nos jussit de cœlo, ut Christum audiremus: Christus itidem, ut Apostolos, *Mat. x. 40. & xxviii. 20. Johannes* erat dilectus Christi discipulus, *Paulus* à Christo, jam in cœlum evecto vocationem suam, Apostolatam & auctoritatem divinam accepit, eademque repetitis miraculis confirmavit. His nos Authoribus sacris assentimur & adhærescimus, eorum mentem secundum vim nativam verborum usumque receptum interpretati. Neque alio stylo scripta, aut alio modo intelligenda esse hæc oracula sacra, nos monuit Christus aut authores præfati. Denique, quod ad Lumen naturæ pertinet notandum, in iis quæ solâ revelati-

one

Joh. xx.
21.

one nobis innotescunt, qualia sunt illa de quibus hic differitur, doctoris auctoritatem sequamur oportet: Nec Rationem nostram in materiâ infinitâ, qualis est Natura Divina, judicem esse idoneum, & per omnia competentem, æquum est æstimemus. Precipue cum de arcanis illius naturæ, *modis distinctionis & unitatis*, quæstiones instituuntur: quas reverà nec comprehendere, nec definire possumus viribus nostris. In his igitur tractandis & examinandis, summâ nos uti decet modestiâ & moderati-
one: tam propter imbecillitatem nostram, quàm materiæ contemplandæ supereminentiam.

Hæc paucis diffenuimus de Christi Deitate secundum literas sacras. Ipsi-
us etiam incarnationem, ejusdem *Λόγος*, Fi-
lii Dei unigeniti, declarant & enunciant
apertissime eadem Literæ. Id verbis ex-
plicitis dicitur à S. *Johanne* principio sui
Evangelii, *cap. i. 14.* Idemque ab eo-
dem cæterisque Apostolis iterum iterum-
que repetitur, *1 Joh. iv. 2, 3. & 2 Epist. Ver. 7. 1 Tim. iii. 16. Heb. ii. 9, &c. dein Rom. viii. 3. & ix. 5. Gal. iv. 4. Col. i. 21, 22.* aliisque in locis quamplurimis,
infirmities & affectus naturæ nostræ sus-
cepisse Christum, dictis factisque patet.
Nec quicquam obstare videtur, si ratio-
nem ipsam consulas, quò minus uniri pos-

fit natura divina animæ humanæ, eaque mediante, carni nostræ. Nihil, inquam, obstat ex parte rationis, quandoquidem eidem carni uniri posse substantiam immaterialem in nobismetipsis compertissimum habeamus. Qui verò hanc unionem sacram eousque protendunt, ut realem per omnia *Communicationem idiomatum*, ità enim loqui solent, inter naturam divinam & humanam assumptam inde eliciant, non tantum doctrinam incarnationis in se simplicem, multifariis subtilitatibus & inutilibus onerant & involvunt, sed etiam de Deo & naturâ divinâ dictu gravia & periculosa efferunt. Neque quid sit unio substantiæ corporeæ & incorporeæ, aut in quo consistat, satis intelligunt aut satis explicant. Sique verò sint in sacris scriptis dictiones circa hoc argumentum fortiores aut duriusculæ, non torquendæ sunt, sed emolliendæ sanâ interpretatione. Nota est interpretandi regula, quæ dicta sunt ἀνθρωποπαθῶς, intelligenda sunt θεοπροπῶς: & quæ prolata sunt τεθρησκῶς exponenda sunt λογικῶς: ne committamus temerarii ut inter se pugnent rerum naturæ, aut alia aliis repugnent divini verbi oracula. Denique, multæ sunt in hōc capite Incarnationis Doctorum Scholasticorum argutiæ & digladiationes, quas libens prætereo, quum
minimè

minimè sint ad fidem Christianam necessariæ.

HÆC de Christi Deitate & τῷ Λόγῳ Incarnatione secundum oracula nostra. In iisdem cum Christo conjungitur Spiritus Sanctus, nobisque per modum Personæ singularis & divinæ repræsentatur, *Mat.* iii. 16, 17. & xxviii. 19. & *Job.* xiv. 16. & xv. 26. *1 Cor.* xii. 4, 5, 6. *2 Cor.* xiii. 14. *1 Pet.* i. 2. *1 Job.* v. 7. Præterea ei personæ sic designatæ & distinctæ, attribuantur perfectiones Deo propriæ. Spiritus Sanctus per suam omnipræsentiam habitat in omnibus fidelibus ubicunque sparsis, *1 Cor.* iii. 16. & vi. 19. *Rom.* viii. 26. *1 Pet.* iv. 14. Eodemque Spiritu regeneramur, sanctificamur, illuminamur, *Job.* iii. 5. *Tit.* iii. 5, 6. *Job.* xvi. 13. Scrutatur ille & intelligit omnia, tam corda hominum quam profunda Dei, *Act.* v. 3, 4. *1 Cor.* ii. 10, 11. Denique Prophetas olim, perinde ac Apostolos, idem numen afflavit & inspiravit, *2 Pet.* i. 21. *Heb.* i. Celebratur denique cum Patre & Filio tam in formulâ Baptismi à Christo præscriptâ, quam in benedictionibus & doxologiis Apostolicis. Quum itaque nobis exhibeatur Spiritus Sanctus in sacris literis sub habitu & characterc, non qualitatis aut virtutis, sed *Personæ* & rei subsistentis: Eique, distinctè à Patre & Filio, actiones

actiones personales attribuantur. Denique, istiusmodi sint illæ actiones, virtutes, & effecta, ut vim omnem creatam superent & superemineant. His inducti argumentis, *Spiritum Sanctum* sub hac ideâ nobis exhibitum, unâ cum Patre & Filio, colendum & glorificandum censemus.

TANDEM ut hoc caput de primariis doctrinæ Christianæ dogmatis expediamus, notare licet, Apostolos quibus commissæ erant claves regni cœlorum, atque novæ hujusce Revelationis expositio, quædam documenta citius, quædam ferrius aperuisse: idque magis minúsque plenè & apertè pro ratione temporum, rerum & personarum. Quemadmodum Christus dixit Apostolis, *Adhuc multa habeo vobis dicenda, quæ nunc ferre non potestis*. Paritèr Judæis & Gentibus dicere potuissent Apostoli, non omnia simul & semel vobis enarramus: sed prout estis Infantes aut adulti, lacte aut cibo solido nutriendi, ita plùs aut minùs pro usu captûque cujusque suppeditamus, tam in institutis quàm doctrinâ. Sensim abolita est Lex Judaïca, ut & superstîtio Gentilis, & sensim obtinuit Lex Christiana; non confecta & conflata est unico ictu, aut superstite primo Legislatore, ut Lex *Mosis*: sed ab initio simplicior & paucioribus contenta, instar nascentis

floris sese paulatim evolvit. Quod statuerunt Apostoli in conventu Hierosolymitano de praxi Christianorum illius temporis, de eorundem fide aliquatenus locum habuit: *Visum est, inquit, Spiritui Sancto & nobis, nullum aliud vobis imponere onus præter hæc necessaria.* Id, inquam, in nonnullis doctrinæ mysteriis locum habuit, utpote quæ dicenda essent opportuniùs progrediente tempore, quùm radices egissent altiùs prima femina, primaria capita Religionis divinæ. Tempora & mores hominum in consiliis semper oportet eos habere, qui magnas moliuntur mutationes in salutem generis humani. Tandem verò cùm obsignatum fuit ab Apostolis Evangelium, & Scripturæ Sacræ Canon, nihil ultra addendum, nihil imminuendum in fide Christiana.

C A P. VIII.

De Dogmatis secundariis in Doctrinâ Christianâ, à variis variè expositis.

HACTENUS Fidei Christianæ dogmata, prima & originalia, paucis ante oculos posuimus. At si doctrinæ Christianæ ea sit simplicitas quæ nobis

bis hîc exhibetur, quorsum, inquires, tot libri, tot volumina ad eandem doctrinam explicandam accumulatur? Præterea, Tot lites, & discordiæ, & sectæ multifariæ, quæ orbem Christianum dilacerant, & in partes oppositas, sibi invicem inimicissimas distrahunt: Undè hæc oriuntur dissidia circa doctrinam simplicem, & imprimis pacificam? Quæsiuit olim

Jam. iv. 1. Apostolus à Christianis, *unde bella & lites inter vos?* Et respondet sibiipsum aliâ quæstione quæ tantundem valet ac affirmatio, *nonne à cupiditatibus vestris?* Ecce originem mali: radicem unde pululant tot amarulenti fœtus. Diversa quidem sunt hominum ingenia & conceptus, & exinde oriuntur nonnullæ dissensiones: sed leviora hæc sunt & innocua, nisi ardor accedat. Ab affectibus pravis, lucri, honorum, & potentiæ cupidine proveniunt & aluntur odia intestina & implacabiles iracundiæ. Obscurescunt aures ad lenem rationis vocem, cum hoc luto obthurantur, & rerum mundanarum obtunduntur strepitu. Præterea, fidem Christianam, in se simplicem & paucis contentam, dogmatis secundariis nimium onerant Theologi, ut dicuntur, *Polemici* aut bellicosi: & ex his maximè, dum quisque suas mordicus tenet & tuetur opiniones, quin & in censum

sum articulorum fidei inscribere satagit, turba controversiarum enascitur.

DOGmata secundaria appello quæ in nullo antiquo symbolo aut summâ fidei reperiuntur: quæ tamen eousque tenemur amplecti quousque probari possunt à sacris literis aut rectâ ratione. Et in his quidem secundariis non tam de rebus ipsis, quàm earum modis & explicatiunculis disceptari solet. Hujusmodi sunt multa quæ spectant ad peccatum originale, ad justificationem, satisfactionem, aliâque infra memoranda: in quibus, ut nonnulla sunt indubia, ità alia (salvâ fide & amicitia) in utramque partem agitari possunt.

UT à capite ordiamur, atque eo, quo licet, ordine tractemus cætera, de Peccato Originali primò dicendum. Certum videtur, Animas humanas esse degeneres, idque ab origine mundi nostri: & eadem ratione iræ divinæ obnoxias. Sed qui præter labem nobis inhærentem, five in Animâ, five in corpore, singulare illud peccatum primi Hominis suis posteris nondum natis ascribunt, tenentur illi exponere & rationes peccati, & rationes justitiæ divinæ modo aliquo intelligibili, qui doctrinam illam admirabilem sustineat. Peccatum enim quantum nobis concipere licet, est actio peccantis: nec alteris cujuslibet nihil contribuentis ad
3 illam

illam actionem, multò minùs nondum nati. Omnis actio, five bona five mala, probat existentiam Agentis: non existentis enim nullæ sunt actiones aut affectiones. Et quemadmodum rectè dicitur, *Cogito, dubito, ergo sum*: ità non minùs rectè dicitur, *Pecco, Deum offendo, ergo sum*. Est eadem utrobique consequentia, nec minùs clara & invicta. Præterea si peccata distribuamus, omne peccatum positum est vel in cogitatione aliqua, vel in dictis vel in factis: Qui verò nondum est, non cogitat benè aut malè: nec loquitur quovis modo, nec quicquam agit. Est igitur peccati, ut ita dicam, incapax & insusceptibilis. Denique, nulla est transgressio sinè Lege: nec ulla Legis incognitæ obligatio: Infantes autem, vel nondum nati nullam habent Legis, five naturalis five positivæ, cognitionem, (idque per ignorantiam invincibilem) ergo in neutram peccare possunt. Eodem modo omne peccatum est voluntarium, sed peccatum Adami nec voluêrunt committere, nec commissum approbavêrunt ipsius posterì.

Rom. iv.

15. & x.

14.

1 Joh. iii.

4.

HÆC mihi videntur clara & perspicua, & in suo genere demonstrativa. At inquires forsan, sint ista quidem vera & ineluctabilia, modò intelligantur de peccato propriè & strictè sic dicto: sed est insuper aliud genus peccati, quod per
solam

folam imputationem oritur, dicique potest peccatum *imputativum*. In hoc autem peccati genere potest quis esse aut haberi Reus, pœnasque luere culpæ ab altero commissæ. Fieri hoc posse, ut infons dicatur reus per iniquum Judicem, atque pœnas luat à potenti Domino, non nego. Fieri quidem id potest per absolutam dominationem, quam solemus appellare Tyrannidem. Sed id fiat licet, nihil mutat in rationibus justii & injusti, nec proinde fieri potest omninò ab æquo judice Dominoque, qualis est Deus optimus maximus. A Deo, inquam, fieri non potest, ob suam perfectionem & sanctitatem. Quandoquidem hoc tollit & obliterat ideam æquitatis divinæ, tollit discrimen justii & injusti, ipsamque formam & essentiam peccati. Ratio justitiæ punitivæ necessario exigit, ut is, qui pœnas luit, reus sit criminis illati: Reus, inquam, ut causa principalis aut accessoria, ut loqui solent: ut ope suâ qualicunque, consilio aut consensu, aliquid attulerit ad actionem illam criminofam: aut illius saltem, factæ aut faciendæ, conscius fuerit. Qui verò nondum natus erat, nihil egit, nihil contulit quocunque ex his modis, neque primariò neque secundariò, neque proximè neque remotè, ad peccatum Adami sive alterius cujuscunque: Ac proinde secundum

secundum leges æqui, justique puniri non debet ob Adami crimen, cujus erat penitus infons & inscius. Si exemplo rem velis exhibitam, Dico Petrum, qui natus est annis quater millibus post lapsum Adami, non fuisse reum ipsius culpæ. Quod sic probo; Qui nec voluntate, nec intellectu, nec affectibus aut quovis animi motu, aut quavis humanæ mentis facultate, contulit quicquam ad crimen Adami, non erat reus istius criminis: Petrus autem nec voluntate, nec affectu, nec quovis ex dictis modis, contulit, contribuit, aut assensit isti crimini: ergo istius criminis non erat reus. Enumera quot velis obligationum genera, aut reatus causas, Petrus immunis erat omnium: non erat reus promittendi, stipulandi, satisfaciendi aut accipiendi, conspirandi, aut etiam consciendi & celandi. Quo jure, quæso, transferes culpam, aut imputabis illam Petro? nisi eodem aut æquali jure quo in Angelum Gabrielem aut personam penitus innocuam, eandem transferre liceret.

SED respondebis forsan, Adamus erat communis parens generis humani, atque eo nomine ipsius posterius eodem cum ipso crimine involvuntur. Aspera quidem & dura sententia: quæ justitiæ rationes omnes supradictas lædit aut supergreditur. Sed videamus fundamentum hujusce causæ

fæ prætextæ. Si nos involvit secum in suo crimine Adamus, vel id fecit ratione solius paternitatis, vel ratione pacti aut stipulationis nobis cum illo communis. Hoc pactum ab Adamo initum non legimus, neque memores sumus aut consensu cuiusvis pacti à nobis initi. Denique in pacto legitimo oportet ut consentiant partes quæ vi pacti obstringuntur, sed consentiri non poterant nondum nati. Ad paternitatem quod spectat, Noachus pariter noster erat parens communis, nec tamen ipsius ebrietas, aut aliud quodcunque crimen posteris suis imputatur. Neque pars melior nostrum, Anima, quæ sola peccat, & sola pœnam sentit, fit ex traduce: Non ab Adamo, sed à Deo, Patre Spirituum, derivatur. Denique ex hac lege, quam ponis, stirpis & sanguinis, involutus esset quisque peccatis sui patris, aut avi, aut proavi: & quò proximior parens, eò fortius obstricti essemus & obnoxii delictis ipsius luendis. Sed ut quisque suum portet onus, atque sui operis mercedem referat, est lex æqui, Deique judicis æquissimi, (*Exod. xxxii. 32, 33. Deut. xxiv. 16. Ezek. xviii. 20. Gal. vi. 5. 1 Cor. iii. 8.*) in hoc judicio stamus cadimúsve.

SUPEREST ultima quæ mihi occurrit excusatio. Aiunt à jure humano hoc neutiquam alienum esse, ut plectatur fi-

L

lius

lius ob delicta parentis: quod in crimine læsæ majestatis usu venit apud multas gentes. Non diffiteor, sed non est utrobique par ratio, siue Legislatores spectes, siue pœnas. Cogimur quandoque in rebus humanis leges ferre non quidem optimas absolutè, & omni modò irreprehensibiles, sed pro loco & tempore & rerum statu commodissimas: Quæ pro sint universis, licèt nonnunquam in singulis, hìc & illìc, sint iniquæ. Nec pro rerum nostrarum conditione hoc malum penitùs evitari potest. Bonum publicum privato præferendum est, & è malis minimum nobis eligendum, sed Legislatori summo nulla incubuit istiusmodi necessitas. Si res stetisset integra, nullis opus fuisset pœnis: Sin Deus prolapsuros viderit primos homines, eò magis oportuerit prospicere pòsteris, nequid detrimenti caperet à suis majoribus proles innocua. Dein quod spectat ad pœnam, non est hìc privata & singularis, ut in dictis legibus humanis, sed est malum publicum & universale, non incidit in hanc aut illam familiam, aut tribum aut gentem, sed totum genus humanum involvit: nulla pars superest libera & impunita, cui proficiat aut terrori esse possit hoc exemplum, hæc severitas nunquam reditura. Præterea, in gravitate & magnitudine pœnarum nulla est proportio.

portio. Quantillum est quod patimur ab his legibus humanis? Prædii, patrimonii, bonorum jacturam. Non vitâ privatur filius ob crimen patris quodcunque sit: Sed quæ imputationem illam paterni criminis in peccato originali sequitur pœna, attingit læditque vitam hodiernam simul & futuram, mortemque minatur temporalem & æternam. Nihil his majus, nihil gravius in pœnarum genere. Et in hac proinde comparatione nulla est argumenti aut rationum paritas.

SED quid quereris, inquiunt Pontificii? Justitia originalis non erat Adamo naturalis, sed donum supernaturale. Ideoque nulla fit injuria posteris Adami, si non descenderit ad ipsos donum gratuitum, cum malè meruisset Pater. Sed negamus primò Justitiam illam fuisse supernaturalem: Integritas naturæ & rectitudo videntur esse debitæ, ex æquo & justo, omni creaturæ in suâ origine, cum primùm exit è manibus Dei, pura & immaculata; nempe ut idonea sit & apta nata ad finem suum assequendum. Finis autem in naturâ rationali & immortalis est beatitudo æterna. Proinde nisi primitus instructa sit istiusmodi dotibus quælibet Anima, atque in eo rerum statu collocata, ut major sit spes perveniendi ad felicitàtem quàm pereundi periculum, nulla, quantum video, elucet bonitas aut

sapientia conditoris in hujusmodi creaturâ construendâ. Præterea, si æquum esse censes, nos privari his donis ob alterius peccatum, saltem haud æquum esse videtur æternum damnari quenkum ob alterius peccatum: aut eò nos redigi, ut neque velle bonum neque exequi possimus præ virium inopiâ: Denique innumeris malis & incommodis opprimi, externis & internis, corporis, animi, fortunæ. Hinc enim, ut aiunt, mentis tenebræ & mali affectus, corporis morbi & ægritudines: naturæ externæ inimica facies, cœli inclementia, terræ sterilitas & rerum ad vitam necessariorum laboriosa acquisitio: adeò ut difficile sit *vivere* in hodierno statu, *beatè vivere* impossibile.

VIDES nos, ob peccatum Adæ, non tantum spoliari donis extraordinariis, sed etiam naturæ nostræ debitis, dotibusque ordinariis, secundum æquam rerum constitutionem. In statum præternaturalem aut contranaturalem protrudimur, multifariis dirisque malis onerati ob alienam culpam. Fac jam recognoscere Adamum, ubicunque sit, in quem rerum statum totam naturam & genus humanum adduxerit: Quot in eum fundantur querelæ miserorum mortalium. Clamant universi homines; Tu nobis auctor es omne genus malorum, cum nihil mali

mali feceramus. Clamat Natura, se vanitati subjectam esse invitam & reluctan-
tem. Denique, ab inferis clamant In-
fantes, Crudelis Pater es nobis: nos
luimus pœnas, non nostræ sed tuæ cul-
pæ. Nati sumus & in lucem protrusi
nobis insciis, denati invitis. Nihil boni
aut mali fecimus, & tamen hîc langue-
mus in tenebris procul à Deo, aut æstua-
mus in flammis: idque ob hanc unam
culpam, quòd nati fuimus, quòd Tui
simus Filii. Durus es Pater Infantum. *Mar. x. 16.*
Christus nos amplexus est suis ulnis, dix-
itque nos Angelis in cœlis esse curæ,
(*Mat. viii. 10.*) & ex nostrum similibus
constitutum esse Regnum cœlorum, (*Mat.*
xviii. 3. & xix. 14.) Tu verò è con-
trà abigis Angelos nostros, (ut te abige-
runt olim è Paradiso) & inter Dæmonas
nos protrudis: non Regnum cœlorum,
sed infernorum constituturos. Dicimur
quidem Innocentes & vulgò & à Pro-
phetis; sed non ita tractamur, *Jer. ii.*
34. & xix. 4, 5. Quid sit malum aut
peccatum, non novimus: Quid sit pœna,
parvuli miseri nimis novimus. Nec lo-
cus est pœnitentiæ, aut unquam fuit, no-
bis infantibus: quâ tamen aliorum re-
mittuntur peccata.

Vid. Mat.
xviii. 6. de
Saxo Mo-
lari, &c.

TANTI maleficii sibi conscius Ada-
mus, tantæ noxæ, labis & maledictionis
in totam suam stirpem, totam gentem hu-

manam inductæ: Tot indidem opprobriis & querimoniis onustus, non video quî possit animi tranquillitate frui, aut verâ beatitudine, ubicunque sit. Sed querelarum fatîs.

Non suppetunt, quod sciam, adversæ causæ patronis plura defensionis capita. Redeamus jam ad thesin ab initio propositam, quam ego semper axiomatis instar habeo. *Neminem fieri peccatorem nisi suâ culpâ.* Habitus est quidem peccator Christus, qui *peccatum non novit*, sed ita habitus est tantum *οἰκονομικῶς*, repræsentatione quâdam: non erat reipsâ peccator Christus. Ita nec fieri possumus peccatores reipsâ per aut propter alterius culpam. Hoc clarâ luce perspicimus, modò quicquam à naturâ constitutum sit de finibus justî & injusti, ac in tabulis mentis nostræ rectè descriptum; clarè, inquam, percipio, alterius peccatum, antequàm extiterim ipse, commissum, nullâ imputatione justè ferri posse in caput meum. Actio quævis non minùs individua est quàm persona, nec magis communicabilis: Et quemadmodum Petrus non est Adamus, ita actio Adami non est actio Petri aut vicissim. Imputatio autem alicujus actionis alieno auctori, nihil ponit reale in subjecto innoxio. Hæc imputatio qualiscunque, ut id denique addam, est actio Dei, non actio hominis: & si

folâ hâc imputatione peccator fierem, factus essem peccator actione Dei, eâque folâ: quod absit ut dicamus. HIS omnibus expensis æquo liberôque animo, satiùs mihi videtur in explicando Peccato Originali non inhærere tenaciter parti illi imputativæ: ne deprehensâ istius partis infirmitate, tota doctrina labefactetur.

PROGREDIMUR ad doctrinam *Satisfactionis & Justificationis*. Animas humanas degenerâsse supponimus, atque opus esse Mediatore, Intercessore, Redemptore. Placuit autem Deo, rerum omnium Rectori, Filium suum unigenitum ad Terras demittere, ut, assumptâ carne, Ipse sese offerret sacrificium propitiatorium pro peccatis humani generis. Placuit, inquam, Deo, Mundi Domino, ^{Heb. ix. & x.} qui antea sacrificia propitiatoria, per sanguinem Vitulorum & Hircorum, ad expianda peccata instituisset, in consummatione sæculorum per sanguinem & sacrificium sui Filii, omnes typos explere, & peccata remittere credentibus & obedientibus per & propter hanc victimam inæstimabilis pretii, semel oblatam pro peccatis mundi. Hoc iterùm iterùmque repetitum legimus ab Apostolis, (*Rom.* iii. 25. & v. 8, 9. *Ephes.* i. 7. *Col.* i. 14. & ii. 13, 14. *1 Pet.* i. 3. & i. 18. *1 Job.* ii. 2. & iv. 10. *Rev.* i. 5.) Qui Deum hõc modo placatum docuêrunt,

vitamque æternam nobis largiturum, modò partes nostras expleverimus.

DIXI hanc œconomiam placuisse Deo, mundi Rectori. Potuisset utique per pœnitentiam, reformationem & obedientiam peccata remittere: aut aliam instituisse methodum de peccatis remittendis. Quis enim bonitati aut sapientiæ divinæ limites præscribere ausus fuerit? Quisque potest Debitorem suum aut gratis absolvere, aut sub æquis conditionibus. Neque ad nos reos spectat hæc sollicitiùs & scrupulosiùs anquirere. Sufficit nobis Voluntas Dei revelata, cui inniti & acquiescere, cum omni animi solatio, tutissimum & gratissimum est. Gratias agamus Deo, qui, vice nostrâ, victimam sibi gratam substituit, nobisque pepercit. Gratias agamus Christo, quas possumus maximas, qui amore nostrum seipsum obtulit (morte acerba & ignominiosa) non tantum in exemplum, sed in sacrificium propitiatorium & expiatorium pro peccatis humani generis. Deus rerum hominumque statum optimè perspectum habet, omnesque sæculorum ordines à principio ad finem mundi prospiciens, vidit, quæ & qualis esset methodus accommodatissima & efficacissima gentem humanam ad salutem perducendi: Eique placuit, consilio nobis imperscrutabili, hanc œconomiam in remittendis peccatis constituere. Permite Deo suum mundum regendum, nec in minutiis

Mat. xx.
28, &c.
xxvi. 26,
28.
Luc. xxii.
19, 20.

minutiis ad formulas humanas exigendis
simus temerarii aut pervicaces. In his,
quod satis est, ducem sequimur scriptu-
ram sacram, nec lumini naturæ contradi-
cimus. Intereà, si cui minùs placeat vox
illa *satisfactio*, modò de re conventum
fuerit, Pacis gratià mittamus, si libet,
verba litigiosa, verba fori, quæ in Ca-
none nostro non reperiuntur: ut omnes
λογμαχία, quoad fieri potest, abscinda-
mus. Me iudice, quò mollius hæc trac-
tantur, non secundùm apices juris, sed
accommodatè ad mores ritùsque Genti-
um & Judæorum, eò magis respondent,
tàm affectibus humanis, quàm proposito
stylòque sacrarum literarum. Omnes in-
utiles controversiæ nocent religioni Chris-
tianæ, quæ suâ naturâ est pacifica.

AD doctrinam *Justificationis* quod
spectat, multos de hac re sermones &
dissertationes habuit cum Judæis Paulus
Apostolus, in quibus id agit maximè ut
Legem vel Dispensationem Mosaïcam
imperfectam esse & Elementarem præ
alterâ Evangelii, primamque à secundâ
compleri & consummari doceat: ac pro-
indè evanescere in adventu Messia, ut
solent minores stellæ exorto Sole. Dein
ritibus Mosaïcis & observationibus exter-
nis neminem justum fieri ostendit, aut i-
ta haberi apud Deum, sed ob fidem vi-
vam, cor rectum, vitamque puram. Ità
Patriarchæ ante Legem Mosaïcam habiti
sunt

Act. x. 35. sunt iusti, Deoque accepti: & extra eandem Legem, in quavis gente populi, *qui timent Deum & operantur iustitiam*, Deo sunt grati. Hæc est via Regia ad cælum, universalis & perpetua. In hac fundantur omnes œconomizæ particulares, & in eandem definunt.

ET quemadmodum materia, de quâ tractatur ab Apostolo, magis spectat ad Judæos quàm Christianos: ita modus tractandi est planè Judaïcus, tam phraseologiâ & formulis loquendi, quàm argumentis & ratiociniis ad eorum ingenium adaptatis. Non itaque mirabimur esse *δυσνοητά* nonnulla in Epistolis Paulinis, quæ nobis obscura videntur, abrupta, aut incontexta: quum argumenta ad hominem, ut tela, non feriant in omnes partes, sed quâ diriguntur. Nos forsàn quandoque latent consuetudines, mores aut opiniones, undè pendeant aut petantur argumenta, indoles populi aut traditiones receptæ: neque ideò vis rationum aut allusionum ita vivida nobis appareat, ac visa est istius gentis & genii Lectoribus. Sed doctrinæ Apostolicæ de justificatione hæc mihi videtur summa. Docet, Nihil habere Legem Mosaicam sibi proprium & à Lege naturali distinctum, quod nos solidè reddere possit apud Deum iustos, gratos, acceptos: Sed ab habitu animi & qualitatibus, intercedente Christo, pendere

dere salutem nostram. *Neque circumcisio quicquam valet, neque incircumcisio, sed nova creatura.* Quod repetitur sæpius ab Apostolis, tam ratione habitâ Legis Mosaicæ, quam aliis cujuscunque œconomia. Gal. vi. 15.
& v. 6.
1 Cor. vii.
19.
Rom. ii.
28, 29.

Quid demùm est *Justificari*, sensu tam Judaïco quàm Christiano? Respondeo, justum fieri, vel justum haberi, Deo judice. Sive, remissis peccatis, Deo acceptum esse. Quandòque latius accipitur vox illa *Justificatio*, quandòque strictius, sed id semper implicat, Deo quempiam esse acceptum. *Justificari* supponere solet crimen aliquod intentatum, dein crimen illud remissum vel expurgatum. Utrumque complectitur *justificatio* nostra; Deus remittit peccata credentibus in Jesum Messiam, & ipsius Legi obedientibus, intercedente autem sacrificio Christi. Hocque ex parte Dei dicitur *Reconciliatio*, & ex parte nostri *Remissio* peccatorum & *expurgatio*, (*Mat. xxvi. 28. Rom. iii. 24, 25. & v. 9. 1 Cor. vi. 11. Heb. i. 3. & ix. 12. 1 Pet. i. 19. Rev. i. 5.*) Quandòque latiori sensu accipitur *justificatio*, nullâ factâ mentione Christi, ut de Publicano, *Luc. xviii. 14.* & de Abrahamo, *Rom. iv. Fac. ii. 23.* cùm quis Deo amicus & acceptus habetur quibuscunque justis de causis. Eodem sensu latiori *justificat* *Fides* quæ dicitur *naturalis*:

Heb. xi. 6. *naturalis* : quâ nempè creditur *Deum* esse, omnesque qui eum ex animo quaerunt & venerantur, remuneraturum. Qui credunt Deum esse, Numen optimum maximum sapientissimum, Mundi rerumque omnium Authorem & Rectorem, eousque Deo placent : Et si prætereà animorum immortalitati, vitæque futuræ præmiis fidem tribuentes, operam dent probitati & pietati, pro suis viribus, & pro suo lumine, eatenus iusti sunt coram Deo, & iustorum mercedem accipient. Denique Fides Christiana, majori gaudens lumine & præstantioribus innixa promissis modo singulari & eminenti justificat, quatenus plenior em generat justitiam & perfectiorem, quam efficere unquam potuisset Lex Mosâica aut Naturalis : quatenus etiam conditiones omnes partesque explet, quas de peccatis remittendis Deus instituit. Proinde hæc fides insignitur, & κατ' ἐξοχὴν justificare dicitur, criminibus absolvere, Deo reconciliatos, approbatos, amicos reddere fideles, ut omnimodò & insolidum iustorum instar habeantur.

QUÆCUNQUE prætereà suboriuntur altercationes humanæ in hoc capite, videntur mihi superfluæ aut temerariæ : ortumque duxisse à malè intellecto statu huiusce controversiæ, cum Judæis aut Judaizantibus primum initæ : pariterque malè

lè intellectis, ob mutatas rerum, temporum & populorum vices, stylo modisque arguendi, quibus utitur Apostolus *Paulus* in hac doctrinâ explicandâ. Ad fontes recurrendum est, & prima religionis fundamenta, cùm in particularibus hæremus: ut per analogiam cum primariis, cætera intelligamus sanè & rationabiliter. Est quædam ἀνθρωποπάθεια in totâ serie religionis institutæ, five Judaicæ, five Christianæ: Deus irascitur & placatur, instar hominum: peccata expiantur suo modo per sacrificia, ritusve alios: Hæc non fiunt ευσκῶς, sed ἠθικῶς, aut οἰκονομικῶς, secundum mores affectusque hominum: Atque alia non pauca in sacris literis imitantur ordinem rerum humanarum, sed intelligenda sunt θεοπρεπῶς. Ita bona opera licet omninò sint necessaria ad justificationem & salutem, tamen vox illa *Meriti* (utcumque apud homines usitatissima) Deum inter & nos misellos est prorsus incongrua.

SATIS dictum esse putâssem de hac materiâ, nisi venisset mihi in mentem dogmatis perniciosi, quod Antinomi vel Antinomii, ut dicuntur, in hanc partem doctrinæ Christianæ invexêre. Aiunt illi scilicet nos justificari, atque Deo gratos & acceptos haberi, fide solâ, nudâ, à bonis operibus & interiori sanctitate, abstractâ. Ad refutandum hoc dogma nefarium, id

unum, ut mihi videtur, fufficere debet; *Quicquid* abhorret à religione naturali, in nullâ religione *Divinitus* institutâ locum habere potest. Hoc autem dogma, quùm naturæ divinæ perfectionibus ad-
versetur, paritèrque obftet perfectioni naturæ humanæ, fundamenta finemque religionis in genere, sive naturalis sive institutæ, unâ tollit & evertit. Et quoad Christianam in specie, quantum distant lux & tenebræ, dies & nox, tantum diffident ab hac sententiâ Christi & Apostolorum institutiones. Nihil quidem est nobis Christianis cum ritualibus opusculis Legis Mosâicæ: Hanc explevit Christus, & sensim abstulêrunt Apostoli: id libentè concedimus, id sæpius prædicavit S. *Paulus*: sed Lex moralis vim habet æternam, obligationem perpetuam sub omni œconomiâ divinâ. Hanc legem Christus in primâ suâ oratione ad populum egregiè exposuit, confirmavit, suisque præcepit accuratius observandam. Et quærentem ab eo salutis viam, imprimis monuit de custodiendis Dei præceptis, *Mat.* xix. 16, 17, 18, &c. Pœnitentiam morumque reformationem, ad præparandam viam œconomix Christianæ, imperavit *Johannes*, Christi præcursor, *Mat.* iii. 2, 8, 9, 10, 11, 12. Idem nos docuit Christus ipse, & qui aliud docent pro pseudoprophetis haberi voluit, Lupisque rapacibus

Mat. v.
&c.

rapacibus agninam pellem indutis, *Mat.*
vii. 15, 16, 17, &c.

APOSTOLI pariter vitiis omnibus moribusque impuris bellum ubique indicunt. Quæ sint opera carnis, Christianis fugienda: Quæ Spiritus Sancti, Deo grata & nobis ad salutem necessaria, distinctè explicant. Et vitiosos scelestosque omnes è regno cœlorum firmiter excludunt, *Gal.* v. 19, 20, 21, &c. *Hebr.* xi. 14. ^{1 Cor. vi.}
Docent hunc esse finem Evangelii, adventus mortisque Christi, *Qui dedit semetipsum pro nobis, ut redimeret nos ab omni iniquitate, & purificaret sibiipsum populum peculiarem, accensum studio bonorum operum,* *Tit.* ii. 14. *Ephes.* v. 25, 26, 27. *Ad hoc manifestus factus est Filius Dei, ut dissolvat opera Diaboli,* *1 Joh.* iii. 8. Innumeri sunt præterea loci in Codice Christiano, qui justitiam infinitam & proprii animi sanctitatem, non vicariam & subdititiam, unicè Deo grata, nobisque ad salutem necessaria, docent & demonstrant. *Quisquis hanc habet spem, purum sese conservat, sicut ipse Christus est purus,* *1 Joh.* iii. 3. *Jac.* i. 27. Nervus omnis religionis est interna sanctitas, & quæcunque repugnant religioni naturali, expurganda sunt è Christianâ tanquam fordes, aut amputanda ut recrementa.

AT hujusce sectæ sequaces dicent forsan, se quidem esse justos, per justitiam Christi iis imputatam. Sed quomodo quæso? Qualis est hæc justitia imputata? Ecquid ponit in re, extra intellectum & imaginationem? Mutatne naturam subjecti? Si Æthiopi imputem albedinem, modo nulla fiat mutatio physica in corpore & cute Æthiopis, manet ipsius nigror non obstante meâ imputatione albedinis. Eodem modo nihil valet illa imputatio justitiæ, siquidem nullam mutationem realem, nullam renovationem in personâ cui imputatur, efficiat. Nôsti comparisonem quâ utitur Apostolus, si nudo aut esurienti dixeris, abi in pace, incalesce, saturator: nihil autem dederis quod frigus repellat aut famem levet, quid proderit alterutri hæc fictitia charitas?

Jacob. ii.
15, 16, 17.

AT inquires, secundum sacras literas & dicta Apostolorum, nobis imputatur justitia Christi: Esto, sed eodem modo quo Christo imputatur peccatum nostrum, 2 Cor. v. 21. Et quemadmodum non factus est Christus reverà peccator illâ imputatione peccati, ità nec imputatione ipsius justitiæ facti sumus (absque pœnitentiâ moribûsque emendatis) reverà justiti. Hæ sunt denominationes extrinsecæ, ad ordinem & œconomiam Evangelii accommodatæ, sed nullum effectum obtinent

nent ex parte nostrâ, nisi justitia inhærens & intrinseca accesserit. Id nos monuerunt sæpius Apostoli, ut Judæos olim Prophetæ. At inquies, quid tùm valet Fides Evangelica? Quid gratia divina? Valent utique quàm maximè, sed mutando naturam & qualitates subjecti cui infunt & attribuuntur. Aliter parùm aut nihil valent. Fides quæ nullos fert fructus est mortua, & gratia inefficax quæ sanctitatem non ingenerat. *Fi-
lioli, nemo vos seducat*, inquit Aposto-
lus, *qui exercet justitiam justus est, sicut* Tit. ii. 11,
ille justus est, 1 Joh. iii. 7. Gal. vi. 7.
1 Pet. i. 15. Et ex his præmissis constat, Sanctificationem esse conditionem necessariam Justificationis.

HYPOCRITIS placet prædictus error: credulisque & infirmis nonnunquàm surrepit. Sed malè res cedet utrisque: Quod quisque severit id metet, nec amplius. Qui justii sunt in hóc seculo justitiâ non reali & inhærenti, sed imputatâ tantùm, beati erunt in altero, non beatitudine reali, sed imputatâ & imaginariâ. Quinimò nec illâ fruentur fœlicitate fictitiâ, sed, instar expergefactorum è somno, qui se edere & bibere somniabant, evigilantibus evanescent illa phantasmata, atque se siti & fame oppressos sentient. Ferimus puerilia, modò non sit noxia: sed hujusmodi errores suis morsibus infun-

M

dunt

dunt venenum omni religioni, nedum Christianæ. Quid si *Paulus* fervidiùs disputans contra Judæos, ministerium Evangelii magnificans, deprimensque illud Legis Mosæicæ, unum atque alterum dictum, forsitan ἀμετεία τῆς ἀνθολογῆς, ambiguum protulerit, quod torqueri poterit ab imperitis in alienum sensum: id sano sensu exponendum est, ita ut cohæreat cum toto corpore, atque aliis locis, pluribus & clarioribus consentiat. Hæc est regula generalis interpretandi sacram scripturam: nequid efferamus temerè in damnum & dedecus doctrinæ Evangelicæ. Cujus nimirum, hæc est gloria & eminentia, quòd omnibus, tam Gentium quam Judæorum præluceat institutis, in formandis moribus, & ad elevandam naturam humanam in participationem divinæ. Nec ab hac regulâ quovis obtentu justitiæ novæ & tralatitiæ est recedendum. Sed de his satis.

HINC deinceps agi solet de *Libero Arbitrio*, & de *Concursu Dei*: Spinosis utique quæstionibus, sed *Cui Bono*? Certum est eousque nos esse liberos & propriarum actionum dominos, ut Deus non sit Autor ullo modo peccati nostri. Et ex alterâ parte constat, Deum semper esse paratum favere, subvenire, & aspirare conatibus nostris: atque nos conari

nari posse aliquatenus non minus est per-
spicuum. Cum aliàs inutiles essent &
ludicræ omnes adhortationes, simul &
præcepta, totumque Evangelium. Qui
te jubet aut hortatur ut montem amolia-
ris, neque vires præstat aut auxilium,
ludit, aut tuam tibi exprobrat imbecilli-
tatem. At in præceptis divinis nulla est
ludificatio aut exprobratio. Quodcun-
que Deus imperat facultatem dat perfici-
endi, aut à Naturâ aut à Gratiâ: nec
tuâ aut meâ interest sollicitius inquirere
quota sit pars hujus in operâ præstandâ,
quota sit illius. In omni argumento ex-
cutiendo certa ab incertis, utilia ab inu-
tilibus fecernere oportet: Et in contro-
versis Theologicis si amputaveris primò
quæ de *verbis* & *nominibus* oriuntur li-
tes, dein quæ de rebus non necessariis,
quod reliquum est parvo includetur am-
bitu, & à paucis in dubium revocabitur.

DE *Gratiâ*, cujus suprà meminimus,
non dissimiles sunt & vix pauciores con-
troversæ. Nomine *Gratiæ* omnes intel-
ligunt influxum aliquem divinum quo
mens illuminatur in cognitione veri, &
voluntas affectusque versùs bonum incli-
nantur. Hic influxus gratiosus est uni-
versalis ex nonnullorum sententiâ, vim-
que suam habet & effectum magis mi-
nusve pro ratione habitûque animorum
in quos illabitur. Secundùm alios est par-

ticularis & discriminativus, neque à dispositionibus animorum pendet semper effectus inæqualitas. Esto, non *semper*: In his & illis gratiam discriminativam agnoscunt, opinor, omnes: ut in Prophetis & Apostolis, aliisve ad opus aliquod singulare à Deo constitutis. In reliquis autem quid ni se diffundat uniformiter in omnes, ut Lux Solis, hæc vis divina: penetrétque & operetur diversimodè pro qualitatibus subjecti cui incidit. Deus
Act. x. 34. non est *προσωπολήπιος*, nec ipsius bonitati
1 Pet. i. 17. æquum est limites præscribere ex amore proprio aut animi nostri angustis. Est communis Pater, qui impertit omnibus, ut pluviam, ita rorem Gratiae: suumque per totum agrum spargit semen, quod pro diversitate soli, aliisque circumstantiis, fructus fert magis minusve, inæquabili
1 Joh. ii. 2. varietate. Christus etiam sese obtulit sacrificium propitiatorium pro omnibus. Nec cuiquam deerit subsidium Spiritus Sancti, modò quod in ipso fuerat, fecerit. Denique pietati & conatibus nostris, quinetiam gloriæ divinæ, obicem ille ponere mihi videtur, qui liberaliter effusam cœlestem gratiam ad paucos & incerti nominis restringit.

INTEREA, & *velle & perficere* à Deo accepimus, & in utroque Sancti Spiritus auxilio, intus operantis & inhabitantis, adjuvamus, (*Phil. ii. 13. Ephes. iii. 16.*)
 Et

Et ab hac inhabitatione *Templa Dei* dicimur, & quasi Sanctum Sanctorum, ubi divinæ præsentiae sedes, (1 *Cor.* iii. 16. & vi. 19. *Ephes.* ii. 22.) Hinc etiam spes nobis certa immortalitatis & resurrectionis futuræ per inhabitantem illum Spiritum Sanctum cujus habemus primitias, quasi principium vitæ & liberationis à corruptione, *Rom.* viii. 11, 23. 2 *Cor.* v. 4, 5. Eodem etiam respicit, cum idem Spiritus, vel ejusdem participatio nostra dicitur *Arrha* vel *Arrhabo* futuræ hæreditatis & gloriæ: nempe pars pretii in antecessum soluta, ut de præstatione reliqui rata fiat fides, 2 *Cor.* i. 22. *Ephes.* i. 13, 14. & iv. 30. Denique idem Spiritus alio aspectu aut allusione dicitur *Sigillum*: quo scilicet obsignatur & fit authentica æternæ hæreditatis promissio, ut ex iisdem locis patet. Ità loquitur Scriptura Sacra de significatione & efficaciam Spiritûs Sancti fideles inhabitantis: & licet in iis qui dona ipsius extraordinaria gustaverant, vim habuerint hæc dicta fortiolem & singularem, omnes tamen complectuntur qui ab eodem Spiritu sunt regenerati, renati, renovati, (*Joh.* iii. 5. *Tit.* iii. 5.) Qui *semen* illud *in corruptibile* in se retinent, (1 *Pet.* i. 23.) & ejusdem vitæ æternæ sunt hæredes.

POSTREMO, ut hæc finiam, Quid preces fundimus quotidianas ad folium Dei, publicas, privatas, ut Deus nos adjuvet, infirmitatibus nostris succurrat, mentem illuminet, voluntatem & affectus amore sui accendat, flectâtque cœlestia versùs & æterna: Quid, inquam, hujusmodi precibus Deum interpellamus & laceessimus, si nihil inde fructûs sperare liceat, nec istâc ope aut auxilio indigeamus?

SUCCEdit doctrina de *Decretis Divinis*, Electionis & Reprobationis: & de præscientiâ Dei. Deum intueri omnia, præterita, præsentia, futura, cujuscunque generis, mihi extra dubium est. Quinetiam ordinem instituere quo alia aliis sint successura. In mundo autem naturali, præter ordinem, causas rerum omnium, à principio ad finem sæculorum, Deus constituit, & in ideâ mentis suæ inclusas tenet. Causas proximas, remotas: primas, ultimas, intermedias: totam seriem, totam catenam: aut si magis placet, integram telam & contextum Universi. Ipse scilicet prima naturæ stamina, prima mundi fundamenta ita disposuit, ut non tantum pulcherrima rerum compages inde oriretur, sed eadem etiam materia labentibus sæculis, secundum statos ordines & periodos, in alias atque alias formas mutata, multifariam Opificis & Rectoris sapientiam ostenderet.

ret. Proinde statuendum est, (neque enim fas est credere, Hæc, Deo incio, fortuito & contingenter advenisse) Ideam Mundi naturalis, æternam, stabilem, universalem, infallibilem, tam in primâ ipsius facie & fabricâ, quam in toto ordine subsequenti, & per omnes vicissitudines à principio ad finem, in mente divinâ subistere & semper subsistisse.

DE mundo morali secunda est quæstio: Qui suas non minùs patitur vicissitudines, status degeneres, instaurationes, & complementa. Quis mihi probaverit aut persuaserit hæc magis latuisse Deum, quam cætera quæ memoravimus? Videmus naturam nunquam non conspirare cum Providentiâ, veluti sociam & fœderatam: Mundumque Naturalem ita sese acclinare & respondere morali, ac si illius hic esset quasi famulus & minister; ad exequendam scilicet Dei iram funestis catastrophis, aut testandam ipsius benevolentiam in statu innocuo. His perspectis, æquum est credere sapientiam & justitiam divinam hæc ita temperasse ab initio rerum, ut pari passu incederent. Quod quum fieri non potuit, nisi præcognitis & prædispositis utriusque mundi futuris mutationibus, dicimus igitur primò, omnes motus & mutationes materiæ in mundo naturali, sive majores,

sive minores, præsciri à Deo, suoque beneplacito comprobari. Dein, in mundo morali pariter dicimus, omnes status generales, & conversiones sive in melius sive in deterius, subjici divinæ providentiæ, præscientiæ, & præordinationi. Hæc mihi videntur clara, sed manet tertia quæstio, ardua & perobscura, quatenus scilicet in singulis hominibus, eorumque actionibus singulis, locum habeant præscientia & præordinatio divina, idque ab æterno? Ratio dubitandi & difficultas in eo sita est, quòd tolli videatur libertas humanæ voluntatis, si omnes ipsius motus, non resciantur modò, sed etiam præscribantur & definiantur ab æterno. His enim positis à Deo omnipotenti & infallibili, omnes deinceps, ut videtur, voluntatis actus necessarii forent & immutabiles.

HUNC nodum vix aliter expedire possumus, quàm agnoscendo humani intellectûs imbecillitatem & angustiam. Veram esse utramque partem seorsim, perspicimus clarè: sed modum conciliandi alteram alteri, quùm adversæ videantur, ignoramus. Neque tamen deferenda est veritas aut hæc aut illa, propter illam ignorantiam concomitantem aut intermistam, sive eò quòd *ex parte tantùm cognoscamus*, ut inquit Apostolus. In omni siquidem materiâ, nedùm infinitâ
(qualis

(qualis est illa præscientiæ & præordinationis divinæ) notum ab ignoto, clarum ab obscuro, distinguere oportet: relictisque quæ nos latent, ea retinere quæ manifestò cadunt sub aspectum nostrum & intelligentiam. Comperimus autem certissimâ experientiâ & interiori sensu in permultis nos esse liberos & proprii juris, ad excitandum hos aut illos motus in corpore, itidem ut cogitationes à nonnullis rebus avertamus, & applicemus ad alias, ut in dubiis assensum cohibeamus: & in aliis plurimis eandem nobis inesse potentiam experimur. Ex alterâ autem parte, Deum esse omniscium, nec quicquam accidere eo invito aut inscio, certò novimus: tam ex perfectione omnimodâ naturæ divinæ, quàm quòd aliàs non esset idoneus Mundi Rector: Pendent enim res humanæ (præsidente semper providentiâ) ab humanis actibus, & potissimum ab his primis cardinibus: A voluntate Principum, à deliberationibus & consultis Senatûs aut Conciliorum, & à præliorum eventu: & nisi hæc prænoverit Deus, quid crastino die futurum sit, necessè est nesciat, neque ullam habeat stabilem ideam rerum humanarum & regiminis mundani, ad omnes gentes & sæcula pertingentem. Quod si habeat huiusmodi Ideam Providentialem, ut ita dicam,

dicam, quæ rerum temporūque totam feriem complectitur (qualem utique summo Numini, cui nihil inopinatum aut improvisum accidit, omnes sapientes attribuunt) eandem vel approbat vel improbat. Si approbat, ratam facit: Sin improbat, nunquam eveniet, non prævalebit illa rerum series, Deo invito. A quibus enim causis effici potest quicquam contra Dei beneplacitum? Si permitti hæc dicas, non approbari; quod permittitur à causâ potenti, quodammodo approbatur; si non absolute, saltem comparatè: aut ad illustranda alia, ut soni discordes aptè intermixti harmoniam acciunt, qui tamen in seipsis sunt ingrati. Præterea notandum, quò minùs hæc dura videantur, quoad rerum futurarum ordinem & certitudinem idem valere præscientiam divinam ac præordinationem. Quùm enim illa sit infallibilis & universalis, nihil aliud evenire potest, aut alio modo quàm quo inclusum est in Ideâ intellectûs divini. Denique, si de-deris Deum præscire omnia, vel præscit ea in suis causis, vel in suo decreto: Et eodem recidit utrumlibet quoad eventuum immutabilitatem. Sed de his satis.

Non est sapientis arguari de modis rerum incomprehensibilium, sed in clarè perceptis acquiescere. Statuamus Deum

esse omniscium, mundumque regi providentiâ ad ipsius voluntatem & præscriptum. Dein, ut intimè conscii sumus, nos in pluribus sponte, voluntariò, liberè agere. Si verò in his componendis occurrat aliquid perplexum & intellectui nostro impervium, Eliam expectemus, ut aiunt Judæi: novum lumen & revelationem pleniorẽ. Interea, quod tutissimum est, sopitis controversiis ineluctabilibus, quæ vehementiùs agitatæ charitatem lædere solent, operam demus pietati & virtuti colendis, nostrisque conatibus nihil obstabit aut officiet quævis præscientia divina aut præordinatio.

HÆC hætenus: Sunt quidem plures aliæ, fat scio, controversiæ & controversiæ inter Theologos, sed non id agimus ut earum censum integrum instituamus, quum suis numeris opprobrio sint potiùs religioni Christianæ quàm adjumento aut honori. Hæc mihi videntur graviora capita diffensionis inter amicos; & de Pontificiorum erroribus dicenda sunt plura in sequentibus. Interea hæc ipsa capita non tractanda mihi assumpsi ut subtilitates captarem, aut ut ea excuterem & definirem argutiùs, sed ut, minutiis relictis, animisq; compositis, quæ noxia sunt evitemus dogmata, quæ verò innoxia toleremus: incerta

certa licet sint, & sententiis nostris privatis adversa. Quod dixit Marthæ Christus, *Martha, Martha, sollicita es, & satagis de multis, UNUM EST NECESSARIUM*, Idem ferè dici potest de his dogmatis secundariis; modò animum pium & sincerum afferas, fidemque inconcussam in verbo Dei, leviores teget errores charitas. Multitudine controversiarum obruitur animus, & abducitur ab earum rerum intuitu & examine, qui scitu sunt maximè necessaria. Ad claudendum hoc argumentum restat tantum, ut de *Opinionibus* in genere pauca insuper differamus.

OPINIONES appello variantes sententias hujus & illius sectæ aut cœtus hominum, qui in fundamentis fidei conveniunt. Hujusmodi opiniones, sive veræ sive falsæ, proveniunt vel ab intellectu solo & simplici, vel ducto aut incitato ab affectibus. Actus intellectus in seipso est involuntarius, nec pro arbitrio nostro cuilibet opinioni aut propositioni assensum præbere possumus, aut eundem negare cuilibet: sed datum lumen sequimur: ac proinde quod à solo pendet intellectu, licet error sit, non habet rationem peccati: sed imbecillitatis humanæ. Quum verò affectus vitiosi in animum & intellectum influunt, trahuntque aut alliciunt in suas partes, id reve-

rà rationem habet criminis: & ab hōc fonte oriuntur errores plurimi, id licet plerumque fugiat ipsos authores. Propterea cū experimur nos ferri aut vehementiūs inclinare in hanc aut illam opinionem absque ratione explicitā aut examine præmissō, meritō dubitandum & inquirendum à quibus causis quāve origine proveniat illa anticipatio aut præjudiciū. Quod si ad liquidæ rationis principia reduci nequeat, aut ullum claræ cognitionis ordinem, ad *affectus* referendum est. Affectuum enim nomine hīc complector quicquid, præter rationem & oracula sacra, momentum aliquod habet aut vim flectendi animum in hanc aut illam opinionem aut sententiam. Sive id à corpore & ipsius temperamento oriatur, (quod potissimū in Enthusiasticis contingere solet) sive à causis exterioribus.

TEMPERAMENTUM corporis quandoque incalescit nimium, quandoque nimis crassescit: atque hinc nasci Atheos & Epicureos aiunt, illinc inflammari fanaticos. Sed de his causis interioribus non est hīc differendi locus. Plures sunt causæ exteriores, educatio, autoritas, quietis amor & studium, utilitas, aliæque vitæ commoda & honores. Ab educatione & inveteratā consuetudine multa imbibimus documenta de rebus sacris, absque rerum ipsarum examine. Quod vix
alitèr

aliter fieri potest, aut penitus evitari. Teneris animis infundenda sunt principia religionis, sed his unà adjungit aut intermiscet quælibet secta, quævis Ecclesia, opiniones sibi proprias: quæ eâdem fide recipiuntur, & nonnunquam inculcantur diligentius & majori studio, quàm primaria capita. Hinc fit plerumque, ut ea nunquam in dubium revocemus, quæ à majoribus & superioribus accepimus: multò minùs audemus ea contestari aut redarguere quæ pro veris haberi vult authoritas publica. Ab his dogmatis receptis si vel tantillum discefferis, concitabis tibi odium atque nonnullorum iras. Plerumque cum famæ & fortunæ dispendio, si fortè parcat gravioribus damnis. Oportet esse fortem animo, & simul veritatis amantissimum, ut his quispiam non deterreatur malis à quâvis sententiâ amplectendâ, aliis ingrata, sibi noxiâ. Quocirca nihil miror apud plurimos plurimùm valere hæc argumenta, quùm ad partem tutiorem & utiliorem omnes simus propensiores.

CREDE mihi; non est eadem libertas animi & intellectûs in quæstione Theologicâ ac Mathematicâ excutiendâ. Hic sola veritas mentem tangit, & assensum provocat: cùm nihil profuturum sit aut obfuturum Mathematico, sive hanc partem, sive illam, veram esse comperiat & pronunciet.

pronunciet. Sed Theologo non perinde integrum est utramlibet sequi partem, pro rationum pondere: Multa obstant & impediunt intus & extrà, quo minùs latentem videat, visàmque agnoscat efferrátque veritatem. Et si quid humanitùs patimur, ab illecebris mundi, à metu malorum insequentium, aut denique à præjudiciis educationis, ratio habenda est imbecillitatis humanæ, ut hòc modo errantibus aliquid condonemus.

DISTINGUENDI sunt igitur Opinatores, alii ab aliis: Qui mores corrumpunt suis opinionibus, & sanctitatem legis Christianæ, me iudice non sunt ferendi. Neque minùs illi qui peccant in jus naturale & societatem humanam. His autem illæsis, unicuique liberum esse videtur suas opiniones, aut secum retinere, aut in publicum proferre, modestè & pacificè. Ut quisque sibi reservet, alátque pectore inclusas quascunque opiniones, nemo impedire potest, ne quidem acerrimi hostes libertatis Christianæ. Et si nihil prætereà concesseris aut indulseris errantibus, non id iustitiæ tuæ aut clementiæ tribuendum, sed necessitati, aut puniendi impotentia. Sed ut jus humanum & Christianum sequamur, permitendum est, ut quisque suam sententiam honestè proponat, quasi in communi hominum

minum fenatu, secundum æqui verique regulas examinandam, ut à dissentientibus, si opus est, refutetur: & apud alios vim suam habeat pro rationum allatarum momentis. Hæc mihi videtur, ad veritatem inveniendam, via recta: Et qui alio incedunt tramite, Tribunal erigere mihi videntur infallibile apud homines: Quo quidem erecto & legitime stabilito, jus habent definiendi omnes controversias. Qui verò hoc jus supremum & infallibile sibi non assumunt arrogante, sese aliis fatentes ὁμοιοπαθεῖς, pariterque erroribus obnoxios in suis sententiis, eorum decreta aut decisiones eatenus tantum valere possunt (quantum ad veritatem patefaciendam spectat) quatenus fundantur in * sacris literis & in rectâ ratione. Agnoscunt quidem omnes pro lege & regulâ scripturam sacram, sed hujusce legis interpretes infallibiles nullos habemus, nullos agnoscimus. Id conscientiæ cujusque & † *judicio discretionis*, ut dicitur, in singulis apud nos rectè permittitur.

UT

* "Basil. Epist. 80. p. 143. ἡ θεόπνευστος ἡμῶν δικαιοσύνη γραφῇ, &c.

† "Qua obscure, vel ambigue, vel figuratè dicta sunt, ea quisque sicut voluerit interpretetur secundum sensum, suum"
 "Aug. de Unit. Ecclesiæ c. 16."

UT alii aliorum ‡ notiones & sententias intelligant, excutiant, dijudicent, refutentque aut amplectantur, in omnibus disciplinis & scientiis permiffum est, ad promovendam rerum cognitionem: Et in solâ Theologiâ si nobis interdictum sit hâc libertate, illo interdicto non tantum via obstruitur veritati investigandæ & adipiscendæ: sed, quod gravius est, adducitur in suspensionem ipsa Religio, ac si, suæ infirmitatis conscia, malè sibi metueret ab omni examine libero & accurato. Quod absit ut concedamus.

DE his omnibus si candidè & maturè deliberemus, haud æquum videbitur, aut è re nostrâ, salvis fidei fundamentis, aliis invitis opiniones obtrudere. Est quædam pulchritudo in varietate innocuâ, atque animorum colores diversi non minus placent quàm florum, aut animalium pictæ vestes. Si omnia objecta alba essent aut nigra, deesset naturæ suus decor sua ornamenta: neque oculos animùmve recrearet identidem repetita rerum facies. Præterea, discrimina ingeniorum & opinionum stimulant & exercent mentem, vim & motum excitant, ne torpeant & stagnent

N

‡ " *Parem cum fidelibus ii qui errant pacis & quietis fructum accipiant, &c.* V. Constantini verba apud Euseb. lib. 2. de vit. Constan. Quære locum & huc transfer est " cap. 55. in. p. 349. "

stagnent res humanæ. Nec quenquam gravare solent leviora dissidia, præter morosos, imperiosos, & opiniosos; Facit etiam sæpe ipsa angustia & exiguitas animi, ut ægrè feramus quicquid à sententiâ nostrâ dissidet. Da mihi principia religionis naturalis & Religionis Christianæ, ob cætera charitatis & amicitiae vincula non disrumpam.

CAP. IX.

*De Ecclesiâ Christianâ, ipsius regimine
& disciplinâ.*

UT olim primarii Philosophi sectas condidère, nomine, doctrinâ, & institutis à reliquâ gente humanâ diremptas & discriminatas, ità manifestum est id in consiliis fuisse Jesu Nazareno, ut sectam institueret, novâ Lege à cæteris omnibus distinctam: eamque diffundendam in omnes gentes, & in omnia sæcula permanfuram.

Sic *parvis componere magna* solemus: Est autem reverà altioris ordinis hæc institutio Christiana, nec tam Philosophorum scholas respicit quàm Gentilismum in genere, atque Judaismum. Quorum alterum penitus improbavit, alterum explevit

plevit & cessare voluit; novamque Legem in rebus facris, populumque sub hac Lege sibi proprium constituit. Rentatam semper & illustratam, quod saepius diximus, Lege naturali, virtutis & pietatis fundamento.

UTCUNQUE, haec nova institutio aut Ast. xxiv. societas dicta est primum a Judaeis *secta* 5. 14.

Nazaræorum, vel *haeresis* Nazaræorum, (nec quidem male sonuerunt olim haec voces) a Jesu Nazareno nomen fortita. A. Ast. vii. Apud Gentes autem, Antiochia, discipuli Christi primo dicti sunt Christiani, a Christo capite, quo titulo etiamnum gaudent. Sed ad denotandum hunc coetum & sodalitatem Christianorum Apostoli, plerumque usi sunt voce *Ecclesiae* (congregationis populi, stylo Judaico.) Eandemque usurpat antea Christus, cum se ait suam *Ecclesiam* aedificaturum in confessionem a Petro factam, nempe quod esset *Messiah, Filius Dei viventis, Mat. xvi. 16, 17, 18.*

DIXIMUS autem hanc, five Sectam five Ecclesiam, non fortuito & inopinato emeruisse, sed praestituto consilio & apparatu. Et in eum finem Christus duodecim, ut notum est, elegit Apostolos, in primo statim Ministerii sui exordio.

Quos sibi peculiariter ascitos & associatos, Mat. iv. 18, 19, & c. x. & xxviii. 19. plenius instruxit & informavit, ut idonei Joh. xvii. 18. essent quos postea ad Evangelium in to-

to orbe prædicandum emitteret & allegaret. Quin & alios septuaginta Discipulos in Civitates Judææ misit binos & binos, donis plus quàm ordinariis instructos, ut viam pararent & aperirent ad regnum cœlorum, *Luc. x.* Dein post suam resurrectionem Christus, jamjam abiturus, supremis verbis ita locutus est

Mat. xxviii. 18, 19, 20. Apostolis, *Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terrâ: profecti ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomen Patris & Filii & Spiritûs Sancti: docentes eos servare omnia quæ mandavi vobis: Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi, Amen.* Denique post suam Ascensionem, effusione Spiritûs Sancti, quem antea promiserat, eosdem Apostolos in suis muneribus obeundis confirmavit & corroboravit, ut essent testes & præcones ipsius operum & doctrinæ, non tantùm

Joh. xx. 21. & xxi. 15, 16, 17. *Hierosolymis, & in totâ Judeâ & Samariâ, sed ad extremas partes Terræ.* Utque suæ potissimùm Resurrectionis à mortuis fidem omnibus facerent.

Act. i. 8. v. 22.

NEC successu caruêrunt Apostolorum in prædicatione Evangelii labores & vigiliæ, quin uberes lætósque tulêre fructus, & Ecclesiæ quotidie addebantur, qui fidem Christianam amplexi, salvi fierent, ut in eorundem Apostolorum Actis memoratum legimus. Quùm verò

multitudo hominum nec contineri possit sine aliquo regimine, nec in disciplinâ quâvis institui sine doctoribus, horum utriusque cura incubuit primùm Apostolis. Illi autem, cùm scirent, exacto vitæ curriculo, sibi ex his terris abeundum esse: & durante vitâ non uno subsistendum in loco, civitate, aut regione, cùm quâ patebat Orbis, disseminandum esset Jesu nomen & Evangelium: Istitis in locis ubi plures ad fidem converterant, constituerunt alios (Επισκόπους dictos) qui vices eorum gererent, & utroque munere tam docendi quàm regendi fungerentur. Hi denuo Episcopi, ab Apostolis designati, & cæteris præfecti, alios deinceps constituere, *Tit. i. 5.* ad promulgandum nomen & doctrinam Christi, sui Magistri & Ἀρχομένους, novumque in cultu divino ordinem & œconomiam stabiliendum. Denique, continuatâ ferie hic Ordo, hæc Hierarchia, per diversos gradus, officia, ministeria interstinctus & absolutus, fidem Christianam propagabit usque, & ad mundi finem sub auspiciis Christi conservabit, *Ephes. iv. 11, 12, 13. Mat. xxviii. 19. 1 Cor. xi. 26.*

Sic è parvo femine crevit Ecclesia Christiana, in arborem, in sylvam: quæ etiamnum viget, & magnam terrarum partem obumbrat. Rami sunt Ecclesiæ particulares, majores aut minores, quæ

simul in trunco unitæ Ecclesiam universalem seu Catholicam constituunt. Mirerur interea vim divinam hujusce feminis, Christianæ religionis intelligo progressum & incrementa: quæ ab initiis exiguis, urbes, regiones, imperia sibi subjugavit. Non armis aut armatorum turmis, ut olim invalere Monarchiæ celebres, & Lex Mahometis: sed à plebeiis & piscatoribus promulgata doctrina, & per miracula cœlitus confirmata, flexit in assensum & obsequium genus humanum: Renitentibus interea tam Judæis quam Gentibus, Imperatoribus diu persequentibus, & oblucente Diabolo, furiisque infernis. Sed progrediamur.

DE DOCTRINÂ, REGIMINE, & DISCIPLINÂ hujusce Ecclesiæ Christianæ, præterea dicendum. Sed de primâ parte, doctrinâ Christianâ, dictum est in precedentibus, *cap.* 8. & 9. Ad Regimen quod spectat, nullam instituit Christus formam singularem regiminis in Ecclesiâ: Sed eam constituisse videntur Apostoli, quam Episcopi cum suo presbyterio exercent, à primoribus Ecclesiæ sæculis introductam. Neque tamen ullam formam particularem regiminis Ecclesiastici ita definitè & immutabiliter ab Apostolis constitutam existimo, ut non liceat illam ob bonum publicum immutare, aut exercere aliam, cum id exigit ratio manifesta aut necessitas.

necessitas. Varii modi & formæ administrandi, five res Sacras five Civiles, non sunt ipse finis & ultima linea rerum, sed media sunt ad finem: ad pacem scilicet, pietatem & virtutem assequenda. Quodcunque ad hanc metam collimat, rectius & rarius aberrat, optimum id esto utrobivis imperium, five ab uno, five à pluribus exerceatur. Sed forma regiminis Ecclesiastici accommodatur plerumque ad statum Imperii aut Reipublicæ, ut eo melius coalescant, & suâ quasi cognatione arctiorem ineant amicitiam: sese suffulciant, corroborent, juventque mutuâ ope & autoritate in commodis & salute populi sibi commissi procurandis & promovendis. Ut *vitam degamus* (quod utriusque scopus est) *tranquillam & quietam, cum omni pietate ac honestate.*

Ad regimen & præfecturam Ecclesiæ spectat, ut supra innuimus, ordinatio ministrorum in sacris, five consecratio. Quum Sacerdotium Christianum non sit hæreditarium, nec affixum huic aut illi familiæ aut tribui, ut apud Judæos; neque tamen conveniat, ut quisque pro impetu animi sui & arbitrio, Rectoris aut Doctoris publici in Ecclesiâ officium & auctoritatem sibi assumat, ne spretis legibus decori, oriatur confusio: Hæc facultas illis conceditur, qui, præmisso examine, præpositis Ecclesiæ maximè idonei

Mat. iii.
16, 17.
Act. x. 38.
Joh. xx.
22.
Act. ii. 2.
1 Tim. iv.
14.
2 Tim. i. 6.
Act. xiii.
3.

videbuntur ad tantum munus fuscipien-
dum; id Christus dedit Apostolis, Apo-
stoli suis successoribus, atque alii deinceps
aliis. Æquum est etiam & rationi con-
sentaneum, ut hōc modo approbati, so-
lenni aliquo ritu in novum illum ordi-
nem & ministerium cooptentur. Chris-
tus inauguratus est ad munus suum ob-
eundum descensu Spiritūs Sancti, formā
visibili, omnis unctionis sacerdotalis com-
plemento. Apostoli consecrati sunt à
Christo, afflatu aut anhelitu: & postea
delapsu Spiritūs Sancti sub specie lingu-
larum ignearum. Apostoli autem con-
secrârunt alios ad hoc sacrum munus,
impositione manuum, ut olim à *Mose*
factum est, *Num. xxvii. 18, 19, 20. Deut.*
xxxiv. 9. Idemque mos, adhibitis pre-
cibus, etiamnum obtinet in Ecclesiâ. Hic
est ordo receptus & laudatus: quod si
verò, pro mutabili & incerto rerum hu-
manarum statu, in hōc aut illo casu, ob-
servari nequeant hæ regulæ, cedendum
est necessitati, quæ omnem legem superat:
atque iis utendum modis & mediis, quibus
quàm proximè finis præcipuus institutio-
nis Christianæ attingi poterit. Electi-
ones, ut & modus disciplinæ in nonnul-
lis, ab initio erant magis populares: quæ
sensim, ad vitandam confusionem, ad præ-
positos Ecclesiæ sunt devoluta.

SPECTAT

SPECTAT etiam ad hoc regimen jus conscribendi canones & constitutiones de rebus Ecclesiasticis: Et instituendi ritus sacros in adiaphoris. Hæc autem jura nec eadem sunt, nec æqualia, in singulis Ecclesiis: sed pro diversâ Regni aut Reipublicæ constitutione suos habent limites. Solet hîc agitari quæstio de potestate convocandi Synodos & conventus Ecclesiasticos: utrùm ea spectet ad Magistratum Civilem vel ad præpositos Ecclesiæ. Manifestum est, in primævis Ecclesiæ sæculis sub imperio Ethnico hanc potestatem exercuisse Ecclesiarum præfides: mutato autem Imperio in Christianum, eandem exercuisse Imperatores & Reges. Quæritur quâ ratione transierit hoc jus à sacrâ ad sæcularem potestatem? Non pacto aliquo explicito, aut cujusvis Concilii generalis concessione: sed, opinor, tacito Ecclesiæ consensu, ad conservandam pacem & concordiam inter utrumque statum. Et vix aliter quidem evenire potuit in hîc rerum exitu & novâ facie. Pendebant à Principibus aditus omnes & promotiones ad dignitates & divitias Ecclesiasticas, & penès eodem erat vis coërciva: proinde ut affectus humani suasere hunc concentum, ita etiam pacis studium, ne duæ potestates Legislativæ sibi invicem oblucentur; aut mali Cives viderentur aut mali subditi

diti Clerus Christianus. Interea, siquid jusserint statuerintve Principes, quod in perniciem aut corruptelam insignem religionis Christianæ cessurum est, non deferenda est causa, sed conveniendum pacificè & deliberandum de salute religionis Christianæ, etiam injussu Magistratûs. In extremâ enim necessitate jus primævum reviviscit.

Huc etiam referri diximus ordinationem rituum sacrorum in rebus aliàs adia-phoris. Sed ritus illi adscriptitii, pauci sint oportet & modesti: Pauci, ne exterioribus nimis occupati, ad sanctitatem internam animum minus intendamus: Modesti etiam, ne fastidium pariant, aut superstitionis fiant semina. Denique, ad hoc caput Regiminis revocari potest jus *Ligandi & Solvendi*, retinendi & remittendi peccata. Sed hæc commodiùs referuntur ad Disciplinam Ecclesiasticam & Censuras, de quibus jam nonnulla sunt dicenda.

POTESTAS puniendi & à pœnis exolvendi pertinet aliquatenùs ad omne genus regiminis: sed alio atque alio modo, & pœnarum genere. Nihil est Ecclesiæ cum pœnis corporalibus, sed æquum esse videtur, ut penes sit rectores & præpositos Ecclesiæ sacris peragundis aut participandis interdicere, quoad fieri potest, aut à suo cœtu amovere viros nefarios & profanos,

profanos. Absque hâc disciplinâ, his pœnis, conservari nequit Pietatis honos, aut morum puritas. Ac proinde qui hâc modo interdicti aut amoti fuerint secundum leges receptas, latam sententiam ferre debent pacificè atque æquo animo: remissâ causâ, siquid iniqui se passos crediderint, ad supremum Dei judicium ἀπε- Heb. xiii. σωπλήτων & infallibile. Neque minus pe-^{17.} nes est eosdem præpositos, vinctos his censuris, cum illis visum fuerit, liberare & absolvere.

SED est aliud genus absolutionis Ecclesiasticæ, de quâ multo difficilior habetur quæstio: De remittendis scilicet peccatis per sententiam sacerdotis confessori. Receptum est à pluribus, Ministros Evangelii, confitentes & pœnitentes absolvere posse à peccatis, idque efficaciter: ut remissa sint in cœlis, quæcunque debito modo remiserint in terris sacerdotes. Eamque absolutionem sacerdotalem si neglexerint pœnitentes, id iis periculosum fore, si non funestum. Hæc cautè intelligenda sunt, ne in errores incidamus. Constat primò non esse penes sacerdotem aut hominum quempiam, suâ autoritate peccata remittere: Neque remissionem efficacem pendere à conditionibus externis quibuscunque, sed à verâ pœnitentiâ. Quæ si adfuerit, remittentur peccata, sive sacerdos absolvat peccato-
Ezek.
xviii. 22.
& xxxiii.
14, 15, 16.
Luc. xv.
18, 19, &c.

rem, five non. Et si non adfit, quicquid dixerit feceritve sacerdos, manent irremissa. Proinde aut frustranea videtur, aut superflua absolutio sacerdotalis. Versus impœnitentem est frustranea, & verè pœnitentem versus est superflua & supervacanea. Quapropter consultius esset, ut mihi videtur, ab his abstinere formulis absolutionis, quæ spem fallacem, fiduciam inanem, & consolationem delusoriam animis hominum sæpe ingenerant. Nonnunquam etiam populus, præviso hōc remedio, licentiam peccandi sibi facilius indulgent. Id licet autem expeditque, pœnitentibus exponere promissa Dei de remissione peccatorum verè contritis. Et si fortè crimen aliquod secretum ad levandam conscientiam liberè confessi fuerint, laborantibus succurrendum est charitate, consilio & prudentiâ Christianâ, ut de misericordiâ Dei non desperent. Denique, si quis æger, animo aut corpore, requisierit hanc absolutionem, veluti quoddam anodynum, præmissâ pœnitentiâ non est illa deneganda. Valeat ad suam consolationem quantum valere potest, per modum declarationis benignitatis divinæ erga peccatores pœnitentes, & absolutionis hypotheticæ. Absolutio autem judiciaria sacerdotis si penitus ablata esset (præter illam quæ in restituendis excommunicatis exercetur) id quidem
nihil

nihil obfuturum existimo religioni Christianæ.

*Hieron. in
Mat. xvi.
ad illa ver-
ba, Dabo*

tibi claves. Hunc locum Episcopi & Presbyteri non intelligentes, aliquid sibi de Phariseorum assumunt supercilio, ut vel damnent innocentes, vel solvere se noxios arbitrentur: cum apud Deum non sententia sacerdotum, sed reorum vita quærat. *ur.*

At inquires, Christus dedit suis Apostolis hanc potestatem solvendi & ligandi, remittendi aut retinendi peccata: ut patet ex dictis ad Petrum, *Mat. xvi. 19. Tibi dabo claves regni cælorum: & quicquid ligaveris in terrâ, erit ligatum in cælis: & quicquid solveris in terrâ, erit solutum in cælis.* Dein ex dicto Christi post suam resurrectionem ad omnes Apostolos, *Joh. xx. 23. Si quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: si quorum retinueritis, retenta sunt.*

*Addunt
nonnullilo-
cum terti-
um, Mat.*

xviii. 15, 16, 17. Sed de privatorum litibus aut injuriis illic agitur, iisque componendis: ut repetitis admonitionibus injuriosus ad sanam mentem reducatur, & qui injuriam passus est se officium suum explēse demonstret. Non temerè adeundum erit forum Christianis, *Mat. v. 25, 40.* Nec certandum coram judice infideli, *1 Cor. vi.* Si quis è Fratribus, inquit Christus, injuriam tibi inferat, admone eum amice & privatim. Dein, si minùs profeceris, coram testibus: denique si obstinaverit, coram Ecclesiâ aut publico conventu. Quod si neque justitiæ neque pudoris eum tangat ratio, post ultimum tentamen, fuge istum hominem tanquam Ethnicum aut alienum, & Dei judicio relinque. Sed de causis aut censuris delictivæ in Ecclesiam commissis, quantum video, nihil hîc agitur. Sed pergamus ad reliqua duo loca.

Hæc loca præfata primò, si libet, in genere: dein seorsim expendemus. Dico primùm in genere, nullum oportet sensum huic aut illi loco, nullam interpretationem

tationem affigere, quæ rationi claræ, atque aliis sacræ Scripturæ locis repugnet. Quæro igitur, (ut supra diximus) num de pœnitentium vel impœnitentium peccatis hæc velis exponenda? si de verè pœnitentibus, lites non movemus, eorum peccata in cœlis sunt remissa. Sin de impœnitentibus aut hypocritis: frustra pronuncias, *Absolvo te*. Nec Deus eorum peccata remittet; nec, Deo invito, penès est hominum quemcunque ea remittere. Hoc dictat ratio naturalis, hoc confirmat Scriptura Sacra, quùm ubique prædicet pœnitentiam, ut conditionem salutis Evangelicæ & remissionis peccatorum necessariam, *Mat.* iii. 7, 8, &c. *Luc.* iii. 3. & xxiv. 47. *Act.* iii. 19. & v. 31. & xi. 18. 2 *Pet.* iii. 9.

His præmissis, Quid de usu Clavium dicendum sit, & de illâ phraseologiâ *ligandi & solvendi*, quâ usus est Christus, paucis examinemus. Non occurrit aliàs, quod sciam, in sacris literis hæc dictio, sed in scriptis Talmudicis sæpissimè, ut à viris doctis ostensum est: unde apparet esse locutionem Judaicam. Notat autem, apud illos Doctores Rabbinicos, potestatem, aut usum & formulam explicandi quid licitum aut illicitum sit, secundum eorum Legem. Proinde Interpretes qui ab hac origine deducunt dictum Christi, non nisi parem ei vim & significationem

significationem attribuunt: nempe quod his verbis Christus dederit Petro, & sub ipsius nomine cæteris Apostolis, auctoritatem & officium explicandi, tam Gentibus quàm Judæis, quid licitum, quid non licitum sit secundum Legem Christi, aut in novâ lege Evangelii: atque eo modo aperiendi, quasi clavi, regnum cælorum, aut januam regni: Ita constituti sunt Apostoli, abeunte Christo, Legisla-^{Mat. xxviii. 19.}tores Vicarii, aut ipsius Legis interpretes^{20.} authenticos, morum & doctrinæ Censores^{Joh. xx. 21.} infallibiles: ut ex ore ipsorum, documentis, decretis, sententiis, addiscerent Christiani Profelyti, quatenus abolita fuerit Lex *Mosis*, quatenus observanda, aut pro tempore mitiganda: quatenus etiam fugiendi ritus Gentiles. De his rebus sæpius incidebant quæstiones sub initio Evangelii ab Apostolis resolvendæ: ut ex Actis Apostolorum & Epistolis manifestum est, *Act.* x. 13, 14, 15. & xv. 20. & xxi. 24. *Gal.* ii. 14. De Circumcisione, de Idolothytiis, de Diebus festis, aliisque similibus: quæ adhæserunt aliquatenus Christianis Judaizantibus, aut Gentilibus neophytis, ritibus suis antiquis nondum penitus excussis. Non confu-^{Vid. Mat. xxiii. 4. & 13. & Luc. xi. 46, 52.}lendi sunt in posterum Scribæ aut Doctores Rabbinici; ab ore vestro, auctoritate & definitionibus, inquit Christus, pendebit regula licitorum & illicitorum; &

& in his definiendis sæpiùs & diutiùs versati sunt Apostoli, ut ex eorum scriptis patet. Neque facilè mihi persuadeo Christum hic usum esse phraseologiâ penitus novâ, nec apud gentes nec Judæos * receptâ, quamque ideò non intellecturi essent, ad quos allocutus est, sui Discipuli primarii.

AD locum secundum quod spectat, *Job. xx. 23.* de remittendis aut retinendis peccatis hic clarior fit mentio. De quâ re, si rata habeantur quæ superiùs dicta sunt, eorum interpretationem oportebit sequi, qui hanc potestatem Apostolis solummodò concessam statuunt: utpote qui errare non poterant in discernendis spiritibus hominum, verâque & fictâ pœnitentiâ dijudicandis. Verba quæ præcedunt in textu ad hunc sensum collimare videntur, Ver. 22. *Cùm hæc dixisset Apostolis Christus, afflavit eos, & dixit iis, accipite Spiritum Sanctum. Si quorum remiseritis peccata, &c.* Ita cohærent verba; nec dubitandum esse censeo, majorem Apostolis in hac re, ut in aliis multis, concessam esse potentiam & auctoritatem, quàm hodiernis Evangelii ministris quibuscunque. Qui cor-
da

* Mos erat apud Hebræos, cùm alicui potestas dabatur, Legem & Prophetas interpretandi, clave datâ, quasi in possessionem muneris mittere. Grot. ad Luc. xi. 52.

da hominum inspicere, sanare ægros solo verbo, aut tactu, aut umbra potuere, & resuscitare mortuos, nihil miror in remittendis peccatis auctoritatem singularem eos exercuisse. Quum Christus sanavit Paralyticum, dixitque timido, *Confide Fili, remissa sunt tibi peccata tua*, Scribæ & Pharisei obmurmurabant, dicentes, *Quis est iste, qui loquitur blasphemias? Quis potest remittere peccata, nisi solus Deus?* Quibus ita respondit Christus, *Utrum est facilius, dicere, remissa sunt tibi peccata: aut dicere, surge & ambula?* Ut autem sciatis Filium hominis auctoritatem habere in terrâ remittendi peccata, ait Paralytico, tibi dico, surge, & sublato lectulo tuo, abi domum tuam; is autem illico surgens in conspectu eorum, sublato in quo jacuerat lectulo, abiit domum suam, glorificans Deum. Tu, qui jam remittis peccata, fac similiter: præmissis miraculis aut subsequentibus, Christum & Apostolos imitare, & fidem adhibebimus. Sin minus id poteris, memento, nihil temerè tentandum in rebus sacris. Quemadmodum Christus potestatem habuit superiorem Apostolica, ita nec Apostolis æquantur eorum successores: neque pari vi defluxere ad posteros primorum jura & privilegia. Gradatim descenditur ad statum

O

fixum,

Mat. ix.
Luc. v.

fixum, in quo tandem requiescere oportet, nisi forsan reviviscant miracula.

SED in præfatis Christi verbis ad Apostolos duo mihi contineri videntur: Primum est generale, atque omnibus Evangelii ministris unà cum Apostolis commune, nimirum ut prædicent verbum *Reconciliationis & Remissionis peccatorum* in nomine Christi. Ità S. Paulus ipsum Evangelium appellat *verbum reconciliationis*, vel *ministerium reconciliationis*: quo scilicet homines Deo, remissis peccatis per Christum, reconciliantur: sed nullà factà mentione absolutionis privatæ, 2 Cor. v. 18, 19, 20. Pariter apud S. Lucam verba Christi in cœlum migraturi, ad Apostolos habita, hōc modo leguntur, *Dixit iis, ita scriptum est, & ita oportuit Christum pati, & resurgere ex mortuis tertio die, & prædicari ejus nomine resipiscentiam & remissionem peccatorum apud omnes gentes, incipiendo ab urbe Hierosolymorum*, Luc. xxiv. 46, 47. Hæc declaratio remissionis peccatorum per Christum est officium commune omnium Evangelii præconum: atque hoc proculdubio in verbis Christi includitur. Sed est aliud præterea, ut mihi videtur, Apostolis peculiare, atque iis qui dono *διακείσως πνευμάτων* pollebant, scilicet autoritativa potestas remittendi peccata in hōc aut illo homine, prout illis

illis innotesceret animi ipsius status interior, verusque erga Deum affectus.

REM paucis dicamus. Data est aliquibus in Ecclesiâ ministris potestas remittendi peccata: Quibus data sit, quaeritur? An Apostolis tantum, vel pari jure eorum in Ecclesiâ successoribus, continuatâ serie ad hodierna usque sæcula: Nos in eâ sumus sententiâ, potestatem illam, quatenus est judiciaria & authentica, Apostolis tantum concessam esse: neque exerceri posse hodiè à quibuscunque Ecclesiæ ministris. Facultas *discernendi Spiritus*, & efficiendi miracula hanc auctoritatem comitabatur & confirmabat: His deinde charismatis subductis vel intermissis, unâ defuit illa potestas, suis nimirum indicibus, auctoritate & effectu viduata, ut in unctione ægrotorum factum est. Interea, manet & manebit usque potestas altera, prædicandi verbum reconciliationis pacisque pœnitentibus. Denique utramque potestatem complecti mihi videtur præmemoratus sermo Christi ad Apostolos, pro ratione temporum & personarum transeuntem aut permanentem.

HÆC de remittendis peccatis dicta sunt. Quid autem sit *retinere peccata* minus clarè patet, nisi hoc pariter ad Apostolos restrinxeris. Si hanc *retentionem* ità intelligas, ut nullius remittantur

peccata qui non petit absolutionem à sacerdote aliquo, certè ad inferos detrudendi erunt multi pii probique. Sin potius ad pœnas & censuras Ecclesiasticas utramque partem, tam remissionem quàm retentionem, referendam duxeris, non recuso. Earum proinde Censurarum hîc paulisper, inspicienda est vis & ratio.

ECCLESIAE censuris obnoxii sunt Flagitiosi, Scismatici, Hæretici: dein lapsi aut relapsi pœnitentes, & denique contumaces. Adversus Flagitiosos utinam severior esset & magis aculeata Ecclesiæ disciplina, aut animosius exercita quàm cernere est hodiè. In reprimendis opinionibus, quæ dissentiant à doctrinâ Ecclesiæ, alacres sunt atque acres sacrorum antistites, ac si in his verteretur cardo religionis: sed ad mores castigandos & pietatem tuendam potissimum instituta est Disciplina Ecclesiastica, tam apud Judæos quàm Christianos. Idololatriam, homicidium, adulterium, & his cognata crimina, pœnæ & infamiæ metu coërcere, curæ erat veteribus: & in extirpandis vitiis, omnium malorum radicibus, primam impendebant operam. Quibus utpote expulsis, parùm metuenda esset in cæteris opinionum diversitas. Denique, qui propter scelera & flagitia ritè admoniti tandem è communitate Christianâ ejecti fuere, sine reditu aut animo redeundi,

redeundi, pro desertis, derelictis, & tantum non desperatis habiti sunt. Et eorum peccata *retineri* aut retenta non immerito dici possunt.

SCHISMATICI habentur vulgò, qui se ultrò separant à communione Ecclesiæ, & seorsim à publico conventu, apertè aut furtim conventicula celebrant. Hoc à factione mala sæpius oritur, nonnunquam ab imbecillitate, aliquando etiam à causis non iniustis: ut ab Ecclesiis reformatis factum est, cum à Pontificiâ recedere. Quærendum idcirco, quid sit quod schisma vel separationem faciat illicitam & criminofam. Ut discessio ab imperio Principis dici solet Rebello, ita discessio ab Ecclesiâ nomen habet Schismatis: Sed culpa quandoque est ex parte Principis, aut ex parte Ecclesiæ, siquando causas præbeant graves & vehementes rumpendi vincula mutuorum officiorum & communionis. Multa utique, permulta pati oportet tam à Principe, quam Ecclesiâ, æquo animo, ob pacis studium: (Hoc virum Christianum decet, hoc bonum Civem) neque levitate animi, aut innovandi pruritu, neque spe lucri, aut affectibus privatis quibuscunque abduci aut avelli à communi societate & obsequio. Mala etiam publica nonnulla sunt dissimulanda, excusanda alia, alia denique pro viribus ferenda. Sed distinguen-

dum est, ne prorsus obstupescere videamur, inter mala tolerabilia & intolerabilia. Cum eò excreverint onera & gravamina, ut ferri ultra non possint, ab oppressis humeris sunt excutienda. Et quoad Ecclesiam (de quâ hîc agitur præcipuè) qui fundamenta religionis everunt, qui Idololatriam aut fœdam Superstitionem in Dei cultum invehunt, qui absurda & repugnantia humanis sensibus pro articulis fidei Christianæ obtrudunt, nâ illi sunt verè schismatici, atque omnibus censuris digni. Alteri autem qui sese retrahunt ab hâc communione, non aliter faciunt quàm qui à contagiosis aut pestiferis fugiunt. Pendet itaque, ut vides, à rationum momentis definiendum, tam qui dicendi sunt Schismatici, quàm quibus censuris onerandi. Ad Hæreticos progredimur.

De vel.
Virg. c. 1.
princ.

QUODCUNQUE *adversus veritatem sapit*, inquit Tertullianus, *erit hæresis, etiam vetus consuetudo*. Antiquitas non mutat verum in falsum nec è contra. *Nec hæreses tam novitas quàm veritas revincit*, ut idem loquitur. Hoc omnes, opinor, agnoscunt: Sed quâ regulâ, quo indice, quid verum, quid falsum, dignoscemus? Imprimis ratio clara & evidens est index universalis. Huic quæcunque repugnant, pro veris haberi nequeunt, nec pro Sacræ Scripturæ sensu, aut

aut fidei Christianæ dogmatis. Tollis omne discrimen veri & falsi, si facultatem dijudicatricem tollas. Dein rationi naturali Sacræ Literæ nusquam contradicunt, & quod ab his duobus testibus confirmatum est, quicquid dicat faciâtve Ecclesia regnatrice, extra crimen hæreseos id constituitur; nec tantum innoxium est, sed pro purâ veritate Evangelicâ firmiter est retinendum. Interea suus debetur honos Antiquitati, suus Patribus, suus Conciliis Ecclesiasticis, sed omnes omnium vires, fidem, auctoritatem unâ complectitur * Scriptura Sacra.

PRÆTEREA, Symbolum Apostolicum haberi solet *κεκτήμενον* & quasi tessera ἀποδοξίας, *rectæ de doctrinâ Christianâ sententiæ*, spectatæ & probatæ fidei. Ita De veland. Virg. c. 1, Tertullianus loco præmemorato, *Regula quidem fidei, inquit, una est, sola immobilis & irreformabilis, credendi scilicet in unicum Deum omnipotentem, mundi conditorem. Hâc lege fidei manente, cætera jam disciplinæ & conversationis*

O 4

* Cyprian, Epist. 63. *Hic est filius meus dilectissimus, in quo bene sensi, ipsum audite.* Quare si solus Christus audiendus est, non debemus attendere quid alius ante nos faciendum putaverit; sed quid, qui ante omnes est, Christus prior fecerit. Neque enim hominis consuetudinem sequi oportet, sed Dei veritatem. *Hoc non minus in Theoreticis quàm practicis verum est.* "Vide St. Augustin. contra Max. Arrian. p. 14. c. & de Unit. Ecclesiæ c. 3: "contra Donatist. & 18. & 8. Epistol. Citat ab Hooker. p. 119, 120.

sationis admittunt novitatem correctionis, operante scilicet & proficiente usque ad finem gratiâ Dei. In his consistamus immobiles: qui verò multiplicant auctitantque dogmata ad fidem & salutem (secundum eos) necessaria, ut laqueos tendunt ad irretiendos infirmos, ita materiam ansamque præbent cavillantibus, & dilacerandi Ecclesiam per schismata & secessiones, occasionem.

HÆRESIS, quatenus distinguitur a schismate, est affectus animi, ut ita dicam, incognoscibilis: præter soli Deo, aut hominibus à Deo inspiratis. Non definitur in sacris literis, & prout solet definiri semper includit aliquod voluntatis vitium: Quod nos latet intus reconditum, nisi forsitan se prodatur moribus pravis aut seditiosis, vel dogmata spargant Hæresiarchæ quæ eo tendant manifestó. Si planè fanatici sunt, mihi videntur amandandi ad hospitia insanorum, donec deferbuerit & sese despumaverit iste æstus sanguinis, & ad sanam mentem redierint. Præterea, distinguendum est inter auctoritatem Apostolicam & hodiernam in censuris infligendis. Ab Anathematis abstinendum est hodiè, ut mihi videtur, cum ad potestatem infallibilem id spectet. Ne sæviant tantoperè, credantve censores Ecclesiastici se detrudere posse ad Tartara quos petunt suis fulminibus

nibus, nec ab Ecclesiæ Catholicæ communione internâ, & connexionione cum Christo capite sejungere, modò sic percussi ex mero amore Dei & veritatis suis sententiis adhæreant, *Act. iv. 19. 1 Cor.* Act. v. 5.
& xiii. 11.
& 1 Cor. v. 5.
ix. 16. Apostoli censuris & increpationibus suis, non animos solùm, sed etiam corpora ferire potuerunt, morbis 1 Tim. i, 20.
 afficere aut etiam morte, & Satanæ vexandos tradere quos devoverant. Et per hæc effecta vim dedere manifestam latæ sententiæ, cum verò nihil efficit sententia, quid aliud est Anathemata spargere quàm in vacuum aërem vibrare * bruta fulmina? sed pergamus in proposito.

SUCCEDUNT considerandæ *Lapforum pœnitentium* castigationes; quas quidem non promptum est definire districtè. Non enim describuntur jure aliquo divino,

* Constitut. dict. Apostol. l. 2. c. 21. Δίκαίῃ γὰρ ἀδίκως φονευθεὶς ὑπὸ τινός, παρὰ Θεοῦ ἐν ἀναπαύσει ἔσται εἰς τὸν αἰῶνα ἀσάπτως ἢ ὁ μάλιστος ἀφορισθεὶς ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας. *Fustus* quippe injustè à quoquam occisus, apud Deum requiescet in æternum. Et simili modo qui ab Episcopo perperam fuerit excommunicatus. Dein alterum dictum, ἢ κατὰρα ἐπιτρέψει εἰς κεφαλὴν τῆς ἀδίκως αὐτὴν ἐκπέψαντος, *Revertetur* maledictio in ipsius caput qui eam injustè emisit. Augustinus de verâ relig. c. 6. hæc habet: Sæpe sunt divina providentia, per nonnullas nimium turbulenta carnalium hominum seditiones, expelli de congregatione Christianâ etiam bonos viros. Quam contumeliam vel injuriam cum patientissimè pro Ecclesiâ pace tulerint, neque ullas novitates vel schismatis vel hæresis moliri fuerint, docebunt homines quàm vero affectu & quantâ sinceritate charitatis Deo serviendum sit.

no, sed pendent à prudentiâ Christianâ & à constitutionibus Ecclesiæ, quæ pro ratione locorum & temporum sunt mutabiles. Dum stetit Ecclesia a Magistratu separata, utpote Ethnico: nec ullas aliunde suppetias accersere potuit; cavendum sibi duxit legibus severis in Lapso & relapsos, quò magis terrorem incuteret Apostatis, aliisve qui à fide aut moribus Christianis desciverant. Pœnitentium publicorum *Exomologesis*, qualis fuerit apud Antiquos, & quo rigore & diuturnitate pœnarum exercita, notum est ex Tertulliano, Cypriano, aliisque. Sed alia est hodie rerum facies & status Ecclesiæ. Quousque revocari debeat quæ jam exolevit, quo modo & formâ exercenda sit hæc disciplina, magni consilii res est. Cavendum ne tyrannidem affectare videamur in fontes & pœnitentes. Nec Christianos à peccato magis, quàm à pœnientiâ, commissio peccato, deterreamus. Ex utrâque parte opus est prudentiâ, tam in sanandis vulneribus quàm in præcavendis. Sed ablatâ culpâ verè & solidè, unâ tollitur pœna: nec fictitiis indulgentiis, aut fictitio Purgatorio, crimen aut pœna criminis eluitur.

DENIQUE quod spectat ad *Contumaces*, ita dicuntur ii qui legitimè in jus vocati non comparent: vel latæ sententiæ non obtem-

obtemperant, cum ad jurisdictionem ejus, cui negant obsequi, pertinent. Vides hæc involvere jura humana, quæstiones & disceptationes fori, quæ non sunt hujus loci. Decet utique virum Christianum in omnibus pacificè & modestè se gerere, sive in causâ defendendâ, sive in pœnis subeundis. Ita tamen ut nemini non liceat, privilegia sibi per leges indulta conservare. Nec minùs iniqui sunt, qui alterius invadunt jura, quàm qui non parent mandatis licitis.

HÆC breviter diximus de regimine & disciplinâ Ecclesiæ; in quibus exercendis probatur & spectatur maximè prudentia eorum qui rebus divinis præsidet. Nobis enim in religione Christianâ non præscripta sunt singula (ut olim Judæis) ad minutias usque. Id fieri potuit commodiùs in Lege unius populi & gentis nec perpetuò permanfurâ. In religione autem Christianâ, quæ est omnium gentium, omnium temporum usque ad consummationem sæculi, non facilè effet unicam & inflexilem formulam præscribere in regimine, disciplinâ & cultûs externi ritibus. Unicam, inquam, formulam, quæ ad omnem statum Evangelii, tam ineuntis quàm adulti, accommoda esset: Omni populo, Gentili & Judæo, Orientali, Occidentali, cæterisque per terrarum orbem diversæ indolis & ingenii;

ingenii; omni denique mundi ætati, quæ
 fenſim à pueritiâ ad maturitatem pro-
 vehitur. Hæc alios atque alios modos
 & temperamenta poſtulant, ut in ſin-
 gulis finem ultimum aſſequamur, pacem
 nempe, ac pietatis & virtutis incremen-
 ta. Semper retinendum & revolgen-
 dum animo dictum Apoſtolicum, πάντα
 ἐν ὑποταγῇ, κατὰ τάξιν, πρὸς οἰκονομίαν γενέσθω.
 Quæ regulæ cùm generales ſint, vides
 multa permiſſa aut relictâ judicio ſapient-
 um & præpoſitorum Eccleſiæ: ut eo-
 rum conſiliis, itâ, pro re natâ, attem-
 peretur rerum externarum ordo & ad-
 miniſtratio, ut *Graviora Legis* Chriſtia-
 næ ſarta tecta ſemper maneat, & evi-
 tentur offendicula quoad fieri poteſt:
 fervatis ubique rationibus Honeſti & De-
 cori. In his exterioribus diſſentiunt non-
 nunquam Concilia à Conciliis, Synodi à
 Synodis: nec immeritò, mutatâ conditione
 Eccleſiæ pro variis locis & temporibus;
 modò id ſemper in animo habeant, non ut
 acquiſitas ſibi opes & dominationes tue-
 antur, ſed ut ad veræ pietatis augmen-
 tum & animarum ſalutem omnia dige-
 rant & diſponant.

NEQUE miremur hæc omnia non fu-
 iſſe conſtituta ab ipſo Chriſto antequam
 terras deſeruit. Neque enim opportu-
 num id fuiſſet, nondum promulgato aut
 invaleſcente Evangelio. Hoc Apoſtolis
 incubuit

incubuit primò, dein subsequenter Ecclesiæ præfatis, congruenter praxi & regulis Apostolicis. Apud Judæos quorum supra meminimus, non constituta fuit à Mose disciplina Ecclesiastica, sed à Synedrio postea, multis à Mose sæculis. Rectèque observatur à viris doctissimis, *Systema Ecclesiasticum* in Religione Christiana plerumque imitari probata instituta Judæorum, Synedrii aut Synagogæ. Ut postea * distributiones Ecclesiarum & Diocesium factæ sunt plerumque secundum Imperii Romani divisiones. Præterea quanquam hæc Hierarchica non præscripta fuerint à Christo verbis explicitis, fundantur tamen in ipsius doctrinâ, quatenus *Ecclesiam*, ut diximus supra, fundavit & constituit: ac consequenter omnia quæ ad eandem conservandam erant necessaria. Hoc natura rei postulat, jus commune societatis, & regiminis ordinati ratio. Dein Apostoli qui procurationem sibi commissam, & vicariam Christi potestatem exquebantur, Regimen & disciplinam in Ecclesiis ab ipsis plantatis exercuere: eademque exercendi suis etiam potestatem dabant successoribus. Non quidem omnibus eadem vi & effectum quoad censuras, sed magis minúsve pro-

ut

* "Conc. Trull. can. 38. τοῖς τοῖς τοῖς καὶ, &c."

ut vigerent *διακρίσις πνευμάτων*. Denique in constitutione Ecclesiæ Christianæ & ipsius œconomiâ nihil video à ratione alienum, aut aliter definitum ab Apostolis quàm vir prudens definiturus esset. In his autem administrandis, Distinguendum est semper inter ea quæ sunt juris Divini, atque ea quæ juris sunt tantùm Ecclesiastici, adeoque humani: quæque proinde pro locorum, temporum rerumque circumstantiis identidem mutari solent. Non rectè quidem mutantur, ut antea diximus, ob solam pompam lucrumque sacerdotii augenda, sed ut obviam eatur vitiis sæculi malisque moribus, aut etiam (quod sæpius accidit) succrescenti superstitioni. Ut gliscentem malitiam reprimant & religionis Christianæ sint quædam munimenta. Eo nempe consilio, proposito, & destinatione ordinanda sunt Ecclesiastica, ut abscissis superfluis & incommodis, suffectisque, si desiderantur, aptioribus, (sive sit in ritibus, sive in disciplinâ) status religionis externus ad sanctitatem internam promovendam semper adaptetur.

His observatis, haud æquum esset hodiè externa omnia ad formam Ecclesiæ Primitivæ exigere: quandoquidem pro mutato rerum statu aliter atque aliter temperandum est Ecclesiæ regimen. Prout etiam factum vidimus in multis ritibus

ritibus & institutis quæ jam transiere, quasi emerita. In administrandis sacramentis non paucæ ceremoniæ & consuetudines olim receptæ jam exoleverunt. In Baptismo immersio, vel trina immersio: unctio, exufflatio & exorcismus, mellis & lactis gustus, & hujusmodi alia. In formulis & verbis baptizantis, & in tempore, ferius aut citius, baptismi recipiendi non minus variatum est. Pariter in Eucharistiâ omiffa sunt plura quæ pridem erant in usu. Dabatur olim parvulis & infantibus Hostia Eucharistica, Deferebatur domi manducanda, vel amicis præbenda periclitantibus, moribundis, & nonnunquam, ut vereor, mortuis. Pane azy-mo utuntur alii, alii fermentato. Hi vino mero, illi diluto, nec indignamur: Prætereà Agapas colebant veteres, convivium Christiana Eucharistiæ annexa: idque temporibus Apostolicis & subsequen- tibus. Dein Osculo sancto vel osculo charitatis salutabant alii alios, finitis precibus vel peractâ Eucharistiâ: quam quidem quotidie celebrabant. A sanguine & suffocatis abstinentia diu obtinuit in Ecclesiâ: idque, ut credebant, vi instituti Apostolici. Circa jejunia, eorum tempora, leges modosque alii erant ab hodiernis moribus antiqui, & ferè instabiles. Abolitus est ordo Diaconissarum.

conissarum. Circa pœnitentiam publicam aut disciplinam pœnitentialem plurima laxantur, commutantur, aut prorsus abiêre in defuetudinem. Denique in cultu solenni ordo, formulæ & modi variant inter se, & diversimodè constituuntur: Liturgiæ, officia, & gestus precantium: Diebus Dominicis stantes orabant olim, nos genu flectimus: atque * alia hujusmodi consilii res sunt ad usum & ædificationem ordinandæ.

HÆC summatim commentati sumus de statu Ecclesiæ Christianæ: quæ clariora fient, si de ipsius constitutione & authoritate divinâ aut humanâ, coronidis loco pauca insuper adjiciamus. Definiri solet Ecclesia Cœtus fidelium, vel fidem Christianam profitentium: idque rectè, sed specialius definiri potest societas voluntaria doctrinâ ritibusque sacris ab aliis distincta, ex instituto Christi, & sub Christo capite. *Voluntariam* appello, non quoad originem & constitutionem primam: id enim à voluntate hominum non pendebat: sed eousque voluntaria

* Crescat igitur oportet, & multum vehementerque proficiat, tam singulorum quàm omnium, tam unius hominis quàm totius Ecclesiæ, atatum & sæculorum gradibus, intelligentia, scientia, & sapientia; sed in suo duntaxat genere, in eodem scilicet dogmate, eodem sensu, eadèmq; sententiâ. Vincent. Liran. Common. m. p. 309. cum Salv. Ipsa plenaria Concilia sæpe priora à posterioribus emendantur, quum aliquo experimento rerum aperitur, quod clausum erat, & cognoscitur quo latebat, August. l. 2. de bapt. cap, 3.

voluntaria est, quatenus in hanc societatem nemo cogi possit, nec in eadem retineri quilibet invitus. Obedientiam liberam quærit Christus, & religionis ab ipso constitutæ proprium est ut solâ veritatis vi sibi viam faciat: nullâ vi externâ, nullâ pœnâ istiusmodi adhibitâ, neque erga infideles neque inter Christianos. A suppliciis corporalibus abstinet, neque in aliena bona aut fortunas invadit. Hæc alterius sunt ordinis & jurisdictionis, & ad Magistratum seorsim spectant. Lex Christiana non constituta est eodem modo quo olim Judaica, in quâ nulla erat distinctio, hæc in parte, juris civilis & sacri: Totum jus erat divinum, ut in Theocrasiâ. Hanc libertatem unius religionis Christianæ propriam esse dixi, & prærogativam. Vi & armis utantur aliæ Sectæ, ut illa Mahometis: Alieno sanguine madefacta crescat & propagetur eorum religio, nostro nostra. Vincant illi, ut Hostes; nos ut amici, monitores, consilarii. Minis & metu mortis adigant alii serviles Animas in suum gregem, nos monstratâ viâ salutis vitæque æternæ, ut eam ingrediantur suademus, hortamur, & quodammodo propellimus: at solâ vi veritatis & propriæ suæ conscientiæ stimulis.

Hoc modo *Liberam* dicimus religionem Christi, & cultores ipsius voluntarios. Nullâ vi utitur prout innuimus,

P

præter

præter suaforiâ & rationali, & in nullo provinciam sese ingerit. Non in bona aut vitam alterius, sunt enim Cæsaris: non in Conscientiam, est enim folius Dei. Neque tamen defunt Ecclesiæ sua jura: Eaque triplicis ordinis, Divina, Socia, & Politica. Primo, jura divina, à Christo & Apostolis constituta & confirmata. Qualia sunt jus prædicandi verbum Dei, & administrandi sacramenta: & ad hæc ritè peragunda personas idoneas eligendi & designandi: Denique interdicens suis sacris nefarios & sceleratos. Secundò, jura socia: de quibus scilicet inter ipsos convenit in commune bonum Ecclesiæ; quæque Magistratu non renuente, exercere possunt: modò sint innocua, nec libertati Christianæ dissentanea. Denique, jura politica; quæ à Magistratu & legibus, Ecclesiæ sunt concessa: Qualia sunt multa circa redditus & libertates Ecclesiasticorum, circa disciplinæ modos, circa jus conveniendi, aut novas condendi constitutiones: cum aliis similibus, quæ alia atque alia sunt pro diversis locis & temporibus. Atque intra hos terminos consistere mihi videntur jura Ecclesiæ.

INTER jura Politica jus convocandi & celebrandi Concilia & conventus Ecclesiasticos numeravimus. Quandoquidem, ut nobis videtur, non jure divino, sed prudentiâ humanâ instituuntur Comitia Ecclesiastica. Ita tamen ut in extremâ necessitate

cessitate consulendum sit religioni Christianæ, ne labatur. De rebus externis ordinandis & œconomia Ecclesiæ in his conventibus usitatiùs deliberatur. At si quis de controversiâ finiendâ Concilium appellet, ipsius sententiæ (non prohibente principe) acquiescere debet, ut eâ de re lites publicas ultra non moveat. Interea, veritas manet eadem ex quacunque parte steterit sententia Concilii: Sed ad pacem conservandam ordinemque Res ita judicata pro rata habeatur appellanti, vel prematur postea silentio. Ut hæc autem Tribunalia, pluris aut minoris, æquâ semper ratione, æstimemus, res paulo altius est repetenda.

FUNDAMENTI loco ponatur, perire non posse funditùs Ecclesiam Christianam, nunquam extinctum iri in terris. Nunquam reviviscet & dominabitur Paganismus aut Judaismus: Nunquam prævalebit Lex Mohometis, aut alia quæcunque, per totum terrarum orbem, extincto Evangelio & religionis Christianæ professione. Hoc certum ratumque ex verbis Christi. Sed qui promisit se conservaturum Ecclesiam suam inextinctam, non itidem promisit eandem se conservaturum incorruptam; incorruptam dico, aut doctrinâ aut moribus. Quinimò nos monent eadem Oracula Sacra futurorum scandalorum, Apostasiæ futuræ, Antichristi futuri: Eoque reg-

Mat. xvi.
18. &
xxviii. ult.

nante corruptum iri Ecclesiam, tam in fide quam moribus. Ad mores quod pertinet, utinam liberare potuissem ab hac maculâ quamlibet Ecclesiam. Proh dolor! id quod maximè sacrum est in omni religione, & potissimùm in nostrâ, desideratur maximè inter Christianos: Animi probitatem intelligo, & mores inculpato. Atque ii ipsi qui se jactitant immunes ab omni errore in fide, improbitate & vitiis, sunt maximè infames.

MALA Moralia, secundum institutionem Evangelii præ cæteris omnibus Deo sunt odiosa: Spiritumque Dei offendunt, contristant, abigunt aut extinguunt, (*Ephes.* iv. 30.) aditumque ad veritatem intelligendam mentemque Christi præcludunt, *Joh.* xiv. 17. & vii. 17. Quo minùs credibile est Spiritum veritatis habitare inter malos.

AD Doctrinam quod spectat, neque hanc eliquatam penitus, & ab omni fæce & admistione puram esse arbitror in quâvis Ecclesiâ particulari: sed in his quàm illis multo minus aberratur, in paucioribus nimirum & levioribus. Si de Ecclesiâ universali instituatur quæstio, ipsius sententia non aliter investigari potest quàm in Concilio Generali: Quumque Concilium Generale, (ut eò jam redeamus) ex iisdem ferè viris compositum sit, quibus constant Synodi Provinciales & Nationales, iidem homines aut iisdem affectibus

affectibus obnoxii, mutato loco non fiunt sapientiores aut inerrantes. Sententiæ Conciliorum, five majorum five minorum, nihil aliud mihi videntur quàm consulta patrum, aut opiniones virorum doctorum de certis rebus in deliberationem propositis. Quibus suus quidem debetur honos. Sed quantum ad obligationem in sacris dogmatis recipiendis, ultima Judex est Conscientia cujusque, Deo sinceritatis teste. Doctores aut cœtus Doctorum errare possunt, atque fœnum aut stipulam super-ædificare, (1 Cor. iii. 12.) res inanes & combustibiles. Id firmum fixumque habeo, NULLUM dari in terris (à temporibus Apostolicis) Tribunal Infallibile: Nihil paris auctoritatis aut certitudinis cum Sacris Literis: five sit definitio Concilii, five Traditio quæcunque inscripta: Nec ita obligari conscientiam quorumvis hominum placitis, ut non supersit in privatis *Judicium discretionis*, ad normam Sacræ Scripturæ dirigendum. Non creant aut constituunt veritatem quicunque conventus Ecclesiastici, nec procudere possunt novos Fidei Articulos, sed tentant pro viribus veritatem invenire, fidemque primitus datam rectè exponere. Quùm verò non sint αὐτόπιστοι, æquo examini subjiciendæ sunt eorum

“ Δεῖ γὰρ περὶ τῶν θείων μυστηρίων μᾶλλον τὸ τυχεῖν. Cyr.
 “ Quod inquit addendum sit Sacris Literis in re fidei. Cyril.
 “ Catec. 4. m. p. 30. huc transfer si bene congruunt.”

eorum sententiæ, constitutiones & decreta. Et si forte reperiantur Sacris Literis adversa, aut manifestæ rationi, his refragantibus nullius obligant conscientiam.

PRÆTEREA, Horum conventuum si respiciamus indolem & affectus, sequuntur plerumque inclinationes temporum & personarum. Agitantur quæstiones huc illuc privatis partium studiis, & definiuntur maximoperè ex placito eorum qui Concilium indicunt. Concilia fuere hactenus Imperatoria aut Pontificia, & in utrisque quantum valuit factio, discas mallem ex rerum ipsarum historiâ, aut aliorum animadversionibus, quàm ex nostris. Bene dictum est olim ab Apostolis, *Ita visum est Spiritui Sancto & nobis*: Sed cum pendet Spiritus Sanctus ab afflatu Principis aut Pontificis, simulatâ authoritate luditur in re seriâ, & nomen Dei prophanatur cum placitis humanis inscribitur. Denique, Da mihi Concilium liberum, tam à vi externâ, quàm à partium studiis & præjudiciis: Da, inquam, Senatum Ecclesiasticum legitimè convocatum & sub æquis conditionibus: A viris probis, sapientibus & verè Christianis compositum, qui nullius ambiunt gratiam, aut metuunt odium, aut captant beneficentiam: Qui veritatem Evangelicam unicè quærunt, & inventam ex animo sincerè & audacter proferunt & profitentur:

Act. xv.
28.

tur: Hujusmodi cœtus augusti quis non pronus veneraretur judicium? Sed hujusmodi cœtum à temporibus Apostolicis Sol nondum vidit in his terris, an visurus sit unquam, nescio. Intereà donec ad hæc tempora, ad hos judices integros & incorruptos perventum fuerit, sit tibi Concilium Prophetarum, Evāgelistarum, & Apostolorum chorus: Eorum ^{Ephes. ii. 20, 21, 22.} decreta & constitutiones evolve, hos sequere duces quoad poteris. Non deerit tibi lumen ad vitam æternam, modò sint aperti vigilēsque oculi: nec offundantur animo, ut sæpius solet, à cupiditatibus mundanis caligo & nebulæ. His regulis præpositis, unicum est ad salutem necessarium *Sinceritas*: & qui sub hac includitur, Dei & veritatis amor. * In cæteris, pro ratione intellectûs & notitiæ, majoris aut minoris, nunc plura nunc pauciora sunt ad salutem requisita. Qui unicum habet talentum, rationem reddet unius: qui plura, plurium. Sed qui fidelis est in parvo, acceptus habebitur & remunerabitur. Paupercula, quæ duo minuta in Gazophylacium immisit, plus dedit cæteris, judicante Christo. Pro voluntate & viribus æstimatur opus cujusque, non pro mole & magnitudine tantum. Ita qui Deo loquenti & revelanti credit,

* Proculdubio aut docilis ignorantia non facit Hæreticum, aut omnis Christi discipulus erit Hæreticus. Facund. Hermian. l. 12. c. 1.

credit, & quicquid noverit ipsius esse verbum firmâ fide amplectitur, is complexim & implicite & voluntatis inclinatione credit omnia quæ cœlitus revelantur: & speciatim ac explicitè hoc aut illud dogma, quàm primùm quærenti innotuerit id esse Verbum Dei. Deus non tam respicit numerum articulorum quibus fides adhibetur, quàm dispositionem animi quâ creditur, & quos ferat fructus illa fides. Denique, Nihil valet fides absque fundamento & fructu, & nullum est certum fidei fundamentum præter Verbum Dei, nec fructus sine obedientiâ illi debitâ. Atque his adhæreamus.

TANDEM ut claudamus omnia, non diffitendum est in his Ecclesiasticis, quæ prudentiæ Christianæ magnâ ex parte commissa sunt, nonnunquam occurrere locos nodosos & casus ferè inextricabiles, ubi omnem prorsus errorem effugere non tam penès nos est, quàm à magnis præcavere. Sed idem accidit non rarò in cæteris rebus humanis: In quibus non pauca sunt mala insanabilia, & dubia insolubilia. Et quemadmodum è malis minimum, ita è dubiis minus dubium Prudentis est eligere. Adhibitis semper in consilium & judicii regulam Literis Sacris, Conscientiâ purâ, & Christianæ religionis indole & fine ultimo. Hæc hactenus.

F I N I S.

